MASOES BINYAMIN HASHLISHI

Mendele Mokher Sefarim

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

קלאסיקער-ביבליאטעק פאר יוגנט

מענדעלי מוכר ספרים

מסעות בנימין השלישי

פארלאג „קולטור-ליגע"ווארשע

דורכגעזען און פארקירצט פאר יוגנט
געדרוקט אין 1000 עקזעמפלארן. ווארשע, 1923

„Podróż Benjamina Trzeciego“,
powieść Sz. J. Abramowicza.
Wyd. „Kultur-Liga“, Warszawa 1923

Druk. „Di Welt“, Warszawa, Nowolipie 7

קיצור

מסעות בנימין השלישי

דאָס הייסט:

די נסיעה אָדער א רייזע-באשרייבונג
פון בנימין דעם דריטן

וואָס ער איז אויף זיינע נסיעות פאַרגאַנגען העט-ווייט
אַזש אונטער די הרי חושך, און האָט זיך געגנוג אָנ-
געזען און אָנגעהערט חידושים, שיינע זאַכן,
וואָס זיי זיינען אַרויסגעגעבן גע-
וואָרן אין אַלע שבעים לשונות
און היינט אויך אין
אונזער לשון.

אַרויסגעגעבן בהשתדלות
מענדעלי מוכר ספרים.

הקדמת מענדעלי מוכר ספרים

אמר מענדעלי מוכר ספרים, זאָגט מענדעלי מוכר ספרים, געלויבט איז דער בורא, וואָס באַשטימט דעם גאַנג פון די גלגלים אין די הימלען אויבן, און דעם גאַנג פון אַלע זיינע באַשעפענישן אויף דער ערד, אונטן. אפילו אַ גרעזעלע קריכט נישט אַרויס פון דער ערד, ביז וואַנען אַ מלאך שלאָגט עס נישט און זאָגט: וואַקס! קריך אַרויס! מכל שכן אַ מענטש. ער האָט אודאי אַ מלאך, וואָס שלאָגט אים און זאָגט: גיי, גיי, קריך אַרויס! און מכל־שכן נאָך מער די פיינע מענטשלעך, שיינע יידלעך. עס שלאָגן די מלאכים אַלע מיני קבצנים אונזערע, זאָגנדיק: וואַקסט, קבצנים, אביונים, דלפנים, נעבוירענע, אָפּגעקומענע, אָפּענע, פאַרבאָרגענע, שפּראָצט, וואַקסט ווי גראָז, ווי קראָפּיווע! גייט יידישע קינדער, גייט איבער די הייזער!...

נאָר נישט דאָס אָבער בין איך אויסן. איך בין אויסן צו דערציילן דאָ אייך, רבותים, ווי איינער פון אונזערע ברידער איז פאַרנאַנגען העט־העט, אין די ווייטע מקומות און האָט דערמיט קונה שם געווען.

אַלע ענגלישע און דייטשע גאַזעטן זענען פול געווען מיט דער וואונדערליכער נסיעה, וואָס בנימין, אַ פּוילישע יידל, האָט געמאַכט אין די אַרצות המזרח ערגעץ. „סטייטש, סטייטש, — האָבן זיי זיך געחידושט, — אַ ייד אָן כלי זיין, אָן מאַשינעס, נאָר מיט אַ טאָרבע אויף די פּלייצעס און מיט אַ טלית־ און תפילין־זאַק אונטערן אָרעם זאָל אָנשפּאַרן אין אַזעלכע ערטער, וואו גרויסע באַרימטע

ענגעלישע רייזנדע האָבען אַהין נישט געקאָנט צוקומען! נישט אַנ=
דערש, אַז דאָס איז געשען נישט מיט קיין מענטשליכן כח, עפּעס
נאָר מיט אַזאַ כח, וועלכן דער שכל קאָן כלל נישט משיג זיין.
בֿנימינען האָט די וועלט צו דאַנקען פֿאַר די חידושים, גרויסע זאַכן,
וואָס זענען דורך אים אַנטפּלעקט געוואָרן, און פֿון איצט אָן וועט די
מאַפּע, אָדער לאַנדקאַרטע באַקומען גאָר אַן אַנדער פּנים.

די יידישע גאַזעטן האָבן די דאָזיקע רייד אויפֿגעכאַפּט מיט
בֿיידע הענט און געהאַט דערמיט צו זינגען און צו זאָגן,
אַזוי ווי איטליכן, וואָס לייענט די דאָזיקע גאַזעטן, איז באַקאַנט. זיי
האָבן אויסגערעכנט אַלע חכמים, וואָס זיינען בֿיי יידן געווען פֿון
אדם הראשון אָן ביז אַצינד, בכדי צו באַווייזן, וואָס פֿאַר אַ קלוג
פֿאָלק יידן זיינען. האָבן אויך אויסגעשטעלט אַ צעטל פֿון די נוסעים
(רייזנדע) אין אַלע צייטן פֿון בֿנימין דעם ערשטן, מיט אַ זיבנהונ=
דערט יאָר צוריק, און בֿנימין דעם צווייטן מיט די גאַנצע חברה
נוסעים, וואָס וואַנדרעווען היינט בֿיי אונז אַרום. און בכדי מפֿליג צו
זיין די נסיעה פֿון אונזער איצטיקן בֿנימין, האָבן זיי ווי דער שטיי=
גער איז פֿון יידן, דערווייל פֿון יענע בלאָטע געמאַכט און געזאָגט,
אַז די גאַנצע כנופֿיא היינטיקע נוסעים זיינען טאַקע נאָר פּראָסטע
שלעפּערס, ווייסן נישט פֿון זייער חיות, די גאַנצע נסיעות זייערע,
מישטיינס=געזאָגט, באַשטייט נאָר דרינען, אַרומצושלעפּן זיך, ווי
מקבלים, איבער די הייזער. זיי האָבן אַלע אַ פּנים ווי מאַלפּעס אַקעגן
איצטיקן בֿנימין, אַקעגן בֿנימין דעם דריטן, דעם עכטן אמתן נוסע.
זיי האָבן אויף אים און אויף די ספֿרים, וואָס מען האָט געמאַכט פֿון
זיין נסיעה, געזאָגט ווי געוויינטליך דעם געוויסן פּסוק: לא בא
כבֿושם הזה, דאָס טייטש: ס'איז נאָך אַזעלכע בשמים, אַזעלכע שמע=
קעדיקע געווירץ בֿיי יידן קיינמאָל נישט געווען. געבענטשט און איינ=
געוויקלט מיט דימענטן זאָל ווערן דער דאָזיקער,—האָבן זיי אַלע פּה
אחד געזאָגט, — וועלכער עס וועט דעם טייערן אוצר פֿון בֿנימינס
נסיעה, וואָס געפֿינט זיך אין אַלע פֿרעמדע לשונות, איבערטראָגן אויך
אין לשון=הקודש, ניכיי לאָזן יידן, נעבעך, אויך פֿאַרזוכן די פּאַטי=
קע, וואָס רינט פֿון יידישן בינשטאָק, און זאָל זיי דערפֿון ליכטיק
ווערן אין די אויגן.

ואני, מענדעלי, און איך מענדעלי, וואָס מיין כונה איז תמיד נוצן צו ברענגען אונזערע יידעלעך כפי מיין מעגליכקייט, האָב איך זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און געזאָגט: איידער די יידישע מחברים, וואָס ווייער מינדסטער פינגער איז גרעסער פון מיינע לענדן, איידער זיי וועלן זיך אויסשלאָפן אַרויסגעבן די ספרים פון בנימינס נסיעה אין לשון־קודש, וועל איך דערווייל מיך פריוון כאָטש אַ קיצור פון זיי אַרויסגעבן אויף פּראָסט יידיש. איך האָב אָנגעגורט מיינע לענדן ווי אַ גבור, און ווי אַלט און שלאַף איך בין, לא עליכם, האָב איך מיר פאָרט שטאַרקע מי געגעבן אַרויסצובאַקומען פונם גרויסן אוצר אַזעלכע ענינים, וואָס טויגן פאַר די קינדער ישראל, און צו דערציילן זיי פריי כפי מיין שטייגער.

איך האָב עפּעס געפּילט, ווי מען שלאָגט מיך פון אויבן מיט די ווערטער: הקיצה, מענדעלי, כאַפּ זיך אויף, מענדעלי, און קריך אַרויס פון הינטערן אויוון! גיי, נעם אָן פולע הויפנס געווירץ פון בנימינס אוצר און מאַך דערפון פּאָטראַוועס צו דיינע ברידער, אַזוי ווי זיי האָבן ליב. איך בין מיט גאָטס הילף אַרויסגעקראָכן און צוגעברייט די געשמאַקע שפּייז, וואָס איך שטעל איצט דאָ פאַר אייך אַנידער. עסט, רבותים, לאָז אייך וואויל באַקומען!

דאָס ערשטע קאַפּיטל

ווער דער בנימין איז, פֿון וואַנען ער איז און ווי די נסיעה האָט פּלוצלינג צו אים זיך גענומען.

„כל ימי, אַזוי זאָגט בנימין דער דריטער אַליין, כל ימי נתגדלתּי בטונעיאַדעווקע, מיין גאַנץ לעבן, דאָס הייסט ביז מיין גרויסער נסיעה, בין איך נתגדל געוואָרן אין טונעיאַדעווקע, דאָרט בין איך געבוירן געוואָרן, דאָרט בין איך דערצויגן געוואָרן, און דאָרט האָב איך למזל חתונה געהאַט עם אשתי מיט מיין פּלוניתטע הצנועה מרת זעלדע תּחיה".

טונעיאַדעווקע, דאָס קליינע שטעטל, איז אַ פֿאַרוואָרפֿן ווינקל, אָנדערזייט פֿונם טראַקט, כמעט אָפּגעריסן פֿון דער וועלט אַזוי, אַז ווען אַ מאָל מאַכט זיך, אַז איינער קומט אַהין צופֿאָרן, עפֿנט מען די פֿענסטער, די טירן און מען קוקט פֿאַרוואונדערט אָן דעם פֿרישן פּאַרשוין. שכנים פֿרעגן איינער ביי דעם אַנדערן, אַרויסקוקנדיק פֿון די אָפֿענע פֿענסטער.

— האַ, ווער זאָל עס אַזוינס זיין? פֿון וואַנען האָט ער פּלוצים פֿון דער העלער הויט אַהער זיך גענומען? וואָס קאָן אַזעלכער באַדאַרפֿן? האָט ער עפּעס נישט אַ מיין? עפּעס אַזוי גלאַט קאָן עס ניט זיין, גלאַט אַזוי דען נעמט מען און מען קומט! מסתּמא ליגט דאָך דאָ עפּעס, וואָס מען מוז עס דערגיין...

דערביי וויל איטליכער אַרויסווייזן זיין חכמה, זיין געניטשאַפֿט,

און בויך=סברות פאַלן ווי מיסט. אַלטע לייט דערציילן מעשיות און בדענגען משלים פון אורחים, וואָס זיינען אין דעם און דעם יאָר געקומען אַהער צופאָרן, בעלי המצאות זאָגן מכח דעם ווערטלעך. דער שמועס מכח דעם דאָזיקן ענין קויקלט זיך פון שטוב צו שטוב, ווי אַ קויל פון שניי און ווערט קויקלענדיק זיך אַלץ גרעסער, גרעסער ביז ער קויקלט זיך אריין אין בית=המדרש סאַמע אונטערן אויוון, אין דעם אָרט, וואָס אַהין פאַרקויקלן זיך אַלע שמועסן פון אַלערליי ענינים, הן סודות פון שטוב=זאַכן, הן פאָליטיקע מכח סטאַמבול, מכח דעם תוגר ומכח קירהן, הן געלט=געשעפטן, מכח ראָטשילדס פאַרמעגן אין פאַרגלייך מיט די גרויסע פריצים און די אַנדערע געוויסע נגידים, והן פאַטשטן מכח די גזרות ומכח די רויטע יידלעך וכדומה און וואָס דאָרט קלייבט זיי פאַנאַנדער כסדר אַ באַזונדער קאָמיטעט פון שיינע באַטאָגטע יידן, וואָס זיצן שטענדיק אַ גאַנצן טאָג ביז שפעט אין דער נאַכט, און גיבן זיך מיט די אַלע געשעפטן טאַקע אמת געטריי אָפּ. פון דעם דאָזיקן קאָמיטעט גייען אָפּט די ענינים אַוועק אין באָד אויף דער אויבערשטער באַנק און אויף אַ פולער אסיפה פון שטאָט=בעלי=בתים ווערן זיי דאָרט באַ= שטעטיגט, והכל שריר וקים, אַז דערנאָך זאָלן אפילו קומען כל מלכי מזרח און מערב, זיך שטעלן מיט דעם קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף וועלן זיי גאָר ניט פועלן. דער תוגר איז שיער איין מאָל נישט אומגליקליך געוואָרן אויף אַזאַ אסיפה אויף דער אויבערשטער באַנק: ווען עטליכע יוסטע בעלי=בתים זאָלן נישט געווען האַלטן מיט אים בלאַט, ווער ווייסט וואו ער וואָלט איצט אָנגעשפאַרט; ראָטשילד נעבעך האָט שיער נישט פאַרלוירן דאָרטן עפעס אַ צען פופצען מיליאָן; דערפאַר האָט אים גאָט געהאָלפן אין אַ פאָר וואָכן אַרום, דער עולם איז געווען, ווי מען זאָגט, בגילופין, אויף דער אויבערשטער באַנק איז גראָ״ געווען לעבליך, די בעזימ= לעך האָבן זיך געהויבן און מען האָט אים מיט אַמאָל צוגעלאָזט ריין פאַרדינסט אַ קעגן ק״ן מיליאָן קערבלעך!

די איינוואוינער אַליין אין טונעיאַדעווקע זענען נעבעך כמעט אַלע, לא עליכם, גרויסע אביונים, שטאַרקע דלפנים, נאָר דעם אמת מוז מען זאָגן, זיי זענען פרייליכע אביונים, לוסטיקע קבצנים,

ווילדע בעלי־בטחונס. אַז מען זאָל, אַ שטייגער, פּלוצלים אַ פֿרעג געבן אַ טונעיאַדעווקער יידן פֿון וואַנען און ווי אַזוי איז ער זיך מפרנס ? בלייבט ער תּחילת שטיין ווי צעמישט, ווייסט נעבעך נישט וואָס צו ענטפֿערן, נאָר שפּעטער אַביסל אָבער קומט ער צו זיך און ענטפֿערט בתּמימות:

— איך, ווי אַרום איך לעב, איך? עט, ס'איז דאָ אַ גאָט, זאָג איך אייך אָט־אָ, וואָס פֿאַרלאָזט נישט אַלע זיינע באַשעפֿענישן, ער שיקט צו און וועט מסתּמא ווייטער צושיקן, זאָג איך אייך אָט־אָ.

— פֿאָרט וואָס טוט איר אַזוינס ? האָט איר כאָטש עפּעס וואָס ס'איז אַ מלאכה אָדער אַ פּרנסה אין דער האַנט?

— געלויבט איז השם יתברך. איך האָב ברוך השם, אַזוי ווי איר קוקט מיך אָן אָט־אָ, אַ מתּנה פֿון זיין ליבן נאָמען, אַ כּלי, אַ קול נגינה, און דאַוון מוספֿים, ימים נוראים אין דער סביבה, איך בין אַ מצה־רעדלער איינער אין דער וועלט, איך פֿיר אַ מאָל אויס אַ שידוך, פֿיר איך אויס; איך האָב אַ שטאָט, אַזוי ווי איר קוקט מיך אָן אָט־אָ, אין דער שול. היינט האָב איך אַ ציג, וואָס מעלקט זיך אָן עין־הרע זעהר גוט און האָב נישט ווייט פֿון דאַנען אַ רייכן קרוב אָט־אָ, וואָס לאָזט זיך אונטער אַ שלעכטע צייט אויך אַביסל מעלקן. היינט חוץ די אַלע זאַכן, זאָג איך אייך אָט־אָ, איז גאָט אַ טאַטע און די ישראל זענען רחמנים בני רחמנים, זאָג איך אייך אָט־אָ, נישט צו פֿאַרזינדיקן!...

אויך מוז מען די טונעיאַדעווקער איינוואוינער דעם שבח נאָכ־זאָגן, אַז זיי זיינען צופֿרידן מיט וואָס גאָט גיט און קלויבן חלילה אין דער הלבשה און אין דעם עסן שטאַרק נישט איבער. אַז די שבתדיקע קאַפּאָטע איז אַ שטייגער צעהאַקט, צעפֿאַלן, צעריסן, אַ ביסל פֿאַרשלומפּערט און עפּעס נישט אַזוי ריין, מאַכט אויך נישט אויס, אַבי זי איז פֿאָרט פֿון אַטלעס און גלאַנצט; אַי ערטערווייז קוקט ווי פֿון אַ רעשעטע אַרויס דאָס הוילע לייב, מילא, וואָס אַרט עס וועמען, ווער וועט זיך דאָ שטעלן אַזוי צוקוקן ? למאי פּיאַטעס, מיט וואָס איז דאָס ערגער פֿון אויסגעריסענע פּיאַטעס ? פּיאַטעס איז דען נישט קיין לייב, קיין מענטשן־פֿלייש?... אַ שטיקל ברויט מיט אַ קאָליש, אַבי ס'איז נאָר דאָ איז זעהר אַ גוטער מיטאָג, ווער

שמועסט אַ בולקע מיט אַ ראָסל=פֿלייש פֿרייטאָג, ווער עס האָט נאָר, דאָס איז טאַקע אַ מאַכל מלכים, קיין בעסערס דערפֿון, איז שוין, דאַכט זיך, אויף דער וועלט נישטאָ. לאָז מען זיי דערציילן אַ שטיי=גער פֿון אַנדערע מיני פּאָטראַוועס חוץ פֿיש, יויך, געבראָטנס, און אַ מערן=אָדער פּאַסטערנאַק=צימעס, קומט זיי דאָס אויס עפּעס משונה=ווילד און זאָגן דערויף אָפּ פֿאַרשיידענע ווערטלעך מיט דעם גרעסטן געלעכטער, גלייך, ווי דער, וואָס זאָגט דאָס, איז נאַריש, משוגע, און וויל זיי אויך מאַכן משוגע, איינריידן זיי אַ קינד אין בויך. אַ שטיקל באָקסער אין חמשה=עשר דאָס איז אַזאַ פּרי, וואָס מחיה נפֿשות. קוקנדיק דאַרויף, דערמאָנט מען זיך אן ארץ ישראל, נישט איין מאָל פֿאַרגלאָצט מען דערביי די אויגן מיט אַ קרעכץ: אך, ותוליכנו קוממיות, זאָלסט אונז, האַרצעדיקער פֿאָטער, פֿירן קוממיות, טאַקע וואָס קוממיות הייסט, לארצנו צו אונזער לאַנד, וואָס ציגן עסן דאָרט באָקסערן!...

על פּי מקרה האָט איינער אַמאָל אין דעם שטעטל גראָד געבראַכט אַ טייטל, האָט איר באַדאַרפֿט זען, ווי אַזוי מען איז דאָס געלאָפֿן אָנקוקן אויף חידושים. מען האָט אויפֿגעמישט אַ חומש און געוויזן, אַז תמר, דער טייטל שטייט אין חומש! סטייטש דער טייטל, אָט דער טייטל וואַקסט דאָך פֿון ארץ ישראל!... קוקנדיק אויפֿן טייטל האָט זיך אויסגעדאַכט, ארץ ישראל איז פֿאַר די אויגן, אָט גייט מען איבער דעם ירדן, אָט איז די מערת המכפּלה, דער מוטער רחלס קבר, דאָס כּותל מערבי, אָט קריכט מען אַרויף אויפֿן הר הזיתים, מען עסט זיך אָן מיט באָקס, מיט טייטלען און לייגט אָן פֿולע קעשענעס מיט ארץ=ישראל=ערד. אַך, האָט מען געקרעכצט, און אין די אויגן האָבן איטליכן זיך געשטעלט טרערן. „יענע צייט, אַזוי זאָגט בנימין, איז גאַנץ טונעיאַדעווקע, ווי גרויס זי איז, געווען אין ארץ ישראל. מען האָט געשמאַק גערעדט פֿון משיחן, אָט=אָט איז שוין גאָטס פֿרייטאָג נאָך האַלבן טאָג. דער בייער פּריסטאַוו, וואָס איז נישט לאַנג אָנגעקומען, האָט גאָר ביד רמה דענסטמאָל געפֿירט דאָס שטעטל, ביי אַ פּאָר יידן האָט ער אַראָפּגעריסן די יאַרמולקעס, איינעם אָפּגעשניטן אַ פּאה, עטליכע נעבעך געכאַפּט שפּעט ביי דער נאַכט אין אַ געסל אָן פּאַספּאָרטן, ביי נאָך איינעם

פאַרנומען אַ ציג, וואָס האָט אויפגעגעסן אַ נייעם שטרויענעם דאַך, און ער איז דערמיט אויך געווען די סיבה דערפון, וואָס דער קאָמיטעט אונטערן אויוון האָט זיך שטאַרק געראַדערט מיט דעם תוגר, עד מתי וועט דער שר של ישמעאל אַזוי שולט זיין? מען האָט אויפגעמישט דעם געוויינטלעכן שמועס מכח די עשרת השבטים ווי גליקליך זיי לעבן דאָרטן אין יענע ווייטע מקומות, אין גדולה, עושר און כבוד, מען האָט אָפּער גענומען די רויטע יידלעך, די בני משה מיט גוזמאות, מעשיות פון זייערע גבורות וכדומה, אלדד הדני, עס פאַרשטייט זיך, האָט אויך געטאַנצט אין דערמיט. יענער צייט צום מייסטן, האָב איך צו פאַרדאַנקען די נסיעה מייגע, וואָס איך האָב דערנאָך געמאַכט."

פריער איז בנימין געווען ווי אַ הינדעלע, וואָס ליגט אין איי, אָדער ווי אַ וואָרעם, וואָס ליגט אין כריין, ער האָט געמיינט, אַז אויף יענער זייט טונעיאַדעווקע עקט זיך די וועלט; קיין זיסער, קיין בעסער לעבן, ווי דאָ, איז גאָר נישטאָ.

„איך האָב געמיינט, זאָגט בנימין ערגעץ אין איין אָרט, אַז רייכער פון אונזער אַרענדאַר באַדאַרף מען שוין ניט זיין, אַ קליי-ניקייט עפּעס אַזאַ שטוב מיט בעל-הבתישקייט, פיר פאָר מעשענע לייכטער, אַ זעקס-רעריקער הענגלייכטער אויבן מיט אַן אָדלער, צוויי קופּערנע פאַרעווע טעפּ מיט אַ פּינף קופערנע פענדלעך, אַ פּאָלעצע צינערנע טעלער און אַוודאי אַקעגן אַ טוץ טעמבעקאָווע לעפל, צוויי זילבערנע בעכערלעך, אַ הדסל, אַ חנוכה-לעמפּל, אַ ציבעלע-זייגער און צוויי קופּערטעס מיט אַ גראָב קייטל פון זאַמדפּאַטשערקעס, צוויי קי מיט אַ מאָל און אַ טעלעצע, צוויי שבתדיקע קאַפּאָטעס וכדומה נאָך און נאָך אַזאַ גוטס. איך האָב געמיינט, אַ חכם איז טאַקע נור אייך רב אייזיק דוד רב אהרן יוסיליס שרה זלאַטעס. אַ קאַטאָוועס, מען זאָגט, אַז ער האָט אַמאָל אין דער יוגנט געהאַט אַ ידיעה אין תשבורת, ער האָט געמעגט זיין מיניסטער, ווען דאָס שטיקעלע מזל זאָל אים נאָר דינען. ווער האָט נאָך, האָב איך געמיינט, אַזאַ הדרת פּנים, אַזאַ בנעימותדיקן שמועסל, ווי אונזער חייקל זאַאיקע, אָדער ווער איז אַזאַ מומחה, אַזאַ דאָקטאָר, וואָס מאַכט פון טויט לעבעדיק, ווי אונזער רופא".

הכלל, דאָס לעבן אין זיין שטעטל האָט בנימינען זיך אויסגע־וויזן זעהר שיין, זעהר גוט, ער האָט אַפילו געלעבט אין דחקות, ער מיט זיין ווייב און קינדער זיינען געגאַנגען קריעה־בליאה.

די וואונדערליכע מעשיות אָבער פון די רויטע יידלעך און די עשרת השבטים זיינען אים אַריין טיף אין האַרצן און פון יענער צייט אָן איז אים עפעס ווי ענג געוואָרן אין זיין שטעטל. עס האָט אים עפעס געצויגן אַלץ אַהין, אַהין דאָרט אין די ווייטע מקומות אַריין, דאָס האַרץ האָט אין אים זיך געצויגן, אַזוי ווי קליינע קינדער ציען זיך מיט די הענטלעך אַקעגן דער לבנה. דאָס אַלצדינק האָט אָנגעמאַכט אין אים אַ גרויסע פאַרענדערונג, עס האָט געפירט דערצו, אַז ער זאָל באַגליקן די וועלט מיט זיין באַרימטער נסיעה. אין דער וועלט זעט מען נישט איין מאָל ווי פון קליינע סיבות קומען אַרויס גרויסע, זעהר גרויסע זאַכן.

מעגליך איז, אין בנימינען איז געלעגן אַ ניצוץ פון אַ נוסע, באָר דער ניצוץ וואָלט פאַרלאָשן געוואָרן, ווען די סיבות און די מעשיות פון יענער צייט וואָלטן אים נישט אויפגעבלאָזן, און ווען אַפילו דער ניצוץ וואָלט נישט פאַרלאָשן געוואָרן אין גאַנצן, וואָלט פון בנימינען מיט דער צייט אויסגעוואַקסן אַ וואַסערפירער אָדער ווען פיל — אַ בעל־עגלה.

פון יענער צייט אָן פלעגט בנימין מיט גרויס חשק זיך פאַר־טיפן אין רבה בר בר חנהס נסיעות אויפן ים און אין דער מדבר. ער האָט אויך דערטאַפט שפעטער דעם ספר „אלדד הדני", דעם ספר „מסעות בנימין", וואָס האָט מיט אַ זיבן הונדערט יאָר צוריק געררייזט ביז עק וועלט, דעם ספר „שבחי ירושלים" און דעם ספר „צל עולם", וואָס אין זיבן קליינע בלעטלעך איז ער כולל אַלע שבע חכמות און דערציילט חדושים ונפלאות פון דער גאַנצער וועלט און פון אירע משונה ווילדע באַשעפענישן. די דאָזיקע ספרים האָבן אים געעפנט די אויגן און אים איבערגעקערט פשוט גאר פאַר אַן אַנדער מענטשן.

„פון די וואונדער־שיינע מעשיות דאָרט, דריקט זיך אַזוי בנימין אויס אין זיין ספר, פלעג איך שטאַרק נתפעל ווערן. אַי, אַי! פלעג איך נישט איין מאָל פאַר גרויס התפעלות אַ געשריי טאָן, ווי העלפט

מיר גאָט כאַטש אַ הונדערטל דערפֿון צו זען מיט מײַנע אויגן! דער קאָפּ מײַנער האָט געטראָגן ווײַט, ווײַט"...

פֿון דענסטמאָל אָן איז אים טונעיאַדעווקע שוין טאַקע געוואָרן צו ענג, ער האָט בײַ זיך גומר געווען אַרויסצוכאַפּן זיך פֿון דאָרט מיט אַלע כּוחות, גלײַך ווי אַ הינדעלע, וואָס הויבט זיך אָן אויסצע- פּיקן און אַרויסקריכן פֿונעם איי אויף דער ליכטיקער וועלט.

דאָס צווייטע קאַפּיטל

ווי בנימין ווערט אַ קדוש און זעלדע אַן עגונה

בטבע איז אונזער בנימין דער נוסע געווען אַ ווילדער בעל פּחדן, היינו בײַ דער נאַכט פֿלעגט ער מורא האָבן צו גיין אויף דער גאַס; שלאָפֿן איינער אַליין אין אַ שטוב וואָלט ער נישט גע- וואָלט, מען זאָל אים אָפּגילטן. אַרויסצוגיין אַ ביסל ווײַט פֿון דער שטאָט האָט בײַ אים געהייסן פּשוט זיך איינשטעלן דאָס לעבן, מאַלע וואָס קאָן חלילה געשען. פֿאַר אַ ליאַדע הינטל האָט ער געציטערט אימת מות.

„איין מאָל, אַזוי דערציילט בנימין, איין מאָל, איך געדענק עס ווי היינט, דאָס איז געווען תּמוז אין אַ שרעקלעך הייסן טאָג, איז אונזער רב מיט איינעם פֿון זײַנע לײַט געגאַנגען זיך אָפּטובלען אין דעם טײַכל, וואָס אונטער דער שטאָט. איך מיט אַ פּאָר ייִנגלעך, מײַ- נע חברים, זענען מיט גרויס דרך ארץ נאָכגעגאַנגען פֿון אונטן און געווען בײַ זיך זיכער, אַז מיר וועלן נישט האָבן קיין שום שלעכטע באַגעגעניש און אם-ירצה-השם קומען צוריק בשלום אַהיים, געדופּעט אויף דעם רב. עפּעס אַ קאַטאָוועס אַ רב, וואָס פֿאַר אים האָט דרך ארץ אַ וועלט, וואָס קיין עלטערס פֿאַר אים איז שוין גאָר נישטאָ! דער רב, אונזער באַשיצער, איז מיט ברייטקייט געגאַנגען היפּש פֿריער פֿאַר אונז און אַז ער האָט געהאַלטן אין אויסטאָן זיך, איז אין מיטן דערינען אָנגע-

קומען עפּעס אַ שייגעץ און אויף אים אָנגערייצט זיין הונט. אונזער באַשיצער איז נישט טויט־לעבעדיק אַנטלאָפֿן. מיר ייִנגלעך זיינען אַוודאי מבולבל געוואָרן, דען אַז דער לויתן ווערט אויף דער ווענטקע געכאַפּט, וואָס זשע נעבעך זאָלן שוין טאָן די פּלאָטקעס אין דער בלאָטע? מיר האָבן אָנגעגורט אונזערע לענדן און געשווינט ווי די הירשן געלאָפֿן פֿאָראויס מיט אַ גוואַלט, מיט אַ ביטער געשריי, ביז מיר זיינען אַזוי העגדום פּעגדום אָן אַ נשמה אין איינעם מיט אונזער גבור אַריינגעלאָפֿן אין דער שטאָט".

אַז בנימין האָט פֿירגענומען די נסיעה אין די ווייטע מקומות, איז ביי אים געבליבן קודם כל זיך צו שטאַרקן, אַוועקצוּוואַרפֿן דעם פּחד. ער האָט זיך געצוואונגען דווקא גיין אַליין שפּעט ביי דער נאַכט, דווקא שלאָפֿן איינער אַליין אין אַ חדר און דווקא אַרויסגיין אָפֿט אונטער דער שטאָט, כאָטש דאָס האָט אים געקאָסט געזונט און איז פֿאַר שרעק נעבעך פֿונם פּנים אַראָפּ. די נייע הנהגה זיינע אין דער היים און אין בית־המדרש, זיין פֿאַרטראַכט־בלייבן פֿנימל און זיין פֿאַרפֿאַלן ווערן אָפֿט אויף עטליכע שעה פֿון דער שטאָט, איז איטליכן געוואָרן עפּעס אַ פּליאה. מען האָט אים גענומען אין מויל אַריין און פֿון אים געשמאַק גערעדט. אַ טייל האָבן געזאָגט: נישט אַנדערש ער איז משוגע, חסר דעה. איינמאָל, אַזוי האָבן זיי געדרונגען, איז בנימין טאַקע געווען תמיד אַ ביסל שוטהוואַטע, צווייטנס, איז שוין טאַקע אין טונעיאַדעווקע לערך עטליכע יאָר נישט געווען קיין משוגענער, און ווי שיקט זיך עס עפּעס? בפֿרט נאָך היינט אין אַזעלכע גרויסע היצן. פּשוט איז פּשוט, בנימין איז משוגע! ווידער אַ טייל האָבן געמאַכט: עט, עט!... טאַקע נאָך אַמאָל עט! אמת טאַקע בנימין איז שוטהוואַטע, טאַקע שטאַרק שוטהוואַטע, נאָר דערפֿון איז נאָך כלל נישט געדרונגען, אַז ער מוז ווערן אי משוגע, וואָרים זאָלט עס אַנדערש זיין אַזוי, איז דאָך די קשיא פֿאַר וואָס גראָד אַצינד און נישט פֿריער? אַדרבה ואַדרבה, פֿאַר צוויי יאָרן אי פֿאַראַיאָרן זומער זיינען די היצן געווען אַ גוזמא גרעסער. דער גרעסטער טייל אָבער, און צווישן זיי די ווייבער, האָבן געזאָגט, ער מוז האָבן צו טאָן מיט זיי... ער פּאָרעט זיך אַוודאי מיט אים... מיט דעם בעל־דבר... וואָס זשע דען בראַדזעט ער אַליין ביינאַכט אין

דער פֿינסטער? וואָס דען זשע ווערט ער אַ מאָל פֿאַרפֿאַלן אויף עטליכע שעה? וואָס דען זשע שלאָפֿט ער איינער אַליין אין ספּיזשאַרניע? זעלדע זיין אייגן ווייב דערציילט אויך, אַז זי האָרכט ביי דער נאַכט ווי מען קלאַפּט ביי אים אין ספּיזשאַרניע, זי האָרכט אַ קלאַפּעריי ווי מען גייט דאָרט מיט די פֿיס...

דער דאָזיקער שמועס מכּה דעם ענין האָט, ווי געוויינטליך, זיך אַוועקגעקויקלט אַהין אונטערן אויוון, פֿון דאָרט אויף די אסיפֿה אויף דער אויבערשטער באַנק.

שפּעטער אַביסל האָט מיט בנימינען זיך פֿאַרלאָפֿן אַ מעשה, וואָס ער האָט מיט איר קונה שם געווען. אַרויסגייענדיק איינמאָל פֿון דער שטאָט, תּמוז אין אַ הייסן טאָג צוועלף אַ זייגער אין דער פֿרי, סאַמע ווען די זון האָט געבראָטן, איז ער פֿאַרגאַנגען טיפֿליך אין אַ וואַלד. מיט זיך אין דער קעשענע האָט ער געהאַט זיינע ספֿרים, וואָס אָן זיי פֿלעגט ער נישט גיין קיין טריט. ער איז געזעסן אין וואַלד אונטערגעלעגט אונטער אַ בוים און האָט געשמאַק געטראַכט. צו טראַכטן האָט ער געהאַט זעהר פֿ״ל. באַלד איז אים דער קאָפּ פֿאַרפֿלויגן ווייט אַהין אין יענע לענדער אין עק וועלט. ער איז געגאַנגען איבער בערג, איבער טאָלן, איבער מדבריות און אַלע ערטער, וואָס שטייען אין זיינע ספֿרים. ער האָט געוואַנדרעוועט פּוסטריט נאָך אַלכּסנדר מוקדון, נאָך אלדד הדני וכדומה, ער האָט געזען דעם שרעקליכן פּיפּערנאָטער, דעם לינדנוואָרם, שלאַנגען, עקדישן און אַלע מיני שלעק אי משלחתן. ער האָט זיך צוגעשלאָגן צו די רויטע יידלעך און גערעדט מיט די בני משה. דערנאָך איז ער בשלום צוריקגעקומען צו זיך און האָט געטראַכט, ווי אַזוי און ווען זשע זאָל ער שוין טאַקע מאַכן די נסיעה. אין מחשבֿותן איז דערוויל צוגעפֿאַלן די נאַכט. ער איז אויפֿגעשטאַנען, אויסגעגלייכט די ביינער און זיך געלאָזט גיין אַהיים. ער גייט און גייט, נאָך אַלץ נישט פֿונם וואַלד אַרויס. ער גייט אַ שעה, צוויי, דריי, פֿיר שעה, ס׳איז קיין סוף, קיין עק, ער האָט נאָך טיפֿער אין וואַלד זיך פֿאַרשלאָגן און דאָ איז פֿינסטער, כאָטש אָן אויג אַרויסצונעמען. פֿלוצלים איז נאָך געוואָרן אַ שטורמווינט מיט אַ שלאַקסרעגן, עס האָט געבליצט, געדונערט און די ביימער האָבן געראַשט אַ שרעק! בנימין איז גע-

בליבן שטיין, דער רעגן האָט אים געוואַשן, אַ צאָן אָן א צאָן האָט אים געקלאפּט פאַר קעלט, פאַר נעץ און פאַר גרויס פּחד. עס האָט אים זיך געדאכט, אָט פאַלט אויף אים אָן א בער, אָט פאַרצוקט אים א לייב, א לעמפּערט, אָט גייט דער מאָטול, וואָס כּפי עס שטייט אין „צל עולם" איז עס א גרויס, א לאנג מין באשעפעניש מיט צוויי לאנגע הענט, מיט וועלכע ער וואַרפט אנידער א העלפאנט. אנגסטן האָבן אים באשלאָגן נעבעך און דאָ איז ער נאָך טויט הונגעריק, חוץ א רעטשן קיכל איז דעם גאנצן טאָג אין זיין מויל נישט גע-קומען. ער האָט פאַר אלע צרות זיך גענומען דאַוונען מעריב און געדאַוונט מיט התלהבות פונם גאנצן האַרץ.

גאָט האָט געהאָלפן ס'איז טאָג געוואָרן, אונזער בנימין נעמט זיך ווייטער צום גיין אויף גאָטס באַראָט. ער גייט, ער גייט, ביז ער שלאָגט זיך צום סוף אַרויף אויף עפּעס א שמאָלן וועג. מיט דעם וועג איז ער געגאנגען א קעגן א שעה צוויי און פּלוצים דערהערט ער פון דערווייטנס א קול פון א מענטשן. אָנשטאָט ער זאָל מיט דעם קול זיך דערפרייען איז ער פאַרצאפּלט געוואָרן. אים האָט זיך נישט אנדערש געדאכט, אז דאָס איז אוודאי א גזלן. מחמת שרעק האָט ער זיך געלאָזט לויפן צוריק אָן אָטעם. באַלד אָבער האָט ער זיך באַ-טראַכט: פע, בנימין! דו ווילסט וואַנדערן אזוי ווייט, איבער ימים און מדבריות, וואָס דאָרט שווימלט און גריבלט פון עקדעשן, פון חיות רעות און ווילדע אומות, און דאָ האָסט דו מורא פאַרן געדאנק, טאָ-מער באַגעגנסט דו א גזלן. אי, פע מעגסט, לעבן, זיך שעמען בנימין. איז דען אלכּסנדער מוקדון אויך אנטלאָפן אזוי ווי דו? האָט דען אלכּסנדער מוקדון אויך אַזוי ווי דו זיך מיאש געווען, בשעת ער איז געפלויגן רייטנדיק אויף זיין אָדלער און ס'איז אויסגעגאַנגען דאָס פלייש פונם שפּיז, וואָס דער אָדלער פלעגט עס פּיקן און פליען דורכדעם אַלץ העכער? ניין, אלכּסנדער מוקדון איז נישט אַנטלאָפן, אלכּסנדער מוקדון האָט ביי זיך אַליין אויסגעשניטן אַ שטיק פלייש און אַרויפגעשטאָכן אויפן שפּיז! אדרבה, שטאַרק ז'דך בנימין, דאָס וויל גאָט דערמיט דיך נאָר אויספּרווון. האָלסטו אַ"ס די פּראָבע, אַז וואויל און גוט איז דיר דענסטמאָל! דענסטמאָל בנימין ביסט דו אַ מענטש און ווערסט טאַקע ווערט זיין צודערגרייכן

דיין וואונטש וועגן די בני משה און מיט זיי איבערשמועסן מכּח דעם כּלל ישראל אין אונזער ווינקל, דערציילן זיי גאַנץ בּפּרטיות די הנהגות פון אונזערע יידעלעך דאָ, וואָס זיי טוען און וואָס זיי מאַכן. וועסט דו איצט אויסשטיין נאָך אי די דאָזיקע פּראָ־בע און גיין צוריק אַקעגן דעם קול, דענסטמאָל ביסטו מנצח אַלע פּחדים און שרעקענישן. וועסט ווערן אַ כּלי־שלמה, אַ ברכה, אַ בּענטשונג צווישן די קינדער ישראל און אָנטאָן כּבוד גאַנץ טו־נעיאַדעווקע. טונעיאַדעווקע און מוקדון דאָס וועלן זיין צוויי ערטער גלייך בּאַקענט אין דער גאַנצער וועלט, דורך אלכּסנדר טונעיאַדעוו־קער און בנימין מוקדון!...

אונזער בּנימין האָט זיך אומגעקערט טאַקע צוריק און איז געגאַנגען בּאַהאַרצט ווי אַ גבּור מיט גרויס בטחון, ביז ער האָט פאַר זיך דערזען דעם גזלן. דאָס איז געווען אַ פּויער, וואָס איז געפאָרן אויף אַ פּאָר אָקסן מיט אָנגעלאָדענע זעק אין וואָגן.

— דאָבּרי־דיען! האָט בנימין צוגייענדיק אַ זאָג געטאָן ראַפּטעם אויף אַ משונה קול, וואָס ער האָט אין זיך געהאַט אַלע טעמים: אי געשריי, אי געבעט, אי ווי איינער זאָגט: נא, נאַ טו מיט מיר וואָס דו ווילסט! אי עפּעס ווי אַ בקשה: גוואַלט, האָב רחמנות אויף מיר, אויף מיין ווייב און קינדער נעבעך!...

אָפּזאָגנדיק, אָדער אָפּשרייענדיק אי אָפּוויינענדיק דעם „דאָב־רי־דיען" איז בנימין געבליבן אָן לשון ווי דערוואָרגן. דער קאָפּ האָט אים זיך פאַרדרייט, אין די אויגן איז אים געוואָרן פינסטער, די פיס האָבן אים אויפגעהערט צו דינען און ער איז טויט אַנידער געפאַלן אויפן אָרט.

אַז ער האָט אויפגעעפנט די אויגן און איז צו זיך געקומען, האָט ער זיך געפונען ליגנדיק אין וואָגן אויף אַ גרויסן זאַק קאַר־טאָפּלעס, איבער געדעקט מיט אַ גראָבער סוויטע. צוקאָפּנס איז אים געלעגן אַ געבונדענער האָן, וואָס האָט אויף אים געקוקט אין דער זייט מיט איין אייגל און אים געגראַבּלט מיט די נעגל, צופיסן איז געשטאַנען אָנגעשטעלט קערבעלעך מיט יונגן קנאָבל אי ציבעלעס און שאר ירקות. אייער אַ פּנים איז דאָרט אויך געלעגן, וואָרים פּאָלאַווע זיינען געפלויגן און אים פאַרשאָטן די אויגן. דער פּויער

איז געזעסן, גערייכערט גאַנץ רוהיק דאָס ליולקעלע און איטליכע רגע אויף די אָקסן אונטערגעשריגן: סאָפּ, הייטאַ, סאָפּ! די אָקסן, קוים וואָס זיי האָבן זיך גערירט, און די רעדלעך פונם וואָגן האָבן משונה געסקריפּעט, איטליכס אויף איין אַנדער קול, וואָס האָט געגרילצט אין די אויערן. דער האָן אַ פּנים, ווי עס האָט אויסגעזען, איז אַזאַ סקריפּעריי אויף נישט געווען לרצון, וואָרים איטליכס מאָל בשעת די רעדלעך פלעגן אין גאַנצן זיך אומדרייען און אויסלאָזן אויף אַ טווישטש מיט אַ שלשלת, פלעגט ער בנימינען אַ שטאַרקן גראַבל טאָן מיט די נעגל און אַ קריי געבן קוקוריקו מיט כעס, מיט אימפּעט. אַז עטליכע רגעס דערנאָך פלעגט ביי אים כאָרכלען פאַרדומפּן אינעווייניק אין האַלז.

בנימין האָט אין זיך נישט געפילט קיין גאַנץ אבר און איז געלעגן אַ היפּשע צייט שטאַרק פאַרדולט: אַ שפּאַס וואָס ער איז אויסגעשטאַנען: שרעק, הונגער, נעץ און קעלט! עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז אַ טערק האָט אים געפאַנגען אין דער מדבר און פירט אים פאַרקויפן ערגעץ פאַר אַ קנעכט. ניכיי, האָט ער געטראַכט, ניכיי זאָל ער מיך כאָטש פאַרקויפן צו אַ יידן וואָלט איך נאָך געקאָנט פּאָרט עפּעס אויפגעריכט ווערן, און באם אָבער, ער וועט מיך פאַרקויפן צו אַ פּרינץ אָדער חלילה גאָר צו אַ פּרינצעסין פון די אומות העולם בין איך דאָך פאַרלוירן, פאַרלוירן אויף אייביק. דערצו נאָך האָט ער זיך גראַד דערמאָנט די מעשה פון יוסף הצדיק און האָט מחמת יסורים אַ שטאַרקן קרעכץ געטאָן.

דער פויער האָט זיך אומגעקוקט, אַז ער האָט דערהערט בנימינס קרעכץ, זיך צוגעריקט נענטער און אים אַ פרעג געטאָן:

— נו זשידקאָ, אַ שטשאָ, טראָשקע ליפּשע?

דער קאָפּ איז בנימינען באמת געוואָרן אַביסל פרייער און ער האָט זיך דערמאָנט אין גאַנצן, וואָס מיט אים איז פאָרגעגאַנגען. ער האָט אָבער זיך געפילט זעהר אין אַ שלעכטער לאַגע: גויעש קאָן ער כמעט נישט קיין וואָרט, היינט וואָס־זשע טוט מען דאָ? ווי ענטפערט מען דעם ערל און ווי טענעט מען מיט אים זיך דאָ אוים צו וויסן אַקוראַט וואוהין ער פירט מיך?

בנימין האָט געפּרוווט זיך אויפזעצן, נאָר אומזיסט, די פיס האָבן

אים שטאַרק געבראָכן.

— טראָשקע טעבע ליפשע? — האָט אים דער פויער ווייטער אַ מאָל געפרעגט און טאַקע בנשימה אחת אַ מאַך געטאָן:

— סאָפּ, הייטא, סאָפּ!

— ליפשע. רק ריבי מאָי אַי, אַי, אַי! האָט בנימין געענטפערט זוי ער האָט נעבעך געקאָנט און אים געוויזן אויף די פיס.

— איזווידקי טי זשידקאָ?

— איזווידקי טי זשידקע?! האָט בנימין געמאַכט מיט אַ ניגון — יאָ ניאָמקא, בניאמקא אוב טונעיאדעווקו!

— טי .איז טונעיאַדעווקי? קאַזשי=זשע שטשאָ טי וויטאָראַשטשיל נאַ מעני אָטשי אי גליאַניש יאַק שילאָני. אַליע מאָזשע טי טאַקי אַ שילאָני? סאָפּ, הייטאַ, סאָפּ!

— יאַ, סטייטש, יאַ טעבי לכתחלה קאַזאַטע, יאַ ניאָמקע סאַס אוב טונעיאַדעווקו! — האָט בנימין געענטפערט, געמאַכט דערביי אַ רחמנות=פנים, אַ וויז געטאָן מיט דער האַנט און געבעטן רחמים: גוואַלט אוב טונעיאַדעווקע זשינקאָ טעבי דאַם טשאַרקע שליש אי שאַבאַשקאָווע בולקע, אי דאָברע דאַנקויעט טעבי.

דער פויער אַ פּנים האָט זיך אָנגעשטויסן, וואָס בנימין מיינט.

— דאָברי זשידקאָ! — האָט ער געזאָגט, זיך געזעצט אויף זיין אָרט מיט דעם פּנים צו די אָקסן און געמאַכט: סאָפּ, הייטאַ!

אַקעגן אַ פּאָר שעה אַרום איז דער וואָגן אַרויפגעפאָרן גלייך אויפן מאַרק אין טונעיאַדעווקע, ווייבער און מאַנסביל האָבן זיך אַ שאָט געגעבן אַקעגן מיט פאַרשיידענע שאלות.

דער שרייט: טשויעש סקילקע כאָטשעס זאַ פיווען? זאַ ציבולי?

יענער פרעגט: מאָזשע מאַיעש קאַרטאָפלי?

בתוך הבאים קומט איינער מיט אַ שאלה: טשויעש מאָזשע טי באַטשיל נאַ דאָראָגי זשידקאָ? או נאַס יעדען זשידקאָ, בניאָמקאַ, ווטשאָראַ פראָפּאַל יק אוב וואָדי.

און איידער דער פויער האָט באַוויזן איטליכן צו ענטפערן, זייַנען די אַלע ווייבער ווי די היישעריקן איבערגעפאַלן דעם וואָגן, האָבן אויפגעדעקט די סויטקע און אין איין קול אַרויסגעלאָזט אַ געשריי:

בנימין!... ער איז דאָ! ציפּע קרוינע! בת־שבע ברײַנדל! לויפֿט גיכער צו זעלדען מיט דער גוטער בשורה, אַז איר שאָדן האָט זיך אָפּגעזוכט! זי וועט שוין נישט זיין קיין ווּיסטע עגונה!

ס׳איז געוואָרן אַ רעש, אַ צענויפֿלויפֿעניש, גאַנץ טונעיאַדעווקע האָט זיך געוויגט, קינד און קייט זיינען געלאָפֿן אָנקוקן בנימינען, מען האָט אים פֿאַרוואָרפֿן מיט רייד, מיט שאלות, מיט ווערטלעך, מען האָט דערציילט, אַז דעם גאַנצן נעכטיקן טאָג מיט דער נאַכט האָט מען אים געזוכט, געזאָקערט, מען האָט אים שוין געהאַלטן פֿאַר אַ קדוש און זיין ווייב פֿאַר אַ ווּיסטע עגונה. פּלוצים אין מיטן גע־טומל איז דאָס ווייב זיינס צוגעלאָפֿן מיט אַ געוויין, זי האָט גע־בראָכן די הענט, אָנקוקנדיק איר באַשערטן, ווי ער ליגט בלייך און טויט און קאָן קיין ריר זיך נישט טאָן, זי האָט נעבעך אַליין נישט געוואוסט וואָס צו טאָן, צי זאָל זי אויסלאָזן צו אים איר שווער ביטער געמיט, צי זאָל זי אַרויסווייזן איר פֿרייד, איר שמחה, וואָס גאָט האָט זי, ווּיסטע עגונה, אויפֿגעריכט.

אין עטליכע מינוט אַרום האָט מען בנימינען אַזוי טאַקע ווי ער איז געלעגן אויפֿן זאַק קאַרטאָפֿלעס, געפֿירט צו זיך אַהיים אי־בער דעם מאַרק מיט אַ גרויסער פּאַראַדע. דער גאַנצער טונעיאַדעווו־קער עולם פֿון קליין ביז גרויס האָט אים אָפּגעגעבן כּבוד, קיינער האָט זיך נישט געלאָזט בעטן און אים באַלייט מיט אַ רעש, מיט אַ געשריי: קדוש! קדוש! קדוש!

דער נאָמען קדוש איז בנימינען פֿון דעמסטמאָל אָן טאַקע אויף תּמיד געבליבן, ער האָט געהייסן בנימין דער קדוש און זיין ווייב זעלדע די עגונה.

דער טונעיאַדעווקער מומחה איז נאָך דעם טאָג טאַקע צו בנימינען געקומען און האָט אים געגעבן ראַטונעק מיט אַלע תּחבולות, וואָס איז נאָר מעגליך געווען. ער האָט אים געשטעלט באַנקעס אי־פּיאַווקעס, אויך אין גאַנצן אים אָפּגעגאָלט און געזאָגט פֿאַרן אַוועק־גאַנג, אַז נאָך די אַלע מיטלען וועט ער אם־ירצה־השם געזונט ווערן און וועט נאָך מאָרגן קאָנען, אויב ער וועט כּח האָבן, גיין גומל־בענטשן אין בית־המדרש אַריין.

דאָס דריטע קאַפּיטל

ווי בנימין סקאָמפּאַנייעט זיך מיט סענדערל דער ייִדענע

די דאָזיקע מעשה, וואָס מיט בנימינען האָט זיך געטראָפן, וואָס
האָט אָנגעמאַכט אַזוי פיל יסורים זיין ווייב, אַזוי פיל לייטישע רייד,
אי אין דער שטאָט, אי דאָרטן אונטערן אויוון, אי אויף דער אוי=
בערשטער באַנק, האָט אין פלוג, דאַכט זיך, באַדאַרפט אויף אייביק
פון אים אַרויסשלאָגן דעם געדאַנק פון זיין נסיעה אין די ווייטע
מקומות, נאָר אָבער אַ טעות, פאַרקערט, עס האָט נאָך אין אים דעם
אָזיקן געדאַנק ערשט בעסער אַריינגעשלאָגן. ער האָט פון דעמסט=
מאָל אָן אויף זיך געקוקט מיט דרך=ארץ ווי אויף אַ מענטשן, אַ גע=
ויטן, וואָס איז געגוג אין זיין לעבן אויסגעשטאַנען, ער איז ביי זיך
געווען צען מאָל טייערער פאַר זיין באַהאַרצטקייט, פאַר זיין שטאַר=
קייט, מיט וועלכער ער איז אויסגעשטאַנען אַזוי פיל שווערע פראָ=
בעס און גובר געווען אין גאַנצן די טבע זיינע. ער האָט אָנגעהויבן
זיך צו האַלטן פאַר אַ גבור, פאַר אַ חקרן, וואָס האָט אַ ידיעה אין
אַלע שבע חכמות, וועלכע עס געפינען זיך נאָר אין דעם „צל עולם",
וואָס האָט זיך אָנגעלייענט ווי אַ פּויק אין אַזעלכע מיני ספרים און
וויס, וואָס אויף דער גאַנצער וועלט טוט זיך. ער האָט אָנגעהויבן
אַליין אויף זיך אַ מבין צו ווערן און זיך אַליין צו באַדויערן, וואָס
ע, אַזאַ מענטש ווי ער, געפינט זיך נעבעך כשושנה בין החוחים,
וו אַרויז צווישן דערנער, וואו? אין טונעיאַדעווקע, אין אַזאַ העק,
צווישן פּראָסטע מענטשן, וואָס פאַרשטייען נישט און ווייסן נישט פון
זייער לעבן צו זאָגן! די לייטישע רייד און די ווערטלעך, וואָס
זינען איבער אים געפאַלן, זיי האָבן אַדרבה אים ערשט געטריבן
אין וועג אַריין. עס האָט אים זיך געגלוסט ווי צום גיכסטן אַוועק
פון טונעיאַדעווקע. „ווי דערלעב איך שוין, פלעגט ער אַלץ טראַכטן,
זי אַוועקצולאָזן אַהין ווייט און קומען בשלום צוריק מיט ישועות
און נחמות אויף יידן, מיט כבוד און מיט אַ גוטן נאָמען אין דער

וועלט, און דענסטמאָל וועט גאַנץ טונעיאַדעווקע וויסן, פון קליין ביז גרויס, וואָס איך בנימין בין, וואָס איך בנימין באַטייט"...

בנימינען האָבן לעת עתה אָפּגעהאַלטן פון דער נסיעה נאָר די דאָזיקע קליינע מניעות: ערשטנס וואו נעמט מען אויף הוצאות? ביי אים אַליין האָט קיין מאָל זיך נישט געפונען קיין גראָשן אין קעשענע. ער פלעגט תמיד זיצן ליידיק אין בית=המדרש און זיין פלוניתטע איז געווען די אשת חיל, די פרנסה=געבערין פון אַ נאַס אַפּטייקל, וואָס זי האָט זיך געמאַכט באַלד נאָכן קעסט אַראָפּגייענדיק, און מישטיינס געזאָגט, וואָס דאָס גאַנצע קלייטל האָט אָנגעטראָפן; ווען זי זאָל דערביי נישט געווען אַרבעטן זאָקן, נישט פליקן ווינטער ביז שפּעט אין דער נאַכט פעדערן, נישט פרעגלען אויף צו פאַרקויפן פסחדיק שמאַלץ, נישט אײַנהאַנדלען אַ מאָל אין אַ מאַרק=טאָג ביי אירע באַקאַנטע פויערים קיין מציאות, וואָלט נישט געווען מיט וואָס די נשמה צו דערהאַלטן. פאַרקויפן עפּעס פון שטוב=זאַכן? נאָר וואָס אָבער האָט דאָרט זיך געפונען? אַ פּאָר מעשענע לייכטער, וואָס זיינע זעלדען געבליבן ירושה פון אירע עלטערן, אין וועלכע זי בענטשליכט, שייערט עס תמיד און זיך דערמיט שטאַרק מהנה. קיין צירונג האָט זי נישט, חוץ אַ זילבערן רייפעלע מיט אַ פּערל פון איר מאַמעס שטערנטיכל, וואָס דאָס ליגט ביי איר פאַרשלאָסן און טוט עס אָן נאָר אַ מאָל בשעת אַ גרויסע שמחה אָדער בשעת אַ מזל=טוב=אָגעבן. פאַרקויפן זשע עפּעס פון זיינע חפצים? נאָר אין גאַנצן האָט ער געהאַט אַ שבתדיקע אַטלעסענע קאַפּאָטע נאָך פון דער חתונה אָן, צעהאַקט, צעפאַלן פאָרנט אי הינטן, און דער געלער אונטערשלאַק האָט אַרויסגעקוקט. אמת, ער האָט געהאַט אי אַ טולעפּל, נאָר מישטיינס געזאָגט, אַ טולעפּל — ס'האָט נאָר אַזוי געהייסן. דער קאָלנער כּמעט גאָר נישט באַלייגט. בשעת זיין חתונה האָט דער טאַטע זיינער, זינט צו לאַנגע יאָר, געהייסן נישט זשאַלעווען, אדרבה מאַכן אַ לאַגן קאָלנער פון דער פולער האַנט און אָפּשטעפּן אים לעת עתה פון אויבן מיט אַ שטיק אונטערשלאַק, וואָס איז געבליבן יתור פון זיין קאַפּאָטע און האָט דערביי זיך מתחייב געווען ביים סילוקן פון דעם מותר פונם נדן אונטערשלאָגן דעם טולעפּל מיט פוטער און באַליגן דעם קאָלנער מיט פיי. דעם נדן אָבער האָט ער נישט געסילוקט פון

מער קאָלנער איז געבליבן אַזוי ווי ס׳איז געווען ביז דעם היינטיקן טאָג...

אַ חוץ דעם האָט בנימין נישט געוואוסט ווי מען רייסט זיך אַרויס פון דער היים.

איבערשמועסן מכּח דער נסיעה מיט זיין פלוניתטע און אַרויס־זאָגן איר די גאַנצע זאַך בפירוש? חלילה וחס! עס וואָלט געוואָרן אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער, זי וואָלט אים אָפּגעווייינט מיט טרערן אנן אים געהאַלטן זיכער פאַר ריין משוגע, וואָרים ווי האָט אַ יידעיע שכל אַזעלכע ענינים משיג צו זיין? אַ יידענע, אַז זי איז שוין אפּגלו גאָר די אשת חיל, איז זי דאָך פאָרט נישט מער ווי אַ יידענע. וואָס דער מינדסטער מאַנסביל האָט אין נאָגל, האָט עס נישט, און קאָן גאָר נישט האָבן, די פיינסטע און די קליגסטע יידענע אפילו אין איר קאָפּ...

אַוועקגיין זשע בשתיקה און דעם זיי־געזונט פאַרגעסן? איז עפּעס אויך פריקרע, דאָס איז אַביסל מעשה ליטוואַק, ווידער זשע בלייבן זיצן אין דער היים און אָפּזאָגן זיך פון דער גאַנצער נסיעה? דאָס איז ריין אוממעגליך. עס הייסט אַזוי פיל ווי אַ מעשה אָנטאָן זיך.

די נסיעה איז בנימינען געוואָרן די צווייטע נאַטור, ווי אַ ייד מוז דריי מאָל אין טאָג דאַווענען אַזוי האָט ער געמוזט איטליכע רגע אין דער נסיעה טראַכטן. אפילו אין שלאָף איז זי אים פון זינען נישט אַרויס און האָט אים זיך שטענדיק געחלומט, זי האָט טיף זיך איינגעוואָרצלט אים אין האַרץ אַזוי, אַז ער האָט אויפגעהערט צוזען אי צוהערן דאָס אַלצדינגק, וואָס פאַר אים, ער האָט נאָר געזען אי געהערט דאָס, וואָס טוט זיך דאָרט, דאָרט העט ווייט אין יענע מקומות, נישט איין מאָל פלעגט ער אין אַ שמועס מיט עמעצן פלוצים אַריינגמישן: אינדיה, סמבטיון, אַנטיקודאָ, פּיפּערנאָטער, לינדנוואָרעם, אייזל, מוילאייזל, באָקסאָר, כצפּיחית, טערק, טאָטער, גזלן וכדומה גאָך אַזעלכע ווערטער.

די נסיעה האָט געמוזט געמאַכט ווערן, נאָר וואָס טוט מען מיט די מניעות? דאָ האָט ער זיך קיין עצה נישט געקאָנט געבן. ער האָט געפּילט, אַז ער באַדאַרף האָבן איינעם, מיט וועמען ער זאָל קאָנען מכּח דעם זיך מישב זיין.

איש אחד היה בטונעיאַדעווקע, איין מענטש איז געווען אין טונעיאַדעווקע ושמו סענדערל און ער האָט געהייסן סענדערל, נאָך זיין עלטער זיידן רב סענדערל. זה הסענדערל, דער סענדערל היה איש פשוט איז געווען אַ פשוט מענטשל, דאָס הייסט אַ פּראָסטער אָן חכמות, אין בית המדרש האָט ער געהאַט אַ שטאָט אונטער דעם בעלעמער, און דאָס אַליין איז שוין דער בעסטער סימן, אַז ער איז נישט געווען פון די טונעיאַדעווקער פיינע בריות, פונם דאָרטיקן צימעס און דער גילדענער פאָן. די שמועסען אין בית המדרש אָדער ערגעץ אַנדערש פלעגט ער דאָס רוב צו הערן שטיל, ווי אַ זייטיקער פאַרשוין. נאָר פלעגט ער אַמאָל זיך אָנרופן אַ וואָרט, האָט עס אָנגעמאַכט אַ גרויס געלעכטער, נישט מחמת דריגען איז געלעגן עפּעס אַ ווילדע חכמה אָדער אַ גרויסע המצאה, ניין, נאָר גלאַט זיינס אַ וואָרט האָט עפּעס געמאַכט לאַכעדיק, כאָטש ער האָט עס נעבעך געזאָגט גאַנץ פשוט בתמימות און האָט כלל גאָרנישט געמיינט יענעם דערמיט לאַכעדיק צו מאַכן, אַדרבה, אַז מען פלעגט לאַכן, פלעגט ער אויסשטעלן אַ פּאָר אויגן און אָנקוקן פאַר וואָס מען לאַכט, פאַראיבל האָבן דערפאַר פלעגט ער קיינמאָל ניט. וואָרים ער איז בטבע געווען אַ גוטער, אַ שטיל מענטשל, ווי עס גיט זיך אַמאָל אויס אַ שטילע קו; ער האָט גאָרנישט געוואוסט, אַז מען באַדאַרף פאַראיבל האָבן. יענער לאַכט, נו, מילא, לאָז ער זיך לאַכן, מסתמא האָט ער דאָך הנאה.

דאָך מוז מען מודה זיין, אַז אין סענדערלס אַ וואָרט איז אַמאָל געלעגן טאַקע אַן אמת גלייכער איינפאַל, כאָטש ער אַליין האָט עס גאָר אַזוי ווייט נישט געמיינט און עס געזאָגט גלאַט בתמימות. מיט אים פלעגט מען ליב האָבן קאַטאָוועס צו טרייבן. דער גרעסטער טייל בערלעך אין תשעה-באב זיינען אין זיינע פאות איינגעפלאָנטעט געווען. דער בעסטער חלק קישעלעך, וועלכע מען וואַרפט הושענא-רבה ביי דער נאַכט ביים אויפזיין, איז אים אָנגעקומען.

הכלל סענדערל איז תמיד און אומעטום געווען דאָס כפרה-הינדל. סענדערל איז בטבע נישט געווען, ווי אַנדערע, קיין עקשן. האָט איינער געזאָגט אַזוי, איז פון זיינעטוועגן רעכט געווען אַזוי. סענדערל האָט געטאָן יענעמס רצון.

„וואָס אַרט עס מיך"?—איז זיין שטייגער געווען צו זאָגן,—„וואָ

פֿאַר אַ דאגה האָב איך? דו ווילסט דוקא אַזוי, נו, זאָל זיין אַזוי".

צווישן יינגלעך איז סענדערל געווען אַ יינגל, ער פֿלעגט עפּעס גיין, שמועסן, זיך שפּילן מיט זיי אין איינעם און האָבן דערפֿון תענוג. צווישן זיי איז סענדערל באמת געווען ווי אַ שטילע בהמה, וואָס לאָזט צו זיך צו קינדער, זיי זאָלן אויף איר רייטן און איר קראַצן די מאָרדע. קונדסים פֿלעגן אים קריכן אויפֿן קאָפּ און צופּן אים ביים בערדל, אַנדערע פֿלעגט עס אַמאָל אַרן און פֿלעגן אָנשרייען:

— תרבית, שקצים, פֿאַר אַן עלטערן, פֿאַר אַ יידן מיט אַ באָרד! וואָס צופּט איר אים דאָס בערדל?!

— נישקשה, נישקשה, פֿלעגט סענדערל זיך אָנרופֿן, וואָס אַרט עס מיך? וואָס פֿאַר אַ דאגה איך האָב? זאָלן זיי מיך אַ ביסל קראַצן.

ביי זיך אין דער היים האָט סענדערל נעבעך קיין האָניק נישט געלעקט. זיין ווייב איז געגאַנגען אין ספּאָדיק און ער האָט ביי איר געהאַט אַ וויסטע, ביטערע דאָליע, זי פֿלעגט אים האַלטן אין דער מורא, אַמאָל דערלאַנגען אַ זעץ, און ער נעבעך האָט עס געמוזט מקבל באהבה זיין. אונטער אַ יום־טוב פֿלעגט זי אים אָנידערשטעלן אויסווייסן די שטוב און אונטערבינדן אים דאָס בערדל מיט אַ טיכל, ער פֿלעגט איר שיילן קאַרטאָפֿליעס, קאַטשען און בראָקן לאָקשן, אָנפּילן פֿיש, אָנטראָגן אי אַריינלייגן אין אויוון האָלץ און אונטערהייצן, אַקוראַט ווי אַ יידענע, דעריבער האָט מען אים טאַקע גערופֿן סענדערל די יידענע.

אָט דעם סענדערל די יידענע האָט אונזער בנימין אויסגעקליבן אים צו עפֿענען דאָס האַרץ און מיט אים זיך שואל בעצה זיין וואָס ער זאָל טאָן. דער טעם דערפֿון, פֿאַר וואָס גראָד סענדערל? איז דער: ווייל בנימין האָט תמיד געפֿילט צו אים עפּעס אַ שטיקל ליבשאַפֿט. סענדערל איז אין פֿיל זאַכן אים זעהר געפֿעלן, ער האָט אין אַ סך ענינים זיך מיט אים אויסגעגלייכט און פֿלעגט אַמאָל אין אַ שמועס מיט אים זיך פּשוט מחיה זיין. מעגליך אפֿשר נאָך אי צוליב דעם אויך, וואָס בנימין האָט גערעכנט דאַרויף, וואָס סענדערל איז קיין עקשן נישט. ער, סענדערל, וועט זיין פּלאַן אָננעמען און אים נאָכגעבן אַלצדינג, וואָס ער וועט אים זאָגן. און אויב סענדערל וועט

אפשר אין עטליכע פונקטן זיך איינשפּאַרן, וועט ער אים מיט גאָטס הילף און מיט זיין חלקת הלשון גובר זיין...

ויהי כבוא בנימין לסענדערל, און אַז בנימין איז געקומען צו סענדערלען, האָט ער אים געטראָפן כשהוא יושב על ספסל החלב וקולף קאַרטאָפליעס, ווי ער זיצט אויף דער מילכידיקער באַנק און שיילט קאַרטאָפליעס. איין באַק האָט אים שטאַרק געפלאַמט און אונ־טערן אויג איז אים געווען בלוי מיט אַ גראבל, עפּעס ווי מען דער־לאַנגט אַ קרעל מיט אַ נאָגל. ער איז געזעסן ווי אַ נעבטיקער, באַ־טריבט און פאַראומערט.

סענדערלס ווייב איז ניט געווען אין דער היים.

— גוט מאָרגן, סענדערל! וואָס ביסט דו סערצע אַזוי באַ־טריבט? — האָט בנימין געזאָגט, אַריינקומענדיק און געוויזן סענדערלען מיט אַ פינגער אויף דער באַק, — האַ, ווייטער זי? וואו איז זי?

— אין מאַרק.

— גאַנץ גוט! — האָט בנימין כמעט אַ געשריי געטאָן פאַר גרויס שמחה. — לייג אַוועק, נשמה מיינע, דיינע קאַרטאָפליעס און קום מיט מיר אין אַלקער אַריין. דאָרט איז קיינער נישטאָ? איך וויל דיר אַנט־פּלעקן מיין האַרץ. איך קאָן מיר שוין נישט איינהאַלטן, עס קאָכן אין מיר די געבליטן, אַך גיכער, סערצע, גיכער, זי קאָן נאָך אָנקומען און אונז שטערן איידער מיר וועלן פאַרטיק ווערן.

— וואָס אַרט מיך? דו ווילסט טאַקע גיך, זאָל זיין גיך, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב? — האָט סענדערל זיך אָנגערופן און איז אריין אין אַלקער.

— סענדערל! — האָט בנימין אנגעהויבן מיט אזא שמועס, — זאָג מיר, דו ווייסט וואָס אויף יענער זייט טונעיאַדעווקע איז?

— איך ווייס, דאָרט איז די פּריטשעפּע.

— דו ביסט א נאַר, איך מיין ווייטער, א סך ווייטער.

— נאָך ווייטער פון דער פריטשעפּע?! — האָט סענדערל פאַרוואונ־דערט זיך אָנגערופן, ניין, — ווייטער דערפון ווייס איך ניט. און דו בנימין ווייסט?

— אויב איך ווייס? אַ שאלה אביסל אויב איך ווייס? דאָ איז ערשט דאָ אַ וועלט! — האָט בנימין אַ זאָג געטאָן מיט התלהבות, גלייך

ווי קאָלומבוס, בשעת ער האָט אַנטדעקט אמעריקע.

— וואָס זשע איז אַזוינס דאָרטן?

— דאָרטן, דאָרטן,—האָט בנימין זיך צעפּלאַקערט.—פּיפּערנאָטער! לינדנוואָרעם!.....

— דער לינדנוואָרעם, מיט וועלכן שלמה המלך האָט געשניטן די שטיינער צום בית המקדש?—האָט סענדערל אַריינגערוקט זיין וואָרט בתמימות.

— יאָ, נשמה מיינע, יאָ, דאָרט איז ארץ ישראל, דאָרט אין יענע מקומות... האַ, דו וואָלסט געוואָלט זיין דאָרט?

— און דו ווילסט?

— אַ שאלה אביסל! איך וויל, סענדערל, איך וויל און וועל טאַקע דאָרט באַלד זיין.

— איך בין דיר מקנא, בנימין. דו וועסט עס דאָרט זיך אָנעסן אַביסל מיט די באָקסערן און מיט טייטלען. האָ האָ!

— דו, סענדערל, קאָנסט עס אויך עסן, ווי איך. דו האָסט אין ארץ ישראל אַזאַ חלק, ווי איך.

— חלק האָב איך טאַקע. נאָר ווי קומט מען אָבער אַהין? דאָרט איז דאָך דער תוגר.

— דערצו סענדערל איז דאָ אַ תרופה. זאָג מיר, סערצע, דו ווייסט עפּעס פון די רויטע יידלעך?

— איך האָב זיך אָנגעהערט גענוג מעשיות איבער זיי, נאָר זויסן אַקוראַט, וואו זיי זיצן און ווי מען קומט צו זיי, דאָס ווייס איך נישט. איך זאָל ווייסן, מסתמא וואָלט איך דיר מודיע געווען. פאַר וואָס ניט? וואָס ארט עס מיך?

— הע הע! זעסט דו און איך ווייס,—האָט בנימין געזאָגט מיט גדלות און אַרויסדערטאַפּט פון קעשענע דעם „שבחי ירושלים”.

— זעסטו, אָט וואָס דאָ שטייט. איך וועל דיר עס לייענען.

„אַז איך בין געקומען קיין ברוט"י,—אַזוי שטייט געשריבן,—האָב איך געפונען פיר יידן פון בבל. האָב איך גערעדט מיט איינעם פון זיי, וואָס האָט פאַרשטאַנען לשון קודש און האָט געהייסן ר' משה. ער האָט מיר דערציילט גאַנץ אמתע זאַכן פון טייך סמבטיון, אַז ער האָט געהערט פון ישמעאלים, וואָס האָבן אים געזען, און אַז דאָרט

זיינען דאָ די בני משה, אויך זאָגט ער ווייטער: „אַז דער נגיד האָט
מיר דערציילט, אַז אַ יאָר דרייסיק אין דעם איז ביי אים איינגע=
שטאַנען איינער, וואָס ער איז געווען פֿון שבט שמעון, און ער האָט
געזאָגט, אַז אין זיין מקום זיינען דאָ פֿיר שבטים, איינער פֿון זיי
איז דער שבט יששכר, וואָס איז זיך עוסק אין תורה און פֿון דעם
שבט איז דאָ אַ מלך איבער זיי". חוץ דעם שטייט נאָך בפֿירוש,
אין דעם דאָזיקן ספֿר „מסעות בנימין" אָט די ווערטער: „פֿון
דאָרט איז א מהלך פֿון צוואַנציק טעג צו די בערג ניסבון, וואָס
אויף דער טייך גוזן. אין די בערג ניסבון זיינען דאָ פֿיר שבטים:
דער שבט דן, דער שבט זבולן, דער שבט אשר און דער שבט
נפֿתלי, זיי האָבן מדינות און כרכים אין די בערג. פֿון איין זייט
נעמט זיי אַרום דער טייך גוזן, זיי האָבן ניט אויף זיך קיין יאָך
פֿון די אומות, נאָר איין מלך איז דאָ איבער זיי און ער הייסט ר'
יוסף אַמרכּלא הלוי. און זיי האָבן אַ ברית, אַ בונד מיט דעם כּופֿר
אל=תור"ך". אַ חוץ דעם שטייט נאָך און נאָך זאַכן וועגן די בני
רכב אין דעם לאַנד תימא, וואָס זיי האָבן איבער זיך אַ יידישן
מלך און פֿאַסטן און בעטן גאָט אויפֿן גלות ישראל,—נו, וואָס דענקסט
דו, סערצע, אַז זיי וואָלטן אַ שטייגער פּלוצים דערזען מיך, מיך
זייער ברודער בנימין פֿון טונעיאַדעווקע קומט צו זיי צו גאַסט? האַ,
וואָס דענקסט דו סענדערל? אדרבה זאָג, איך בעט דיך, וואָס זאָגסט
דו דערצו?

— זיי וועלן פשוט זיך מחיה זיין, זאָג איך דיר בנימין, אַ
קאַטאָוועס אַזאַ גאַסט, אַזאַ טייערער גאַסט! איטליכער וועט דיך
פֿאַרבעטן צו זיך אויף אַ מאָל=צייט. דער מלך אמרכּלא מסתמא אויך.
לאָז זיי דאָרט כאָטש פֿון מיר גאָר פֿריינטליך גערוסן. איך זאָל
קאָנען, וואָלט איך כ'לעבן אויך מיט דיר אַהין געגאַנגען.

— האַ!—האָט בנימין אַ מאַך געטאָן פֿאַרפֿלאַמט פֿון אַ נייעם
געדאַנק, וואָס איז אים איינגעפֿאַלן.—האַ!—טאָמער באמת טאַקע סענ=
דערל, סערצע, וואָלסט דו מיט מיר אין איינעם געמאַכט די נסיעה.
נאַרעלע, אַצינד כ'לעבן האָסט דו אַ זעהר גוטע געלעגנהייט. איך גיי
אַ ב ל יי ז אַהין, וועל איך דיך מיטנעמען. נאַרעלע איינער, אין
צווייען איז היימליכער. טאָמער וועל איך דאָרט, אַ קשיא אויף אַ

מעשה ווערן מלך וועל איך דיך מאַכן, כלעבן, פאַר אַ משנה למלך. נאַ דיר מיין האַנט תקיעת־כּף! וואָס ווייסט דו, נאַרעלע, דאָ זיצן און ליידן גלות נעבעך פון דיין פּלוניתטע, די רשעטע. קוק אָן וואָס פאַר אַ באַק, נעבעך, דו האָסט. דו האָסט דאָך ביי איר אַ וויסט, פינסטער מזל, כלעבן, סענדערל, קום, ווייסט נישקשה קיין חרטה נישט האָבן.

— טאָ, — האָט געזאָגט סענדערל,—אויב דו ווילסט דוקא אַזוי, זאָל זיין אַזוי. אַי זי? וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב? אַ נאַר וואָלט איך באַדאַרפט זיין איר זאָגן וואוהין איך לאָז מיך אַוועק.

— נשמה מיינע, לאָמיך דיך אַ קוש טאָן!—האָט בנימין אַרויס־לאָזט מיט גרויס שמחה און פאַר ליבשאַפט אַרומגענומען סענדערל די יידענע.—דו האָסט מיר, נשמה מיינע, מיט איין וואָרט פאַרענטפערט אַ קשיא, אַ קלאָץ־קשיא. איך זאָג איצט אויך אַזוי ווי דו: אַי זי? מיינע, מיין איך, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב? ס'איז אָבער דאָ נאָך אַ קשיא: וואו נעמט מען אויף הוצאות.

— אויף הוצאות? דו ווילסט דען זיך אויסקליידן, בנימין, אָדער איבערניצעווען דיין קאַפּאָטע. הערסט, און איך וואָלט געזאָגט, מען באַדאַרף כלעבן נישט. אין וועג איז אדרבה גלייכער אַלטע קליידער, דאָרטן וועלן מיר מסתמא באַקומען נייע שיינע קאַפּאָטעס.

— יאָ, טאַקע אמת, דאָרט האָב איך שוין קיין דאגה נישט. מען באַדאַרף דאָך אָבער לעת־עתה ביז דאָרט האָבן עפּעס געלט פראָסט אויף צוּעסן?

— וואָס הייסט, בנימין, אויף צוּעסן? דו האָסט דען בדעה מיטפירן מיט זיך אַ קעך? צו וואָס? גישטאָ דען אויפן וועג קיין קרעטשמעס, קיין הייזער?

— איך פאַרשטיי דיך, סענדערל, נישט, וואָס דו מיינסט,— האָט בנימין פאַרוואונדערט זיך אָפּגערופן.

— איך מיין,—האָט סענדערל געענטפערט בתמימות,—אַבי ס'איז דאָ נאָר הייזער, קאָן מען אין איין וועג טאַקע גיין איבער די הייזער. וואָס טוען דען אַלע אַנדערע יידן? היינט גייען אַ טייל צו יענע אין די הייזער, דערנאָך גייען יענע פון זייער זייט צו אַנדערע אין די הייזער. ס'איז דאָך אַ יידישע זאַך, נאָר אַ גמילות חסד...

— דו ביסט כלעבן געראכט! — האָט בנימין אַ זאָג געטאָן בשמחה — אַצינד איז מיר ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. אויב אַזוי, בין איך ברוך השם אין גאַנצן פאַרטיק און פאַרזאָרגט מיט אַלצדינג: נאָך מאָרגן טאַקע, גאַנץ פרי, אַז דער עולם וועט נאָך שלאָפן קאָנען מיר אַוועקגיין. פאַרלירן צייט איז כלעבן אַן עברה, דו ביסט מוסכם?

— דו ווילסט מאָרגן, זאָל זיין מאָרגן, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב?

— מאָרגן גאַנץ פרי, הערסטו סענדערל? וועל איך שטילער-הייט אַרויסגיין פון דערהיים. לעבן דער פוסטער ווינט-מיל דאָרט וועל איך אויף דיר וואַרטן. געדענק זשע, סענדערל, מאָרגן גאַנץ פרי זאָלסט דו אַהין אַרויסקומען. געדענק זשע האָט בנימין נאָך אַמאָל איבערגעחזרט און שוין געוואָלט אַוועקגיין.

— וואַרט נאָך בנימין, וואַרט אַביסל! — האָט סענדערל געזאָגט, זיך געבאָבערט איבער דער בוזעם-קעשענע פונם לייבל און אַרויס-דערטאַפּט פון דאָרט עפּעס אַן אַלט פאַרשוויצט שטיקל יערכע, אַרומגעוויקלט מיט בענדלעך עטליכע מאָל הין און צוריק און פאַר-קניפּט אַוודאי מיט אַ צוואַנציק קניפּלעך. — זעסט דו בנימין, אָט דאָס קניפּל האָב איך באַוויזן אָנזאַמלען אונטער מיין ווייב פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס איך האָב פאַר איר חתונה געהאַט. עס וועט אונז אין דער התחלה צוניץ קומען, האַ?

— אַצינד, סערצע, ביסט דו ווערט, מען זאָל דיר אויסקושן איטליכס אבר, איטליכס גליד באַזונדער, — האָט בנימין געזאָגט הויך, לעבעדיק און אַרומגעכאַפּט סענדערל די יידענע.

— אָ, פאַרכאַפּט זאָלסט דו ווערן! קוקט נאָר אָן, איך בעט אייך, דאָס גרויסע ליבשאַפט, ווי מען נעמט זיך אַזוי אַרום, און דאָ אין שטוב שטייט אַ ציג און עסט די קאַרטאָפליעס! — האָט זיך פּלוצים געהערט אַ געשריי.

דאָס געשריי איז געווען פון סענדערלס פּלוניתטע. זי איז גע-שטאַנען אָנגעצונדן אין איין פייער, מיט איין האַנט געוויזן אויף דער ציג און מיט דער אַנדערער געוואָפן צו זיך סענדערלען. סענ-דערל האָט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ זיך געלאָזט פאַמעליך, פאַ-מעליך אַריינגיין אין שטוב, גלייך ווי אַ פאַרזינדיקט קינד, וואָס מען

ווײַל אים מקיים־פּסק זײַן.

— שטאַרק זיך, נשמה מײַנע, דאָס איז איר שוין דאָס לעצטע מאָל, געדענק־זשע מאָרגן...—האָט בנימין שטילערהייט אײַנגערוימט סענדערלען אין אויער און ווי אַ קעצעלע זיך אַרויסגערוקט פון שטוב.

דאָס פערטע קאַפּיטל.

ווי בנימין מיט סענדערלען פאַרלאָזן טונעיאַדעווקע.

אויף מאָרגן גאַנץ פרי איידער דער פאַסטוך האָט נאָך פאַרנומען די בהמות אין דער טשערעדע אַרײַן, איז אונזער בנימין שוין געשטאַנען גרייט לעבן דער וויגטמיל מיט אַ פּעקעל אונטערן אָרעם. אינעווייניק אין דעם פּעקל זײַנען געלעגן אַלע זאַכן, וואָס זײַנען נויטיק געווען צו דער נסיעה, הײַנו: טלית און תפילין, אַ סידור דרך החיים, אַ חוקל, אַ תהילים און יענע אַלע ספרים, אָן וועלכע ער האָט זיך נישט געקאָנט רירן, אַזוי ווי אַ בעל־מלאכה אָן זײַן געצייג. די שבתדיקע קאַפּאָטע זײַנע איז אויך דאָרט געלעגן, — מען מוז דאָך פאַר דער וועלט אַ פּנים האָבן און יוצא זײַן פאַר לײַט. אין קעשענע האָט ער געהאַט אַ פּופּצענטהאַלבן גראָשן, וואָס ער האָט פאַרן אַוועקגאַנג אַרויסבאַקומען בײַ זײַן פּלוניתטע אונטערן קישן.

הכלל ער איז געווען ברוך השם פאַרזאָרגט מיט אַלצדינג און שוין געקאָנט זיך לאָזן אין וועג אַרײַן.

די זון איז דערווײַל אויפגעגאַנגען זעהר שיין און האָט אַראָפּגעקוקט מיט איר ליכטיקן פּנים אויף דער וועלט. איין קוק אירער האָט צוגעגעבן אַ שטיק געזונט, מחיה געווען איטליכע זאַך באַזונדער. ביימער און גראָז האָבן עפּעס ווי זיס געשמייכלט, איידער די גרויסע טרערן־טוי פון בײַנאַכט זײַנען זיי נאָכנישט אויסגעטריקנט, אַקוראַט ווי קליינע קינדער צעלאַכן זיך פּלוצים פרייליך אין מיטן געוויין פון אַ בלישטשעדיק טשאַטשקעלע, בשעת טרערן ווי די באָבן

שטייען זיי נאָך אין די אויגן. די פעלדפייגעלעך האָבן געשווינט זיך געטראָגן און דער לופט, געשפילט און געזונגען אַרום בנימינען, גלייך ווי זיי וואָלטן געזאָגט:

— קומט, לאָמיר זינגען אי שאַלן און דערפרייען דעם פיינעם פאַרשוין לעבן דער ווינטמיל! דאָס איז בנימין אַליין, דאָס איז בנימין דער טונעיאַדעווקער, דער אַלכסנדר מוקדון פון זיין צייט, וואָס ער פאַרלאָזט זיין פאָטערלאַנד, וואַרפט אַוועק ווייב און קינדער און גייט אין שליחות וואוהין די אויגן טראָגן! אָט שטייט דער גרויסער בנימין, וואָס ער איז ווי די זון אַרויס פון זיין געצעלט און פרייט זיך ווי אַ גבור צו לויפן אין וועג מיט זיין פעקל אין דער האַנט! ער איז שטאַרק ווי אַ לעמפערט און גרינג ווי אַן אָדלער! זינגט, שפילט: טריליליל, טרריל, טריל! שאַלט, זינגט און דערפרייט זיין האַרץ!...

בנימינען איז טאַקע באמת פריילעך געווען אויפן האַרץ, ער האָט ביי זיך געטראַכט: „איך בין דאָך דער גליקליכסטער מענטש אויף דער וועלט, וואָס פעלט מיר אָן עין־הרע? וואָס גייט מיר אָפּ? מיין ווייב האָב איך, געלויבט איז השי״ת, פאַרזאָרגט. זי האָט אַ שטיקל פרנסה. איך אַליין בין אַ פרייער פויגל, גלייך ווי די אַלע פעלדפייגעלעך דאָ. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר אָפן. מיט מיין געניטשאַפט, מיט מיין באַהאַרצטקייט און מיט מיין שטיקל ידיעה אין די שבע חכמות וועט אַזאַ ייד ווי איך נישט פאַרפאַלן ווערן. הייננט דערביי בין איך דאָך עפעס אַ ייד, אַ שטיקל בעל־בטחון.

בנימינען איז עפעס זעהר גוט געווען אויפן האַרץ אַזוי, אַז די לעיצן זיינע האָבן זיך געעפנט און ער האָט בנעימותדיק אויפן ביי־קול אונטערגעזונגען אַ מאַרש פונם מלך־עליון. זיין מאַרש האָט זיך פאַרמישט מיט דעם געזאַנג פון די פייגעלעך, מיט דעם זוזשען פון די פליגן, מיט דעם שמוצערן פון די גרילן און האָבן אין אַ קנצערט זיך דערהויבן ביז צום כסא הכבוד פון זיין ליבן באַמען הויך אויף דעם זיבעטן הימל!

דערווייל איז אַוועק אַ היפשע צייט און סענדערל איז נאָך נישטאָ. דאָס האָט אָנגעהויבן בנימינען אַ ביסל צו אַרן און צעשטערט זיין שמחה ער האָט געקוקט אין אַלע זייטן, זיך אַרויסגענומען די אויגן קוקנדיק, נאַר אומזיסט די מי, — מען הערט נישט, מען זעט

ניט, ניטאָ סענדערל!

האָט אים אפשר דען די רשעטע זיינע מכבד געווען מיט עפּעס אַ מלאכה? נאָר דערצו איז נאָך אָבער איצט נישט די צייט, גאַנץ טונקל-אַדעווקע שלאָפט נאָך אַצינד געשמאַק. קאַרטאָפליעס הויבט מען אָן צו שיילן העט שפּעטער.

אונזער בנימין האָט נישט געוואוסט וואָס צו טאָן און אים איז געוואָרן נישט פריילעך, שטאַרק נישט פריילעך. אומקערן זיך אַהיים? פע, דאָס איז מיאוס! אלכסנדר מוקדון האָט צעבראָכן די בריק, איבער וועלכער ער איז אַריבער קיין הינדיאָ, בכדי ער זאָל נישט קאָנען צוריק גיין. לאָזן-זשע זיך אַליין אָן סענדערלען? ניין, דאָס איז פריקרע. זעהר פריקרע! סענדערל איז אים געווען שטאַרק נויטיק, זינט ער האָט מיט אים זיך סקאָמפּעניעט איז אים עפּעס ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. אָן סענדערלען זיך אַוועקצולאָזן וואָלט אויסגעקומען עפּעס משוגה ווילד, עס וואָלט נאָר אַ פּנים געהאַט, ווי אַ שיף אָן אַ רודער, אָדער ווי אַ מלוכה אָן אַ מיניסטער.

פּלוצלים האָט זיך געלאָזט זען פון דערווייטנס עפּעס ווי אַ מענטשנגעשטאַלט, דאַכט זיך סענדערל, און פּאָרט נישט סענדערל, דאַכט זיך גאָר איינע אין אַ ציצן קליידל און מיט אַ טיכל אויפן קאָפּ.

בנימינען האָט אַ טיאָכקע געגעבן דאָס האַרץ און איז געוואָרן טויט, בלייך ווי די וואַנט. אים האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס גייט זיין ווייב, ניין, זי גייט נישט, זי לויפט, זי יאָגט, אָט קומט זי צולויפן, כאַפּט זיך אויף אים אַרויף מיט גרויס כעס, לאָזט צו אים אויס איר שווער ביטער האַרץ און שלעפּט אים אַהיים מיט אַ יאָמער אַ קלאָג.

„איין גאָט נאָר ווייסט“, אַזוי דערציילט בנימין אַליין, „ווי איך בין דענסטמאָל געשטאַנען אין איינע צרות, אין געהאַקטע וואונדן, הונדערט פּיפּערנאָטערן וואָלט מיר דענסטמאָל ליבער געווען צו באַגעגענען ווי מיין ווייב. השם-יתברך אָבער האָט מיך געשטאַרקט, איך בין באַלד טאקע באַהאַרצט אנטלאָפן זיך פאַרבאָרגן הינטער דער ווינטמיל און געלוגט דאָרט ווי אַ לייב לוגט אויף זיין פאַרציקונג“.

אין עטליכע מינוט אַרום איז בנימין אַרויסגעשפּרונגען פון זיין פאַרבאָרגעניש מיט אַ שרעקליכן שפּרונג און מיט אַ געשריי ווי אַ ריינער משוגענער:

— האַ, סענדערל!

סענדערל איז געגאַנגען אָנגעטאָן אין אַ ציצן כאַלאַטל, אונטער־געבונדן ביידע באַקן מיט אַ פאַרשמאָלצן טיכל, אונטער ביידע אויגן בלוי, צעגראַבלט, אַ שטעקן אין דער האַנט און אויף די פּלייצעס אַ היפּש פּעקל.

ער האָט אין בנימינס אויגן געהאַט דענסטמאָל דעם זיבעטן חן, ווי אַ שיינע אויסגעפּוצטע כּלה אין די אויגן פונם חתן.

בנימין שילדערט זיין שמחה דענסטמאָל מיט די ווערטער: „ווי אַ קינד, וואָס גלוסט אויף קוואַלן וואַסער, ווי אַ דאָרשטיקער אין דער מדבר, וואָס געפינט לעבעדיקע, קוועלנדיקע וואַסער. וואָס רינט אַראָפּ פון אַ שפּיץ סקאַלע, אַזוי האָט מיין גלוסטיק לייב זיך געטאָן טאָן דערפרייען אויף סענדערלען מיין באַשערטן, מיין געטרייען געזעלן".

— וואָס איז די מעשה, סענדערל? וואָס האָסט דו געלאָזט אויף זיך אַזוי לאַנג וואַרטן?

— סטייטש, איך בין דאָך געגאַנגען צו דיר אַהיים, — האָט סענדערל בתמימות געענטפערט,—ביז וואַנען איך בין דערגאַנגען און ביז וואַנען איך האָב אויפגעוועקט דיין זעלדען, איז דערווייל אוועק אַ היפּשע צייט.

— אויפגעוועקט זעלדען?—האָט בנימין אַ געשריי געטאָן משוגה ווילד נישט מיט זיין קול. — סענדערל, למאי, משוגענער, האָסטו אַזוינס געטאָן?

— וואָס סטייטש למאי?!—האָט סענדערל פאַרוואונדערט זיך אָנ־גערופן. — למאַי — אַז איך האָב דיר פריער אָנגעקלאַפּט אין דער ספּיזשאַרניע און דו האָסט זיך נישט אָנגערופן, האָב איך מיך גענו־מען קלאַפּן אין דער שטובטיר: סטוק, סטוק, סטוק. נו, איז זעלדע, נושט טויט נישט לעבעדיק, אויפגעשטאַנען, און איך האָב זי געפרעגט מכּח דיר.

— סענדערל, מיר זיינען פאַרביי! דו האָסט פאַרקאָכט אַ גוטע קאַשע, סטייטש, זעלדע וועט נאָכלויפן, זעלדע, און וועט...

— אַי, שרעק זיך נישט בנימין! זי האָט מיך אָפּגעשיקט צו אַלדע שוואַרצע יאָר מיט אַזאַ כּעס, גלייך ווי איך וואָלט איר גע־

קוילעט די קאַפּאָטע. „גיי מיט מיינעם אין איינעם, אין דער ערד אַריין בײדע!“ האָט זי געזאָגט און צוגעמאַכט די טיר. איך בין אַ היפּשע צייט געבליבן שטיין אין דרויסן ווי צעמישט. דערנאָך ערשט האָב איך מיך דערמאָנט אָן דער ווינטמיל און זיך געשטויסן, דו מוזט שוין, אַ פּנים, זיין דאָ, און דעריבער טאַקע האָט, אַ פּנים, דײַנע געזאָגט: „גיי מיט מיינעם אין איינעם, אין דער ערד אַריין בײדע“. זי האָט, אַ פּנים, מוז געדרונגען זיין, געזען, ווי דו ביסט אַוועקגעגאַנגען.

— וואָס, וואָס, סענדערל, זי האָט געזען? אפשר, גייט זי, גייט זי, אפשר?

— חלילה, בנימין! זי האָט נאָר פאַרקייטלט די טיר, אַז איך האָב פאַרן אַוועקגיין ווידער אָנגעקלאַפּט און געפרעגט: זעלדע, זעלדע, וואָס זאָגסטו עפּעס אָן צו דיין מאַן, זעלדע? אָדער האָסטו אפשר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס אים מיטצוגעבן, זעלדע? האָט זי נישט געענטפערט קיין גוט וואָרט. אַ פּנים זי האָט זעהר אַ האַרטן שלאָף, און שלאָפט געשמאַק אָן עין־הרע. נו, האָב איך געזאָגט: זעלדע, דו שלאָפסט, שלאָף־זשע שלאָף געזונטערהייט! זיי מיר געזונט, זעלדע! האָב איך געזאָגט און בין מיר אַוועקגעגאַנגען.

סענדערלס לעצטע ווערטער האָבן אַזוי ווי טראָפּנס אָפּגעמונטערט בנימינען. ער האָט אָנגעהויבן פריי צו אָטעמען און געסאָפּעט, גלייך ווי אַ שטיין איז אים פונם האַרץ אַראָפּ. דאָס פּנים האָט אים געשיינט און זיינע אויגן האָבן געפלאַקערט פאַר גרויס פרייד.

— אַצינד, סענדערל! — האָט ער עפּעס אַ קוויטש געגעבן, — אַצינד מיט דער רעכטער פוס!

אין דער צייט האָט פון אַ לוזשע אין דער זייט זיך אַרויסגעלאָזט אַ קול פון זשאַבעס, גלייך ווי זיי האָבן זיך געזעגנט מיט אונזערע פאַרשוינען און צוגעקוואַקעט אַ מאַרש.

דאָס פינפטע קאַפּיטל.

וואָס מיט אונזערע פאַרשוינען פּאַסירט זיך באַלד ביים ערשטן אַרויספאָר.

אונזערע פאַרשוינען האָבן זיך אַ לאָז געטאָן ראַפּטאָם און געבאַנגען געשמאַק, גיך, גלייך, ווי זיי וואָלטן זיך אָפּגעריסן פון אַ קייט אָדער גלייך ווי איינער וואָלט זיי פון הינטן געטריבן מיט אַ בייטש. מיט זייערע ברייטע פּאָלעס, וואָס האָבן געשוועבט אויפן ווינט, האָבן זיי זיך געמעגט גלייכן צו אַ שיף, וואָס גייט געשווינט אויף אירע אויסגעשפּרייטע זעגלען. סאַראָקעס און וואַראָנעס, וואָס האָבן אַרומגעשפּאַצירט אויף דער ערד, האָבן מיט דרך ארץ אָפּגעטרעטן דעם וועג און זייענען שרייענדיק זיך צעפלויגן אין אַלע זייטן מחמת גרויס פּחד פאַר די צווייפיסיקע מיני באַשעפעניש, וואָס האָבן זיך געיאָגט מיט גרויס חשק און התלהבות.

קיין פען איז נישט ביכולת צו באַשרייבן ווי גליקליך, איבער גליקליך זיי זייענען דענסטמאָל געווען, עס האָט זיי עפּעס משונה הנאה געטאָן און זייענען געווען שטאַרק צופרידן — צופרידן פון זיך אַליין און צופרידן פון דער גאַנצער וועלט.

סענדערל, ווי עס האָט אויסגעזען, איז זעהר פריילך געווען, וואָס ער האָט זיך אַרויסגעכאַפּט פון זיין ווייבס הענט און איז פּטור געוואָרן אַזאַ שווערן, ביטערן גלות. נעכטיקער טאָג, באַזונדערס, איז פאַר אים נעבעך געווען זעהר אַ שווערער, אַ ביטערער, אַ טאָג פון צרות און יסורים, וואָס האָט איבערגעלאָזט אַ סליד און סיניאַקעס אויף זיין לייב.

אַ היפּשע צייט זייענען אונזערע פאַרשוינען געפלויגן כמעט אָן אַ נשמה, שאַ שטיל, נישט צו ריידן איינער מיט דעם אַנדערן אַ וואָרט. זיי האָבן זיך שטאַרק דערוואָרימט און גרויסע טראָפּן שוויס האָבן זיי אַרויסגעטרעטן אויפן פּנים. סענדערל האָט אָנגעהויבן ביסלעכווייס זיך אָפּצושטעלן און געסאָפּעט ווי אַ גאַנז.

— גיכער, גיכער סענדערל! — האָט בנימין אים אַלץ אונטער־געגעבן קוראַזש און איז געלאָפן מיט אײַנגעפּעט פּאָראויס, ווי אַ גבור, וואָס גורט אָן זײַנע לענדן און לויפט מיט פּייל־און־בויגן אין דער מלחמה.

— גוואַלט, בנימין, האָב רחמנות אויף מײַן נשמה! — האָט סענדערל געבעטן רחמים. — איך האָב מער קיין כח נישט דיר נאָכצולויפן. דו לויפסט אָן עין־הרע ווי אַ הירש אויף די בערג!

— גיכער, גיכער סענדערל! — האָט בנימין אים אַלץ געשריגן און געלאָפן פּאָראויס מיט גדלות אויף זײַן בריהשקייט. — זעסט דו, סענדערל, איך וואָלט אַזוי געפלויגן, געפלויגן ביז עק וועלט!

— נאָר צו וואָס בנימין, איך בעט דיך, לויפסט דו אַזוי? — האָט סענדערל געפרעגט. — מיר וועלן כלעבן גאָרנישט פאַרזוימען. אַז מיר וועלן אָנקומען אַהין שפּעטער מיט אַ טאָג אָדער אַפילו מיט עטלעכע טעג, איז אויך כלעבן קיין סכנה נישט. די וועלט וועט נאָך אַזוי גיך נישט אונטערגיין, זי האָט נאָך צו שטיין, כפי איך האָב געהאָרכט, ביז דעם אלף השביעי, שטאַרקע עטלעכע הונדערט יאָר.

— גיכער סענדערל, גיכער, אַן עברה די צײַט! וואָס גיכער אַרויסרײַסן זיך פון דאַנען איז אַלץ בעסער. האָרעווע, סענדערל, קנעל אַביסל צו, נישקשה! דערפאַר קומענדיק אַהין וועסט דו אויס־גלײַכן דיר די ביינער, וועסט עסטעמען און לעבן ווי אַ שררה.

— דו ביסט, בנימין, זעהר גערעכט. דו ווילסט גיכער, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב, זאָל זײַן גיכער, ביי מיר האָסט דו געפועלט, נאָר וואָס טוט מען מיט די פיס, מיט מײַנע פיס?

אין ברירה, בנימין האָט געמוזט צוליב טאָן סענדערלען און אײַנהאַלטן אַ ביסל דעם גאַנג.

אַז די זון איז אַרויס פון איר פוטערפאַס און האָט געשמאַק געוואַרעמט, געבראָטן מיט אירע ליכטיקע שטראַלן, זײַנען אונזערע וואַנדערער אַנידערגעפאַלן נעבן אַ וועלדעלע ביי דער זייט פונם וועג. זיי זײַנען געלעגן אין איין שווייס און האָבן שטאַרק געסאָפּעט, בע־מאַכט מיט די זייטן. די פרישע סיניאַקעס האָבן ביי סענדערלען זיך צופריעט און ער האָט געפילט אַ ווייטאָק, ווי מען שטעכט מיט שפּילקעס.

נאָכדעם, אַז זיי האָבן אַ ביסל אָפּגערוט איז די ערשטע זאַך ווייטער געווען אַרויסצונעמען טלית און תּפֿילין און דאַווענען. בּנימין האָט זיך געשאָקלט, געדאַוונט לעבעדיק מיט אַ בּרען. דאָס האַרץ האָט אים געחלשט, דער אַפּעטיט זיינער איז געווען זעהר גרויס נאָך אַזאַ געשמאַקן גאַנג, ער וואָלט געקאָנט אויפֿעסן אַ וועלט און דאָ האָט בּיי אים, מעשה שטן, זיך נישט געפֿונען אַפֿילו אַ בּרעקל בּרויט ווי אַ כּזית. ער האָט געוואָרפֿן מיט די אויגן אַהין און אַהער, אויסגעקנאַקט די פֿינגער, געגענעצט, זיך געקראַצט, פּאָסמאַקעוועט, געמאַכט אַלץ טאַ, טאַ, געגלעט, געצויגן די פּאות, דאָס בּערדל, נאָך אַ מאָל אַ קראַץ און נאָך אַ מאָל טאַ, בּיז ער האָט זיך מיישב געווען און אַרויסדערטאַפּט פֿונם קלומיקל עפּעס אַ פֿערטלדיקן ספֿר ווי אַ מחזורל, אין וועלכן ער האָט אַריינגעקוקט און אונטערגעבּרומט מיט אַן אַקדמות־ניגונדל.

— סענדערל! — האָט בּנימין אין דערמיט מפֿסיק געווען, — דו ווייסט וואָס איך זאָג דאָ איצט אַזוינס? דו ווייסט פֿאַר וואָס איך זאָג עס איצט מיט דעם ניגונדל?

— דו מוזט אַוודאי הונגעריק זיין, — האָט סענדערל געענטפֿערט בּתמימות. — דו, בּנימין, מעגסט דיר זינגען, זינג דיר, זינג, און איך וועל מיר דערווייל עפּעס אַנדערש טאָן.

אינדעם ווי סענדערל האָט גערעדט, האָט ער טאַקע אַריינגעשטעקט די האַנט זיינע צו זיך אין פּעקל און אַרויסבאַקומען פֿון דאָרט אַ טאָרבּע.

— עט, דו ווייסט נישט, דו פֿאַרשטייסט נישט אַקעגן וואָס איך טו עס, — האָט בּנימין געזאָגט, — סענדערל, נאַרעלע, איך וועל דיר מפֿורש זיין דעם טעם דערפֿון.

נאָר סענדערל אָבער האָט דערווייל זיך זיינס געטאָן און פֿאַמעליך, פֿאַמעליך אויפֿגעבּונדן די טאָרבּע. אַז בּנימין האָט אַ קוק געטאָן איז אים ליכטיק געוואָרן אין אַלע רמ״ח אברים. אין טאָרבּע איז געלעגן פֿון כּל טוב, בּרויט, שטיקלעך קוילעטש, וואָס איז איבּערגעבּליבּן פֿון שבת, אוגערקעס, רעטעכלעך, ציבּעלעס און קנאָבּל. סענדערל האָט אין זינען געהאַט אַלצדינג אָנצוגרייטן, ווי אַ גוטע בּעל־הבּיתטע און ער איז בּיי בּנימינען דערפֿאַר געהויכט, געקרוינט גע־

וואָרען נאָך אַ סך מער ווי פריער. בנימין האָט אין האַרץ זיך שטאַרק געפרייט, וואָס השי"ת האָט אים באַשערט אַזאַ טייערן חבר אויף דער נסיעה. סענדערלען האָט מיר גאָט צוגעשיקט, אַזוי האָט ער גע־טראַכט, ווי די קינדער ישראל מן אין דער מדבר.

נאָכדעם, אַז זיי האָבן אונטערגעלענט זייער האַרץ האָט סענ־דערל איינגעוויקלט דאָס ביסל שפייז, וואָס איז איבערגעבליבן, צוריק אין טאָרבעלע מיט די ווערטער:

— דאָס ביסל שפייז וועט אונז צוניץ קומען נאָך אויף אַ מאָל און דאָס טאָרבעלע אויף טויזנט מאָל, אויף אונזער גאַנצן לעבן. דערמיט וועלן מיר איה"ש איבער די הייזער אַרומגיין, נישקשה, גאָט ברוך־הוא וועט אונז העלפן!

— סענדערל!—האָט בנימין זיך אָנגערופן, געשטאַרקט פון סענ־דערלס ווערטער, — מיר ביידע זיינען אַ זיווג מן השמים, מיר ביידע זיינען ווי אַ גוף מיט דער נשמה. ווען דו זאָרגסט אין גשמיות מכח עסן און טרינקען אויף אונזער נסיעה, אַקעגן זשע זאָרג איך אין רוחניות זאַכן. נאָך אַ מאָל פרעג איך דיך סענדערל, דו ווייסט פאַר וואָס איך זאָג אקדמות? איך האָב דערמיט אַ גרויסן כיוון. איך זאָרג מיך איצט, אַז השי"ת וועט אונז בשלום ברענגען אַהין, צו די בני משה, זאָלן מיר קאָנען אַ מויל עפענען און מיט זיי זיך אויסטענהן, זיי ריידן עפעס האַלב תרגום, צום מייסטן ריידן זיי דאָרט אַקדמות־לשון. אלדר הדני, וואָס איז פון יענעם ווינקל צו אונז געקומען, ער האָט דאָך, לויט זיין מיינונג, דאָס דעם אַקדמות געמאַכט, ושריות שותא סענדערל, איז דער טייטש, איך הייב אָן צו שפרעכן. געדענק זשע סענדערל! דאָ אין חוץ לארץ קאָן מען זיך באַגיין מיט אונזער לשון, מיט טייטש, אָבער דאָרט, דאָרט מוזן זיי קיין טייטש אוודאי נישט קענען.

— איך פאַרלאָז מיך אין די זאכן אין גאַנצן אויף דיר,— האָט סענדערל געזאָגט בהכנעה, — דו ביסט אַ געלערנטער מענטש און קוקסט אַריין אין דיינע ספרים, מסתמא ווייסט דו וואָס דו טוסט, וואוהין דו גייסט, אַ סימן איך האָב דיך אַפילו נישט איבערגעפרעגט, צי גייען מיר מיט דעם גלייכן וועג. דו גייסט, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב, גיי, איך גיי דיר נאָך.

בנימינען האָט משונה הנאה געטאָן סענדערלס גרויסער בטחון אויף זיין חכמה. ער האָט ביי זיך אין די אויגן אויסגעזען ווי אַ שיפסקאַפּיטאַן, וואָס ער אַליין פירט די שיף אויפן ים. דאָס, פון דעסטוועגן, האָט אים נישט אָפּגעהאַלטן זיך באַלד טאַקע צו באַטראַכטן, אַז ער ווייסט באמת נישט וואו ער געפינט זיך, מעגליך אפשר בלאָנדזשעט ער און איז גאָר אַראָפּ פונם וועג.

דערווייל ווי ער האָט געטראַכט, האָט גאָט אָנגעטראָגן אַ פויער, וואָס ער איז געפאָרן פאַרביי אויף אַ פולן, אָנגעטאַסעוועטן וואָגן מיט היי.

– סענדערל, – האָט בנימין געזאָגט, – עס שאָדט כּלל נישט אַ פרעג צוגעבן דעם ערל מכּח דעם וועג. גיי אויף ציקאַוועשטש גיב אַ פרעג, דאָ אין זוץ לאָרץ וועסט דו בעסער פון מיר זיך קאָנען אויסטענהן מיט די פויערים אויף זייער לשון. דיין פלוניתטע פלעגט דאָך עפּטערס דיך מיטנעמען מיט זיך אויפן מאַרק.

סענדערל האָט זיך אויפגעהויבן פון זיין אָרט, צוגעגאַנגען מיט גרויס דרך ארץ צום פויער און געזאָגט כּהאי לישנאָ:

– דאָברי דיען! קאַזשי נאָ טשעלאָוויטשע, קודי דאָראָגי אויף ארץ ישראל!

– שטשאָ!? – האָט דער פויער פאַרוואונדערט געמאַכט און אויסגעשטעלט אַ פּאָר אויגן. – יאַקי סרול? ניעבאַטשיל יאַ סרוליא!

– ניא, ניא! – האָט בנימין זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן אזן זיך אַריינגעמישט פון דערווייטן. – עטאָ ווי סרול, אַ ווין להבדיל ארץ ישראל קאַזאַטע, ווין, סענדערל, – זאָג אים נאָך אַמאָל בפירוש אַרויס. ער האָט אַ פויעריש קעפּעלע. שאַרפער, שאַרפער, סענדערל!

– אויף ערררץ-ישראל קודי דאַראָגי? – האָט סענערל שאַרף איבערגעחזרט.

– אַ פּיעס וואָס זשידקי זנאַיעט, שטשאָ ווי מאַראָטשעטע מעני באַלאָווי, עטאָ דאָראָגי דאָ פיעווקי, אַ וויני עלעססאַל! עלעססאַל! – האָט דער פויער זיך נאָכגעקרימט, אַ שפּיי געטאָן און אַוועקגעפאָרן ווייטער.

אונזערע פאַרשוינען האָבן זיך געלאָזט ווייטער און וועג. בנימין האָט געפילט אַ ווייטאַק אין די ליטקעס, די פיס זיינען אים

געווען, לא עליכם, ווי אָפּגעשניטן. דאָך האָט ער נעבעך זיך נישט ווייסנדיק געמאַכט, זיך געמאַכט האַרץ, אַלץ אונטערגעגעבן קוראַזש. און מחמת אים איז נישט פאַר קיין יידן געדאַכט, זעהר שווער געהען צו גיין גלייך און געשווינט, האָט ער געמוזט אַלץ אונטערשפּרינגען. אַוודאי איז דאָס נישט געווען אַזאַ גאַנג ווי פריער. עס איז געווען געמוטשעט, נאָר פון דעסטוועגן האָט ער געטאָן זיינס און איז געגאַנגען. וואָס דען האָט ער געקאָנט מאַכן? אַנידערלייגן זיך, שונא ציון, אויפן וועג? ער וואָלט נאָר מצער געווען סענדערלען און די נסיעה וואָלט חלילה אויפגעהאַלטן געוואָרן, הכלל זיי זיינען געגאַנגען, געגאַנגען אַזוי אַ גאַנצן טאָג, ביז גאָט האָט זיי בשלום נעבראַכט קיין פּיעווקי אויף נאַכטלעגער.

אַריינקומענדיק אין פּיעווקער קרעטשמע, איז בנימינס ערשטע זאַך געווען, זיך אַ וואָרף צוטאָן ווי גרויס ער איז אין אַ ווינקעלע אויסצורוען די פיס און כאַפּן דעם אָטעם.

סענדערל איז ווי אַן אַלטע בעל־הביתטע געגאַנגען צו באַשעפטיקן זיך אין דעם בעל־הבתישקייט און שמועסן מכה וועטשערע.

דער אַרענדאַר האָט אָנגעקוקט סענדערלען פון קאָפּ ביז די פיס און האָט פון זיין גאַנצן הילוך אַרויסגעזען, אַז דאָס איז עפּעס נישט גלאַט אזא פּאַרשוין ווי אַנדערע, וואָס פאָרן געוויינטליך דורך. ער האָט אים אָפּגעשטעקט אַ שלום עליכם, און אויף דער שאלה: מה שמכם? פון וואַנען איז אַ ייד? האָט סענדערל געענטפערט בתמימות, ער הייסט סענדערל, ער איז אַ שטיקל ארץ־ישראל־ייד, ער איז משמש ביי רב בנימין, וואָס ליגט איצט מיט זיין כבוד דאָ אין אַ ווינקל. דער אַרענדאַר האָט געמאַכט אַ פרום־פּנימל, זיך אַביסל פאַרטראַכט און געבעטן סענדערלען זיצן.

אונזער בנימין, אַז ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אין ווינקל, איז געבליבן ליגן ווי אַ שטיין און נישט געוואוסט, אויף וועלכן עולם ער איז. די אָדערן פון די פיס זיינען געווען שטאַרק אָנגעשוואָלן, דאָס בלוט האָט אין זיי זיך צעשפּילט, געזעצט און געטשיפּעט, גלייך ווי מוראַשקעס וואָלטן דאָרט הויפנסווייז אַרומגעפלויגן און געביסן, געשטאָכן. די שלייפן האָבן געהאַקט, געקלאַפּט ווי מיט האַמערס. אין די אויערן האָט פאַרדומפּן גערוישט און דאָס רויש

פֿלעגט זיך אַלץ אויסלאָזן צום סוף מיט אַ הילכעדיקן לאַנגן קלונג. ליגנדיק פֿאַרטראָגן אַזוי אַ היפּשע צייט, הערט בנימין אַ קול פֿון גלעקלעך קלינגען אין דרויסן פֿון דערווייטן, מיט איטלעכער מינוט קומט דער קול צו אַלץ נענטער, נענטער, ווערט אַלץ העלער אי שטאַרקער און פּלוצים גיט אַ סקריפּ ווי אַ וואָגן האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן טויער. עס לאָזן זיך הערן, ביזן הימל אַריין מיני קולות: ביי־קולכלעך, פֿיסטלעך, געמבעס, הייזעריק, כאָרכלענדיק אי צוגעלייגטע שטימען, נישט צו וויסן וואָס און צו וואָס, גלייך ווי אַ גאַנץ שטעטל האָט זיך פֿאַרקליבן אויף אַ וויכטיקער אַסיפֿה. ס'איז שווער צו זאָגן, וואָס שרייט מען, און וואָס וויל מען, ווייל דערינען איז אויסגעמישט אי געלעכטער, אי אַ געקרעכצעריי, געזיפֿצעריי, אי אַ שושקעריי, אי אַ קוויטשעריי, אי אַ הוסטעריי, אַ געקלאַפּעריי און אַ געפּאַטשעריי. היינט גיי פֿאַרשטיי וואָס דאָס אַלצדינג אין איינעם איז. וואָס דאָס באַטייט? באַלד דערויף עפֿנט זיך די טיר און אַ כאָפּטע מענטשן שיטן זיך אַריין אין שטוב מיט אימפּעט.

בנימין רוקט זיך ווייטער, ווייטער אין ווינקל און נורעט זיך שטאַרק איין.

דערווייל ווערט אין שטוב זעהר ליכטיק פֿון אַ סך ליכט, וואָס ברענען אין שבתדיקע מעשענע לייכטער, אַ טייל זענען פֿאַרשטאָפּט מיט שנויצן און די ליכט שטייען אויף זיי צוגעשמאָלצן, נאָר אויף משקלות, אַ טייל זיינען מיט צו גרויסע ברייטע, נישט קיין טיפֿע לעכער, און די ליכט שטייען אין זיי קרום אין דער זייט פֿאַרשטעקט פֿון אונטן מיט אַ קויל.

ביים עק פֿון אַ לאַנגן דעמבענעם טיש זיצט אַ חברה קלעזמער און סטראָיען, שטעלן אָן זייערע כלים; דער פֿידלער פֿאָרעט זיך מיט דער פֿידל, קיצלט זי מיטן פֿינגער און איטליכע סטרונע רופֿט זיך אָפּ זים, זים, זים אויף איר קול, גלייך ווי זיי ריידן: בישקשה, מעגסט אונז קיצלען, פֿון אונזערט וועגן זיינען מיר פֿאַרטיק, אַבי דיין סמיטשיק זאָל נאָר קיין מניעה נישט זיין. ער כאַפּט זיך צום סמיטשיק, גלעט אים און האַלט אים גרייט צום שפּיל, דער פֿלייטער שמועסט איבער שטיל מיט דער פֿלייט, זי פּייפֿט אים שטילערהייט אָן, און דער צימבלער לויפֿט זיך דורך איבער דעם צימ-

בעל און קלאַפּט זיך פּאַמעליך מיט די העמערלעך, נאָר דער בלינ־ דער פּויקער זיצט אָנגעררוקט מיט דער קוטשמע איבער די אויגן און כאַפּט אַ דרעמל.

לעבן די קלעזמער שטייט אויף אַ בענקל עפּעס אַ מין פּאַרשוין, וואָס קוים רעדט ער אויס אַ וואָרט, שטיקט מען זיך פֿאַר געלעכטער. אַפּילו קינדער, וואָס שטייען אָנגעשטופּט און קוקן אַריין פֿון די פֿענסטער, לאַכן משונה און קרימען זיך נאָך. דער פּאַרשוין גיט דערנאָך אַ געשריי: הררי! לכבוד די מחותנים ולכבוד דעם בעל־הבית ולכבוד כל המסובים בכאַן שפּילט אָפּ אַ לעבעדיקס אַ פֿריילעכס! און די קלעזמער צילאָזן זיך באַלד אויף די כלים, פֿריילעך לעבעדיק, ווייבער מיט מאַנסבילן נעמען זיך צונויף און טאַנצן אַ ראָד האָץ, האָץ, אַלצדינק האָט זיך באַוועגט. טאַנצנדיק פֿאַלט איינער אַרויף אויף בנימינען אין ווינקל. דער טענצער קוקט אים אין פּנים אַריין און לאָזט אַרויס אַ געשריי:

— אַ, בנימין! איך האָב אים דערטאַפּט, כלעבן—די בשרע מציאה, ער איז דאָ, ער איז דאָ!

אויף דעם געשריי לויפֿן צו נאָך מענטשן. בנימין דערקענט צווישן זיי טונעיאַדעווקער פֿיינע בריות און דעם דאָרטיקן רבֿ.

איין קול, איין געשריי:

— בנימין קום טאַנצן! בנימין קום טאַנצן!

— איך קאָן אָסור ניט—בעט זיך בנימין רחמים—איך קאָן זיך נישט רירן פֿון אָרט.

— נישקשה, נישקשה!— ענטפֿערט מען אים: קום, זאָגט מען דיר, דו ווייסט קאָנען, וואָס האָט מען דאָ צו קאָנען? אדם אַ מענטש קאַשטקע ריק זיך! ריר זיך בהמה, מיר וועלן נישקשה דערציילן.

— זעלדען!—גיט בנימין אַ געשריי אין איין אָטעם, — איך בעט אייך, דערציילט נישט זעלדען!

— ריר זיך זשע בהמה! — שרייט מען אים,— ריר זיך בהמה, שטעל זיך שוין אויף די פֿיס!

— דערבאַרעמט זיך יידישע קינדער!— בעט זיך בנימין, — איך קאָן כלעבן זיך איצט נישט רירן, איך האָב אַ טעם פֿאַר וואָס איך קאָן נישט. ס'איז אַ סוד, וואָס איך וועל אים מגלה זיין דעם רבֿ.

און ווי ער כאַפּט אַרום דעם רבֿ פֿעסט מיט ביידע הענט אַריינצורוימען אים אין אויער אַ סוד, פֿילט ער פּלוצלים אַ שרעקליכן זעץ אין דער זייט, אַזש ס׳איז אים פֿאַרגאַנגען אין דער נאָז ווי פֿון כריין, ער גיט זיך פֿאַר ווייטאָק אַ וואָרף, רייבט די אויגן און זעט: אין שטוב איז גאָר טונקל, די לבֿנה שיינט אַריין פֿון די פֿענסטער ער ליגט לעבן אַ קעלבל און האַלט זי אַרומגענומען שטייף מיט ביידע הענט.

וואָס טוט זיך דאָ אַזוינס?! פֿון וואַנען נעמט זיך דאָ פּלוצלים אַ קעלבל?

אַ חידוש נפֿלא. נישט אַנדערש עס איז פֿונם הימל אַראָפּגעפֿאַלן!..

די מעשה דערפֿון איז אַזוי געשען.

אַז בנימין איז נישט טויט נישט לעבעדיק אַנידערגעפֿאַלן אין ווינקל, האָט ער פֿאַר גרויס מידיקייט נישט באַמערקט, אַז דאָרט ליגט אַ קעלבל. בשעת אים האָבן זיך צעשפּילט די געבליטן, איז ער אַנטשלאָפֿן געוואָרן און אים האָט זיך פֿאָרגעשטעלט אין חלום די גאַנצע חתונה מיט די מחותנים און מיט די קלעזמער. ער איז געווען שרעקליך אומרויִק זיך אַלץ גערוקט, גערוקט אין ווינקל, און בשעת ער האָט אין חלום אַרומגענומען דעם טונעיאַדעווקער רבֿ, האָט ער גאָר אַרומגעכאַפּט פֿעסט דעם פּיעווקער אַרענדאַרס קעלבל, און אים איינגערוימט אין אויער דעם סוד פֿון זיין נסיעה. דאָס קעלבל אָבער האָט עס נישט גורס געווען, נישט געוואָלט ליידן מען זאָל אים אַזוי האַלזן אין שטיקן. עס האָט אויסגעשטרעקט דאָס פֿיסל, אָנגעריִרט בנימינען, און בנימין האָט זיך אויפֿגעכאַפּט.

אַז בנימין האָט זיך אויפֿגעכאַפּט, האָט ער נאָך אַלץ געהאַלטן אַרומגענומען דאָס קעלבל מיט ביידע הענט זעהר פֿאַרדולט און צעמישט. ערשט אין אַ רגע שפּעטער האָט ער פֿון זיך אַ שטופּ געטאָן דאָס קעלבל, זיך אויפֿגעהויבן דערשראָקן און זיך געלאָזט גיין געשווינט. דאָס קעלבל פֿון זיין זייט, ווי באַלד עס איז לייז געוואָרן פֿון פֿרעמדע הענט, איז אויך אויפֿגעשטאַנען געשווינט און זיך געלאָזט מאַכן אַ פּליטה, איז לויפֿנדיק, אַרויף ראַפּטאָם אויף בנימינען און ביידע זיינען געפֿאַלן איבער אַ גרויסן צעבער וואַסער, טראַך, מיט אַ שרעקליכן קלאַפּ!

שטאַרק דערשראָקן פון אַזאַ טראַך, איז סענדערל און דער אַרענדאַר מיט אַ ליכטל אין האַנט אַרויסגעלאָפן פונם אַנדערן חדר אין שטוב אַריין און זיינען געבליבן פאַרוואונדערט. גיבן אַ בליק: אָ וואַ, אַ שרעק! בנימין מיט דעם קעלבל ליגן ביידע אויסגעצויגן אויף דער ערד און שווימען פשוט אין אַ לוזשע וואַסער.

ווען אַ לידל־מאַכער זאָל געווען דענסטמאָל זיי ביידן אָנקוקן, וואָלט ער אַזוי געמאַכט: „ליבעהאַרצעדיקע און זיסע, אי אין ווינקל אי אין דער לוזשע זיינען זיי ניט צעשיידט געוואָרן!"

נאָר דער אַרענדאַר און סענדערל זיינען געווען פּראָסטע בשר ודם, ניט קיין לידלמאַכער און האָבן די ליבהאַרצעדיקע אי זיסע באַלד צושיידט. דאָס קעלבל האָט מען אָפּגעשיקט צו דער מוטער מיט שטעכווערטלעך פאַר איר שלעכטער אויפפירונג, און בנימינען האָט מען פון דער טבילה אַריינגעפירט אין אַ באַזונדערן אַלקיר און באַלייגט אויף עטליכע קוליקלעך שטרוי מיט אַ קישן צוקאָפּן.

דאָס זעקסטע קאַפּיטל

ווי אונזערע פאַרשוינען פאַרשלעפּן זיך קיין טעטעריווקע און בנימין כאַפּט אַ פּאַטש

בנימינס אברים זיינען אַביסל אָפּגעגאַנגען נאָך דעם אָפּשווייבקן זיך מיט אַ גאַנצן צעבער קאַלטע וואַסער, און אויפשטייענדיק אין דער פרי האָט ער זיך געפילט פרישער אי געזונטער. ער האָט באַשיימפערליך אַרויסגעזען אַ פינגער פון וואונדער אין נעכטיקער מעשה מיט דעם קעלבל, וואָס דורך אים גראָד איז געקומען די רפואה צו זיינע ווייטאָקן. ער האָט באַוויזן סענדערלען דערמיט, ווי אומגערעכט דער זינדיקער מענטש איז, וואָס באַקלאָגט זיך בשעת עפּעס אַן אומגליק און פאַרשטייט נישט, אַז דאָס אומגליק, קאָן זיין, פירט גאָר צום גליק און פון דער רעה קומט אַרויס אַ טובה! ווי דער אויבערשטער מאַכט פאַר אַ שליח אַלע זיינע באַשעפעניש, אַפילו אַ בהמה.

דאָס נעכטיקע באַגעגעניש איז אים איצט געווען אַ גוטער סימן, אַז די נסיעה זיינע איז אין אַ גוטער מזלדיקער שעה און ער וועט איה״ש מצליח זיין צודערגרייכן, וואָס ער ווינטשט.

— אַ וואַסערטרעגער, וואָס גייט איבער מיט פולן, איז פון אייביק אָן אַ גוטער סימן, אַ פשיטא שוין אַ גרויסער אַ פולער צעבער, — האָט סענדערל זיך אָנגערופן און צוגעבאַסעוועט מיט די רייד.

נאָר מחמת דעם ווייטאָק, וואָס בנימין האָט נאָך געפילט אין די פיס, און מחמת די קוליקלעך שטרוי, וואָס דאַרויף איז אים ווייך געווען צו ליגן, איז בנימין פאַרבליבן דעם גאַנצן טאָג אין פיעווקע. ער איז געגליכן געווען צו אַ שיף אין ים, וואָס האָט זיך געזעצט אויף אַ זאַמד און קיין גוטער ווינט איז נישטאָ אַראָפּצו־טרייבן פון דאָרט.

אויף מאָרגן גאַנץ פרי האָט בנימין זיך אויפגעהויבן פון זיין געלעגער און זיך געלאָזט ווייטער אין וועג אַריין.

אַ היפשע צייט איז בנימין געגאַנגען עפעס ווי מרה־שחורהדיק, שטיל פאַרטראַכט, נישט צורײדן קיין וואָרט. דערנאָך האָט ער אַ פּאַטש געגעבן זיך אין שטערן און געבליבן שטיין שטאַרק בײַ־טריבט. ערשט אין אַ פּאָר מינוט שפּעטער האָט ער געעפנט אַ מויל און אַרויסגעלאָזט מיט אַ קרעכץ די ווערטער:

— אַך, סענדערל, איך האָב פאַרגעסן!

— וואו פאַרגעסן? וואָס פאַרגעסן?—האָט סענדערל זיך אָנגערופן און זיך אַ כאַפּ געטאָן צו דער טאָרבע.

— אין דער היים, סענדערל, אין דער היים האָב איך פאַרגעסן!

— אַי, בנימין, וואָס פעלט דיר איין?—האָט סענדערל געמאַכט. — מיר האָבן, דאַכט זיך, מיטגענומען אַלצדינג, וואָס נויטיק איז מענטשן אין וועג אַריין: אַ טאָרבע, נישט צופאַרזינדיקן, איז דאָ, טלית און תפילין מיט סידורים איז אויך דאָ, שבתדיקע קאַפּאָטעס אויך דאָ, דאַכט זיך אַלצדינג ברוך־השם איז דאָ, אַלצדינג האָבן מיר פאַר־נומען. וואָס גייט אונז דען אָפּ? און וואָס האָבן מיר אַזוינס געקאָנט פאַרגעסן?

— די זאַך וואָס איך האָב פֿאַרגעסן, סענדערל, איז זעהר וויכטיק, נויטיק אין לעבן אַריין, הלוואי אַלצדינק זאָל אָפּלויפֿן בשלום נאָר באם חלילה, לא יעלה ולא יבוא, גאָט זאָל שומר ומצי׳ זיין, אויפֿן וועג וועט עפּעס, מעשה שטן, געשען, דענסטמאָל וועלן מיר ערשט דערפֿילן דעם גרויסן ווערט פֿון דער טייערער זאַך, וואָט איך האָב פֿאַרגעסן. אַרויסגייענדיק פֿון דערהיים האָב איך אין איילעניש פֿאַרגעסן צו זאָגן אַ שפּרוך, וואָס שטייט געשריבן אין אַ ספֿר, אַרויסגענומען פֿון אַ גאַנץ אַלטן כּתב יד. דער שפּרוך מוז געזאָגט ווערן פֿאַר אַ נסיעה, אַרויסגייענדיק פֿון דער היים, ביי דער ראָגאַטקע, און מען איז ערב, אַז ער איז אַ זיכערע שמירה אין וועג פֿאַר כּל מיני סכּנות און שלעכטע באַגעגעניש, אָט וואָס איך האָב פֿאַרגעסן!

— אפֿשר איז דיין גוטער ווילן זיך אומקערן אַ היים?—האָט סענדערל געזאָגט בתּמימות.

— דו ביסט משוגע צי חסר דעה!—האָט בנימין אַ געשריי געטאָן און דאָס גאַנצע בלוט איז אים אין פּנים אַריין סטייטש, וואָס הייסט, זיך אומקערן אַ היים? נאָך אַזוי פֿיל מי און אָנגיין זיך אַזאַ וועג פֿלוצלים אומקערן זיך! סטייטש און די וועלט? וואָס וועט זאָגן די וועלט?

— וואָס הערן מיר, בנימין, די וועלט?—האָט סענדערל זיך אָנגערופֿן,—די וועלט האָט דען דיך געבעטן מאַכן אַזאַ נסיעה? האָט זי דען מיט דיר אַ קאָנטראַקט געמאַכט און דיר אויף הוצאות געגעבן דו זאָלסט גיין, וואַנדרעווען?

— גאַנץ שכלדיק!—האָט בנימין זיך נאָכגעקרימט, — און אלכסנדר מוקדון, אים האָט דען די וועלט געבעטן ער זאָ׳ גיין קיין הינדיאָ און מלחמה האַלטן דאָרט? און די אַלע וואַנדערער ביי אונז יידן האָט דען די וועלט געבעטן אַרום צו־וואַנדרעווען פֿון שטאָט צו שטאָט?

— ווייס איך?—האָט סענדערל געמאַכט מיט אַ שמייכעלע.— פֿון מיינעט־וועגן האָבן זיי אַלע געמעגט כ׳לעבן זיצן אין דער היים, עס וואָלט, דאַכט זיך, בעסער און גלייכער געווען פֿאַר איטליכן. אַך, נאַרעלע, נאַרעלע דו, אלכסנדרל מוקדון, דו האָסט אין דער היים

פֿון כּי טוב, זיך, לעב דיר צופֿרידן און גלעט דיר דאָס בייכל, צו וואָס טויג דיר נאָך נאַרעלע הינדיען? צו וואָס טויג דאָס אַרומוואַנדרעווען, דאָס אַרומבלאָנקען זיך ווי אַ דולער הוא-הא-הא נישט צו וויסן אַ׳יין פֿונם געזונט, פֿונם לעבן און גאָר אומזיסט אומנישט רייסן שטיוול? ווי איך בין אַ ייד, בנימין!

אַ היפּשע צייט האָבן אונזערע פֿאַרשוינען זיך אַוועקגעהאַמפּערט. סענדערל האָט געפֿרעגט קשיות און בנימין האָט אים אַלץ אויסגעוויזן, אַז ער איז אַ נאַר און האָט קיין פּיצל ידיעה נישט אין אַזעלכע זאַכן.

סענדערל איז דענסטמאָל געגליכן געווען צו אַ פֿערדל, וואָס תמיד דינט עס זיין האר געטריי און פֿאָלגט אים אין פֿייער און אין וואַסער אַריין; פּלוצלים מאַכט זיך אַמאָל פֿאַלט אויף אים אָן פֿון דער העלער הויט עפּעס אַ מאנקאָליע, עס שפּאַרט זיך איין, שטעלט זיך דיבאָם און וויל זיך נישט רירן פֿונם אָרט, כאָטש טו זיך דאָ, שונא ציון, אַ מעשה אָן. און ווען בנימין האָט דענסטמאָל ניט געשמיסן דעם איינגעשפּאַרטן סענדערלען מיט אַ בייטש, דערפֿאַר האָט ער אים דורכגעבויקערט מיט זיין זיס צינגל און אים אָפּגעשאָטן מיט רייד, ביז סענדערל איז געוואָרן ווייך ווי אַ טייג, אַ גוט פֿערדל ווי פֿריער. ער האָט אויפֿגעשטעלט די אויערן, הערנדיק בנימינס רייד, וואָס האָבן געבראָכן דעם מוח, און לסוף האָט ער זיך אָנגערופֿן, ווי זיין שטייגער איז געווייטליך, מיט די ווערטער:

— אויב דו ווילסט דוקא אַזוי, זאָל זיין אַזוי. וואָס פֿאַר אַ דאגה איך האָב?

אַז בנימין איז פֿאַרטיק געוואָרן מיט סענדערלען, האָבן זיי זיך ווייטער געלאָזט אין וועג אַריין און נאָכדעם, אַז זיי זיינען זיך אָנגעגאַנגען אויף וועגן און זייטנוועגלעך, זיינען זיי נישט טויט נישט לעבעדיק אָנגעקומען קיין טעטעריווקע.

טעטעריווקע איז די ערשטע גרויסע שטאָט, וואָס אונזערע וואַנדערער האָבן געזען אין זייער לעבן, דעריבער איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיי האָבן געקוקט אויף די גלייכע אויסגעברוקירטע גאַסן און אויף די גרויסע הויכע מויערן און נישט געקאָנט זיך זאַט אָנקוקן. כּמעט אויף די שפּיצן פֿינגער זיינען זיי געגאַנגען אויף די

טראָטואַרן און געהויבן די פּיס עפּעס משונה, גלייך ווי זיי וואָלטן זיך געהיט צו שטאַרק נישט צו באַרירן די ג׳אַטע שטיינער און נישט אָנמאַכן חלילה קיין שאָדן. — פּיס, וואָס האָבן נישט עפּעס אַזאַ גוטע דאָליע ביי זייערע בעלי־הבּתּים אין די קליינע שטעטלעך און וואָס מען מאַכט דאָרט פֿאַר זיי נישט עפּעס גרויסע צערעמאָניעס; קליינשטעטלדיקע פּיס, וואָס ווייסן נעבעך נישט פֿון קיין פּאָדלאָגע צוזאָגן אַפֿילו אין שטוב, וואָס קריכן נעבעך ווי די חזרים אין בלאָטע, וואָס זייערע בעלי־הבּתּים שטעקן זיי גייענדיק טיף אַהינצו אַריין און דראַלן מיט זיי פּאָרסטע־מאָסטע גאָר אָן שום מלאכות, — אַזעלכע פּיס מוזן באמת מבולבל ווערן ווי די שיכּורע, אַז זיי דערפֿילן פּלוצלים אונטער זיך אַ ברוק פֿון שטיינער און מוזן פֿאַר גרויס כּבוד טאַקע אַביסל אונטערשפּרינגען און נישט וויסן אַ צייט זיך וואוהין צוטאָן. פֿרישע ערשט אָנגעקומענע קליינשטעטלדיקע פּיס וועט איר באַלד דערקענען אויף די אויסגעברוקירטע גאַסן אין די גרויסע שטעט.

אונזערע טונעיאַדעווקער פֿאַרשוינען זיינען געגאַנגען ווי מיט אַ פֿאַרקלעמט האַרץ און בהכנעה אָפּגעטרעטן פֿאַר איטליכן דעם וועג, סענדערל פֿלעגט אין אַזאַ פֿאַל אָנגעמען בנימינען ביי דער פּאָלע און אים אַ שלעפּ טאָן אין דער זייט. אַמאָל איז דורך דעם סענדערלען אויסגעקומען צו כאַפּן אַ שטיל טענצל מיט עמיצן, וואָס איז געקומען אַקעגן, יענער איז זיך געגאַנגען גלייך זיין וועג און האָט זיך אָנגעשלאָגן מיט סענדערלען, וואָס מחמת דעם אָפּטרעטן האָט ער אים פּונקט גאָר פֿאַרשטעלט דעם וועג, יענער כאַפּט זיך רעכטס, אָבער אונזער סענדערל האָט אים מקדים געווען און שטייט שוין גרייט, ביידע וואַרפֿן זיך לינקס און ווייטער רעכטס, ביז יענעם געראָט לסוף אויסצומיידן זיך. איינער, וואָס איז גראָד נישט אויפֿגע׳ייגט געווען צו טאַנצן מיט סענדערלען, האָט אים פּראָסט אָנגענומען און אַ וואָרף געטאָן אין דער זייט, אַז די ציין זיינען אים שיער נישט אַרויסגעפֿאַלן.

אַלצדינג איז פֿאַר אונזערע פֿאַרשוינען געווען ניי, אַלצדינק האָט זיך זיי אויסגעוויזן, טייט אויף זיי מיט די פֿינגער, די דראָזשקעס שרייען, די פֿאַעטאַנען פֿי׳דערן, די מויערן שטייען האָפּערדיק,

קוקן שטאָלץ מיט זייערע גרויסע גלעזערנע טאָפּליעס און די מענטשן קרומען זיך, אַלצדינק שרייט זיי נאָך: תּרבּית קבצנימלעך! תּרבּית קליינשטעטלדיקע ייִדעלעך! תּרבּית, תּרבּית!...

— הערסט דו בנימין!—האָט סענדערל געזאָגט, נאָכדעם אַז ער האָט פאַרריסן דעם קאָפּ און געקוקט אויף די מויערן מיט דרך ארץ, —איך מיין, בנימין, דאָס איז סטאַמבול!

— גיי שוין, גיי, נאַרעלע, ווי קומט עס צו סטאַמבול?—האָט בנימין געמאַכט מיט אַזאַ מינע, גלייך ווי ער איז אַ סטאַמבולער אַ געבוירטיקער, — סטאַמבול, נאַרעלע, האָט ת״ק מאָל ת״ק גאַסן, איטליכע גאַס האָט ת״ק מאָל ת״ק פּויפּצען, צוואַנציק אָדער אפשר דרייסיק גאָרנדיקע הייזער און אין איטליכס הויז וואוינען ת״ק מאָל ת״ק מענטשן! דו מיינסט, אַז דו ביסט שוין פאַרטיק? ניין, וואַרט נאַרעלע איינער, הייַנט איז נאָך דאָ קליינע גאַסן, יורדקעס, פּיסקעס, יאָרן און פּאָדוילן כּחול הים!

— אי, אי, אי!—האָט סענדערל געמאַכט פאַר גרויס וואונדער,— ס'איז דאָך עפּעס גאָר אַ שרעק כּלעבן, אַזאַ גרויסע שטאָט! נאָר איך בעט דיך, בנימין, פון וואַנען קומט עס אָט די אַלע גרויסע שטעט? מענטשן זאָלן זיך צונויפשטיקן אין איין אָרט און ליגן איינער אי־בער דעם אַנדערן, גלייך ווי די וועלט איז ווייניק און נישטאָ מער קיין ערד! עס מוז דאָך אוודאי דרינען עפּעס זיין, וואָס מענטשן דערווייטערן זיך פון דער ערד און ווילן אַלץ פליען אין הימל, אין די הויכע, הויכע פענסטער. זאָל עס אפשר זיין דעריבער, וואָס דעם מענטשנס נשמה וואַקסט פון הימל און מחמת דעם ציט עס אים נעבעך אַלץ. אַרויף, אַרויף, און ער האָט זעהר שטאַרק חשק אויסצו־שפּרייטן די פליגעלעך און זיין אַלץ פון אויבן? וואָס זאָגן דערצו עפּעס דיינע חקרנים, בנימין? האָסט דו נישט באַגעגנט מכּח דעם עפּעס אַ שמועס ערגעץ אין דיינע חקירה־ספרים?

— על פּי חקירה,—האָט בנימין געמאַכט מיט אַ קנייטשל,—איז וועגן דעם ענין דאָ אַ גאַנץ ווייטער שמועס, איך האָב שוין דערפון אפילו געהאַט אַמאָל צוטאָן ביי אונז אין בית־המדרש אונטערן אויוון. איך וועל עס דיר אַביסל מסביר זיין על פּי אונזער תּורה. חומש האָסט דו דאָך געלע־רנט, סענדער׳! לויט ווי עס שטייט אין חומש, האָבן אונזערע

עלטערן גאָר תּחילת, אין די פֿריערדיקע דורות, געוואוינט אין געצעלטן, נאָר בשעת דעם דור הפּלגה האָבן אַלע מענטשן זיך פֿאַרקליבן אין איין אָרט, זיך גענומען מאַכן ציגל און אויסבויען אַ שטאָט מיט הויכע מויערן אין הימל. אין דערמיט אַרבעט טאַקע איז שוין אויף זיי אָנגעפֿאַלן אַ בייזע מהומה, אַ געטומל, איינער האָט נישט פֿאַרשטאַנען דעם אַנדערן און די גאַנצע פֿירונג דאָרט איז עפּעס אויסגעקומען קאַפּויער, א נס וואָס גאָט האָט זיי באַלד צוטריבן האָבן מענטשן ווידער אָנגעהויבן צו לעבן, עטעמען פֿרייער און די וועלט איז ווייטער אויפֿגעריכט געוואָרן, נאָר דער חטא פֿונם דור הפּלגה האָט נאָך אין גאַנצן נישט אויפֿגעהערט. פֿון יענער צייט אָן ציט זיך נאָך אַלץ, בעוונותינו הרבים, די תּאווה ביי מענטשן צו שטיקן און צונויפֿשטיקן זיך, אויסצומויערן זיך הויך, צו מאַכן זיך אַ שם און פֿליען אין הימל.

נאָר איידער נאָך בנימין האָט געענדיקט דעם שמועס, האָט זיך גע׳אָזט הערן אַ שטאַרקער געשריי פֿון אַ פֿאַרטשיק, וואָס איז אונזערע פֿאַרשוינען אָנגעפֿאָרן פֿון הינטן און האָט זיי שיער נישט מזיק געווען מיט דעם דישעל.

— אוכביאָקעס! — האָט דער פֿאַרטשיק געשריגן אין איין אָטעם און געמאַכט אויף זיי מיט דער בייטש: — וואָס קריכט איר, צו אַלדע שוואַרצע יאָר, ווי די ראַקעס און פֿאַרשטעלט דעם וועג! היי, היי יאָלדן! היי, היי, פּ׳אָכטן!

אונזערע פֿאַרשוינען, נעבעך, האָבן געהויבן פֿיס און געלאָפֿן פֿאַר שרעק ווי די פֿאַרסמטע מייז, דער אַהין און דער אַהער.

לויפֿנדיק, האָט סענדערל זיך אַ זעץ געטאָן און אַ שטופּ און זיך אויסגעצויגן, נעבעך, ווי גרויס ער איז, אויף דער ערד.

בנימין האָט אין איילעניש זיך אָנגעשלאָגן אָן אַ קויש מיט אייער, וואָס אַ קורעלאַפּניטשקע האָט געטראָגן, די אייער האָבן זיך צעבראָכן און אויף אים האָט זיך געעפֿנט אַ גהינום, אַ פּיסק, אַ פֿייער, אַ געשריי. יענע פֿון די צעבראָכענע אייער, נעבעך, האָט אים אָפּגעשאָטן מיט טויטע קללות, זי האָט אים געוואָלט אָפּשטעקן אָדער זי האָט אים שוין טאַקע אָפּגעשטעקט אַ פּאַטש און שטאַרק חשק געהאַט איינצופֿלאָנטען זיך אין זיינע האָר. קורץ, בנימין האָט גענוג בעלייזט, ביז ער איז קוים מיט צרות לעבעדיק אַרויס פֿון אירע

הענט און געמאַכט אַ פּליטה אין אַ הינטערגעסל, וואָס אַהינצו איז אויך סענדער׳ בּאַלד צוגעקומען.

— אָט האָסט דו דיר אַ גרויסע שטאָט!—האָט סענדערל געזאָגט און אָפּגעווי:שט מיט דער פּאָלע דעם שווייס פון זיין פּנים. — דאָ גיי נישט, דאָ שטיי נישט, דאָ רו נישט. ווייסט זיי אַלע דער שוואַרץ=יאָר!

— דאָס ציט זיך נאָך אַלץ פונם דור הפלגה, האָט געענטפערט בּנימין, וואָס האָט געסאָפּעט ווי אַ גאַנז, — דאָס אַ׳צדינק, וואָס דו זעסט דאָ, איז אַלץ דור הפ׳גה, מ:ט זיין בּייזער מהומה, מיט זיין געטומל.

— אַ, אין דער ערד אַריין מיטן קאָפּ!—האָט סענדערל אַ מאַך געטאָן,—קום בּנימין, לאָמיר זיך אויסרוען! דו זעסט עפּעס שרעקליך אויס, עס פייערט דיר עפּעס אַ בּאַק, אַ רוח אין דער חצופהס טאַטן אַריין! וויש נאָר אָפּ, זיי מוח׳, דעם פּנים, די חצופה האָט, אַ פּנים, בּשעת מעשה דיך אויסגעשמירט מיט געלכן פון אייער!

דאָס זיבּעטע קאַפּיטל

ווי צוליב בּנימינען ווערט אַן איבּערקערעניש אין דער פּאָליטיקע.

אין איינעם פון די טעטעריווקער קלייז׳עך האָט שטאַרק געקאָכט פון דער דענסטמאָליקער קרימער מלחמה. דער אונטעראויוון איז צעפאַלן אויף פאַרשיידענע כּתּות, איט׳יכע כּתּה מיט איר פּרעזידענט און מיט איר גאַנג אין דער פּאָליטיקע.

חייק׳ בּעל=מוח און זיין קאָמפּאַניע איז זעהר בּאַשעפטיקט געווען מ:ט דער מומע וויטען, פ׳עגט זי צעלייגן אויף טעלערלעך און בּאַווייזן די הסברות אי די שפּיצלעך, וואָס אין איר שטעקט. חייקל איז געווען אַ מאָל אַ שטיקל זייגערמאַכער, ער האָט געהאַט אַ גרינגע האַנט צו מצה רעדלען, קיינער האָט נישט געקאָנט אַזוי ווי ער אַ סוכּה מאַכן; דאָס לאָקשנברעט, די לאָפּעטע, די מ:לכעדי=

קע באַנק, דאָס טשאָלנטברעטל און די צעבראָכענע שטייג פון עופות זיינען אין קיינעמס סוכה נישט געווען אַזוי גוט צוגעפּאַסט ווי אין זיינער, — דעריבער ווען עס פלעגט נאָר אויסקומען עפּעס אַ רייד אין מאַשינען־זאַכן פלעגט דער עולם האָבן פאַר אים אָפּשיי און זאָגן:

—דאָס געהער זיך אָן מיט חייקלען, חייקל ווייסט.

חייקל פלעגט אַליין דערציילן וואונדערליכע זאַכן פון משונה ווילדע ענגעלישע מאַשינעס, אַז די האָר פלעגן זיך שטעלן פשוט קאַפּויער הערנדיק, און אַז איינער האָט אים אַ מאָל מפסיק געווען די רייד מיט עפּעס אַ קשיא און אים געפרעגט דעם שכל דערפון, פלעגט חייקל דערקלערן דאָס גאַנץ קורץ און פראָסט מיט עפּעס אַזאַ מין שפּרינזשינקעלע און דערביי מאַכן אַזאַ מינע מיט אַ זיס שמייכעלע, גלייך ווי ער וואָלט פאַרענטפערט אַ קלאָץ קשיא און יענעם געעפנט די אויגן. הכלל מיט אַ שפּרינזשינע האָט חייקל דער קלערט אַלצדינק, אי דעם זייגער, אי דעם טעלעגראַף, אי אַ שפּי־בושקעלע און אַנדערע מיני המצאות אויף דער וועלט. איציק פשטן אָבער איז קיינמאָל נישט צופרידן געווען מיט חייקלס שפּרינזשינקעס. ער פלעגט קוקן דאַרויף עפּעס ווי אויף אַפּיקורסת און וייל חייק, בעל־מוח איז געווען פאַרקאָכעט אין וויטען, דעריבער האָט איציק פשטן, חייקלס באַשטענדיקער מתנגד אין אַלע זאַכן, זיך אָנ־געטשעפּעט אין דער מומע ראַסיע און זיך אַרויסגעשטעלט פאַר איר מיט אַלע קרעפטן. איטליכער פון ביידע צדדים האָט שטאַרק געאַר־בעט צו געווינען אויף זיין זייט די איבעריקע קאָמפּאַניעס, איז חייקל שוין געשטאַנען אויף אַ שטיקל שטייגער מיט שמואליק באָק־סער, דער פּרעזידענט פונם פעטער ישמאלס כנופיא, און האָט שוין כמעט ווי האַלב זיך אויסגעגלייכט מיט בערל פראַנצויז נאַפּאָ׳עאָנס אַ הייסער חסיד, האָט איציק אָנגעמאַכט אַ חאַרמידער און צוגעצויגן צו זיך טביא מאָק, קירהס מענטש, פּאָטשטן זיינען געפלויגן פון אַלע זייטן, איטליכער האָט גע׳אָזט זיינע ראַציעס, די ווע׳ט האָט זיך געקערט און דאָס קלייזל האָט זיך פשוט געוויגט!

אָט אין דער דאָזיקער צייט, בשעת דער גרויסער מהומה, זיי־בען אונזערע פאַרשוינען אָנגעקומען קיין טעטעריווקע און זיך אַפּגע־

שטע״ט אין דעם דאָזיקן קלייזל אויף סטאַנציע..

סענדערל מיט זיין כאַראַקטער איטליכן נאָכצוגעבן האָט אין די ענינים הפּאָליטיקע אויך זיך נישט איינגעשפּאַרט און איטליכן צוליב געטאָן אַזוי ווי ער וויל. — דו ווילסט אַזוי, פּלעגט ער זאָגן, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב, זאָל זיין אַזוי. — און דאַריבער האָט ער שטאַרק נושא חן געווען און איז באַלד איטליכן געפעלן. ביים ער־שטן שלום־עליכם איז ביי דעם עו״ם געבליבן, אַז סענדערל איז אָן אַ גאל, אַ ייד אָן חכמות, וואָס האָט אין זיך נישט די מדה פון עקשנות. און ווען סענדערל איז געווען אויפגעטראָגן מיט אַלע גלייך גאָר אָן אַ שום חילוק, אַקעגן־זשע איז בנימין געווען אַן איבער־קלייבער און גאָר צום ערשטן איז אים מער פון אַלע עפּעס געפע־לן שמואליק באָקסער, צו וועלכן ער האָט ביסלעכווייס זיך צוגע־לאָזט ביז ער איז מיט אים געוואָרן שטאַרק חבר. בנימין האָט אים מגלה געווען דעם גאַנצן פּלאַן פון זיין נסיעה, און שמואליקן איז די זאַך זעהר שטאַרק געפעלן, ער האָט מכה דעם איבערגעשמועסט מיט חייקלען— חייקל האָט דאָס גענומען אויף זיין מח, און הגם די זאַך איז אים אויסגעקומען אַביסל שווערליך, דאָך איז דאָס אים גע־גאַנגען אין קאָפּ, ער האָט באַלד טאַקע אין אַ סעסיע מיט בערל פּראַנצויז און טוביה מאַק אַפּערגענומען דעם דאָזיקן ענין, און זיי האָבן זיך דאַרויף שטאַרק פאַרחידושט.

בנימין, האָבן זיי געזאָגט, זעט טאַקע עפּעס ניט אויס ווי אַ געוויינטליכער מענטש, ער איז עפּעס ווי צעטראָגן נישט אויף דעם עו״ם, אַז ער רעדט, איז שווער צו פאַרשטיין וואָס ער מיינט, ער פאַרטראַכט זיך אַמאָל, שטעלט אויס אַ פּאָר גלעזערנע אויגן און שמייכלט, זיין הילוך און זיינע אַלע פּאָסטעמקעס זיינען עפּעס משונה. דאָס אַלץ באַווייזט, אַז ער איז העט־העט גאָר פון אַן אַנדערע מדרגה. נישט גלאַט אַ מענטש, אין אים מוז בוודאי עפּעס שטעקן, גלאַט פּשוט קאָן עס לגמרי נישט זיין, ווער ווייסט, אפשר איז דער בנימין גאָר נישט קיין בנימין, אַ קשיא אויף אַ מעשה!....

אַז בנימין און סענדערל זיינען פאַרסאָפּעט אַריינגעקומען אין קלייזל נאָך דער מעשה מיט דער יידענע פון די אייער, איז דאָרט געווען אַ שרעקליכער געפילדער, די סעסיע פון אונזערע פּאָליטיקער

האָט שטאַרק זיך מפּלפּל געווען מיט איציק פּשטן, וואָס ער האָט זיך געריסן אויפן גאָרגל און איטליכן אַריבערגעשריגן.

— נאַט זעט, וואָס שטייט אין יוסיפון,—האָט איציק געשריגן אין איין אָטעם און געטייט מיטן פינגער אין אַ ספרל,—אין יוסיפון שטייט: אַז אַלכּסנדר מוקדון האָט געוואָלט גיין צו די קינדער יונדב בן רכב, איז ער דערגאַנגען ביז צו די הרי חושך און ער מיט זיינע גבורים האָבן דאָרט נישט געקאָנט לחלוטין גיין, זייערע פיס זיינען געזונקען אין בלאָטע ביז איבער די קני. מחמת די זון שיינט דאָרט נישט, איז די ערד אין יענעם אָרט שטאַרק זומפּיק, היינט פאַרשטייט איר שוין, אלכּסנדר מוקדון, דער גרויסער אלכּסנדר מוקדון, וואָס איז געפלויגן אויף אַן אָדלער און וואָס איז שוין געווען ביי די טירן פונם גן-עדן, ער האָט נישט געקאָנט אריבער די הרי חושך, מכּל-שכּן אייער פּארשוין, אזא נפש ווי ער! עס וועט אים נישט העלפן דערצו אפילו הייקל מיט אלע זיינע שפּרינגזשינקעס.

— דו גראָבע קאָפּ איינער!—האָט הייקל זיך צעלאָזט אויף אַ קול און געטיטשעט איציקן מיטן גראָבן פינגער, — וואו זיינען דיינע אויגן? אדרבה, זע טאַקע, וואָס דאָ שטייט ווייטער, ער זאָגט: אַז אלכּסנדר מוקדון האָט דאָרט געהערט עופות, פייגלעך ריידן יונית, איין פויגל האָט אים געזאָגט בזה הלשון: דיין מי איז אומזיסט, ווייל דו ווילסט קומען אין גאָטס הויז און אין דעם הויז פון זייגע קנעכט, די בני אברהם יצחק ויעקב, היינט פאַרשטייסט דו שוין, גראָבע קאָפּ איינער, פאַר וואָס אלכּסנדר מוקדון האָט אַהינצו נישט געקאָנט גיין?

— מילא, וואָס וועסט דו אָבער טאָן, מיין גרויסער בעל מוח, אויב עס קומט נאָר אויס ווי די יש אומרים דאָרט, אַז די עשרת השבטים מיט די רויטע יידלעך אָדער די בני משה וואוינען גאָר דאָרט ערגעץ לעבן דעם לאַנד פונם פריסטער יאַן? נו, היינט לאָז דיין נפש מוחל זיין געפינען ערגעץ דאָס לאַנד פונם פריסטער יאַן! מאָרגן נאָכן קאַלטן קוגל!

— עט, נאַרישקייטן, איציק! כלעבן נאַרישקייטן!

— וואַרט נאָר, וואַרט, מיין בעל מוח! עס איז עפּעס נאָך דאָ אַ סמבטיון אויך! וואַס וועט ער טאָן מיט דעם סמבטיון, וואָס ער

שלײדערט אַ גאַנצע װאָך שטײנער? לאָמיר שױן אָננעמען אין דער סברא, אַז ער איז שױן אַריבער די הרי חושך, ער האָט שױן געפונען דאָס לאַנד פונם פריסטער יאַן. נו, קומט ער צו צום סמבטיון. טפררו! עס רעגנט מיט שטײנער, אוממעגליך צו שטעלן אַ פוס, דאָס דאָ װעט דאָך אים נישט העלפן אפילו דײן װיטע, זי זאָל זיך אַפילו שטעלן מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרױף.

— הע, הע, דו טשעפּעסט שױן זיך אין. װיטען! אָט װאוהין דו ביסט פאַרקראָכן.

— װאָס איז דאָס אין אמתן פאַר אַ גאַנג, איציק, אומזיסט אומנישט שפּעטן פון די מלכיות, — האָט בערל פּראַנצױז זיך אַרײנגעמישט מיט פאַרדראָס, — מיר רעדן דאָך איצט פון בנימינען, זידל דיר בנימינען און מיש ניט אַרײן די מלכיות, איך בעט דיך!

— פאַר װאָס זידלען בנימינען?—האָט זיך אָנגערופן טוביה מאָק,— בנימין גײט דאַכט זיך אויף אַ דרך, דורך אים קאָן נצמח װערן יידן אַ ישועה.

— אי מאָק, מאָק!—האָט איציק געמאַכט מיט תרעומות און געשאָקלט מיטן קאָפּ, — אויף דיר, מאָקוניו, האָב איך מיך כלעבן נישט גערעכט, אז דו זאָלסט האַלטן מיט זײ און מאַכן אַזאַ פירוש פון בנימינען, װאָס האָסטו אין אים אַזױנס דערזען?

— הערט נאָר, איך בעט אײך, אַ גאַנג פון אַ מענטשן: װאָס האָסטו אין אים אזױנס דערזען?—האָט שמואליק באָקסאָר זיך נאָכגעקרימט מיט אַ געשפּעט, — משוגע ביסטו הײנט, איציק, צי װאָס? זײן אָפּגעלאָזנקײט, זײן צעטראָגנקײט, זײן קוקן, זײן רײדן מיט זײן גאַנץ באנעמען, באַװײזן, דאַכט זיך, זעהר גוט װער ער איז אַזױנס. דאָס פּנים איז דער בעסטער שפּיגל. אויב דאָס אַלצדינק איז בײ דיר קײן באַװײז נישט, װײס איך שױן ניט װאָס הײסט בײ דיר אַזױנס אַ מענטש, אדרבה איך בעט דיך, אָט איז ער איצט אַלײן אָנגעקומען; קוק אים, זײ מוחל אָן, און זאָג אויב דו ביסט נישט משוגע טאַקע רײן חסר דעה,... איר זעט, עפּעס פּלאַמט אים דאָרט אַ באַק און דרײ געלע פּאַסעקלעך ציען זיך אים װי א שין אויפן פּנים! נו איציק, װאָס פאַר אַ פּנים האָסטו איצט?

איציק איז צוגעגאַנגען נענטער צו בנימינען, האָט אים אָן גע-

קוקט פֿון קאָפּ ביז די פֿיס, אים אַ שפּיי געטאָן כמעט אין פּנים אַריין און איז אַוועקגעגאַנגען אין איין כּעס.

פֿון דעם דאָזיקן שמועס אָן וועגן בנימינען, האָט באַקומען די פּאָליטיקע אַן אַנדער פּנים. שמואליק באָקסאָר מיט בערל פֿראַנצויז האָבן געשלאָסן בלאט מיט חייקלען, וויטע האָט אַרויסגעשיקט אין ים טויזנט גרויסע אָקרענטן מיט שרעקליך ווילדע מאַשינעס, דער פֿעטער ישמעאל איז אַריבער דעם פּרוט, און נאַפּאָלעאָן האָט געשאָסן מיט באָמבעס אויף סעוואסטאָפּאָל. טוביה מאָק איז געשטאַנען אויף משקולת נישט אַהין נישט אַהער, געדרייט מיט דער צונג, נישט צו־וויסן, מישטיינס געזאָגט, אויף וועלכער וועלט ער איז, און איציק פּשטן איז געבליבן איינער אַליין ווי אויפֿן וואַסער, ער האָט געבעך געאַרבעט אויף אַלע כּלים און שיער נישט געשפּרונגען אַרויס פֿון דער הויט. אַ קאַטאָוועס איינער אַקעגן אַזאַ חברה!

דערפֿאַר האָט ער זיך פֿאַרגעסן אויף בנימינען, ער האָט פֿון יענער צייט אָן זיך אַלץ צו אים געזוכט און אים געטאָן אין דער גאַל אַריין.

„גאָט איז מיין עדות,—דערציילט בנימין אין איין אָרט,—אַז איך האָב מיך נישט געמישט אין דער פּאָליטיקע, ווארים איין מאָל צו וואָס טויג עס? צווייטנס, וואָס געהער זיך עס מיט אַ יידן אָן? פֿון מיינעטוועגן האָט געמעגט זיין אַזוי אָדער אַזוי, אַלץ גלייך. סענדערל מיינער האָט אין אַזעלכע זאַכעניש זיך אויך אסור נישט געמישט און פֿון דעסטוועגן האָט מיך איציק נישט געלאָזט רוען, איך האָב פֿון אים נישט געהאַט קיין טאָג און קיין נאַכט. אַ מאָל פֿלעגט ער מיך אַרומשטעקן הינטן מיט פֿעדערן, אָדער וואַרפֿן אויף מיר שטילערהייט אַ קישעלע, אָדער פֿאַרשליידערן ערגעץ מיינס אַ שוך, אַז איך האָב מיר דעם קאָפּ פֿאַרדרייט זוכנדיק; בין איך ביי דער נאַכט אַנטשלאָפֿן געוואָרן אויף מיין געלעגער, פֿלעגט ער מיט אַ שטרויעלע מיר קיצלען די פּיאַטעס, אַז איך פֿלעג אַזש אונטערשפּרינגען, אָדער ער פֿלעגט מיר לאָזן אַ פּאָמפּע אונטער דער נאָז, איך פֿלעג זיך אויפֿכאַפּן נישט טויט נישט לעבעדיק און קייכן, הוסטן מחמת דעם רויך אפֿשר אַ שעה כּסדר גלייך ווי איך בין שולדיק געווען אין דעם, וואָס די דריי קאָמפּאַניעס האָבן געמאַכט יד

דעם גרעסטן טייל טאָג זיינען אונזערע פאַרשוינען טרוד געווען מיט דער פרנסה, זיי האָבן געמאכט וויזיטן אין די טעטעריוועקער הייזער און האָבן אין א קורצער צייט קונה שם געווען אַזוי, אז מען פלעגט אויף זיי נאָכטייטן מיט די פינגער און באַגעגענען זיי דער מיט א גלייך ווערטל, דער מיט א שמייכעלע. אַן אַנדערער אויף זייער אָרט וואָלט זיך שטאַרק איבערגענומען פון אזא כבוד און צעפויקט אומעטום פון זיין גרויסקייט, אָן עין-הרע, אין דער וועלט, ווי מען האָט זיך געשמאָלצן פשוט אָנקוקנדיק אים, ווי מען האָט זיך געלאָבט מיט איטליך זיינס אַ וואָרט און מיט וואָס פאַר אַ שמייכעלע מען פלעגט אים אויפנעמען און אַרויסבאַלייטן פון דער טיר, — נאָר אונזערע פאַרשוינען אָבער זיינען ביי זיך געווען פראָסטע מענטשלעך און האָבן פון אַזאַ כבוד זיך גאָר ניט געמאַכט. בנימין איז געווען פאַרטראָגן אין זיינע זאַכן און סענדערלען איז געלעגן אין זינען, די טאָרבע זאָל זיין פול און אין דער קעשענע זאָל זיין עטליכע גראָשן אויף הוצאות.

— אַ גוט מאָרגן, גאָט העלף! — פלעגט סענדערל זאָגן ביים אַריינגיין ערגעץ אין אַ שטוב, נאָכשלעפנדיק הינטער זיך בנימינען פאַר דער פאָלע. דערנאָך פלעגט ער אים דערלאַנגען אַ שטופ פאָראויס, אים אײנראַמען אין אויער, ער זאָל זיך ניט שעמען און אַליין אַנידערשטעלן זיך אין דער זייט מיט גרויס דרך ארץ.

דאָס אַכטע קאַפּיטל

ווי זכות אבות האָבן פאַר אונזערע פאַרשוינען זיך געלייגט

זיפצן און קרעכצן מוז מען, אַז מען לייענט די געשיכטע פון די גרויסע באַרימטע קאָפּ-מענטשן, ווי זיי האָבן נעבעך געליטן שטאַרק זייער גאַנצן לעבן פון דער וועלט, פאַר וועלכע זיי האָבן מקריב געווען זייערע טעג און יאָרן און זי באַגליקט מיט זעהר ניצ-

ליכע זאַכן, וואָס זיי האָבן מיט זייער שכל באַגאַנגען.

די וועלט האָט ליב צו לעבן אַזוי ווי זי איז געוואוינט. עפּעס אַ נייס קומט איר אויס משונה ווילד, זי שרייט דאַרויף מעשים און זידלט, מאַכט מיט דער בלאָטע גלייך דעם, וואָס טראַכט אַזויגס אויס. ערשט דערנאָך, אַז דאָס נייס איז שוין נולד געוואָרן, עס האָט זיך איינגעלעבט און ווייזט באַשיימפּערליך אַרויס דעם גרויסן נוצן, וואָס אין אים ליגט, ערשט דענסטמאָל כאַפּט מען זיך אין דעם שמאַרק אָן. מען האָט דערפון גרויס הנאה און פאַרגעסט כּלל יעגעם געבעך, וואָס האָט עס מיט נויטשווייס ממציא געווען.

מיליאָנען מענטשן לעבן היינט גליקליך און עטעמען פריי אין אַמעריקע, און קאָלומבוס, בשעת אים איז אַריין דער געדאַנק צו אַנט־דעקן אַמעריקע, האָט נעבעך שטאַרק געליטן, די וועלט האָט אים באַהאַלטן פאַר משוגע און אויס אים חוזק געמאַכט. דעסגלייכן איז אויך געווען מיט אונזער בנימינען פון טונעיאַדעווקע. נאָר אָנקוקנ־דיק אים האָט מען אים געהאַלטן פאַר אַ משוגענעם און הערנדיק זיינע רייד איבער דער נסיעה האָט מען זיך געשטיקט פאַר געלעכ־טער, מען האָט מיט אים געטריבן קאַטאָוועס, איטליכער האָט מיט אים געהאַט צו טאָן און אויס אים געמאַכט אַ קאָטער. אַ נס, וואָס בנימין האָט עס אַזוי פיל ניט פאַרשטאַנען, זיסט וואָלט ער זיך פאַרעסן, חס ושלום קראַנק געוואָרן און א שפּיי געטאָן אויף דער גאַנצער נסיעה!

מיר היפּערן איבער אַסך זאַכן פון דעם עולמס המצאותלעך אי־בער בנימינען און נעמען זיך ווייטער צו אונזער דערציילונג.

אין טעטעריוקע, זאָגט בנימין, איז דאָ אַ גרויסע קהלה יידן, זאָלן זיך פרוכפּערן און מערן. ווער זיי זיינען, וואָס פאַר אַ מיני מענטשן זיי זיינען און פון וואַנען זיי האָבן זיך גענומען, דאָס, פרעגט זיי בחרם, ווייסן זיי אַליין נישט. זיי האָבן נאָר בקבלה פון טאַטעס, זיידעס און עלטער־עלטער זיידעס, אַז זיי וואַקסן פון יידן, און ווי עס זעט אויס פון אַ טייל זייערע מנהגים, פון זייער הלבשה, פון זייער לשון און פון זייער האַנדל וכדומה, דיינען זיי אפנים טאַקע מחויב צו זיין יידן, נאָר צונויפגעלאָפענע, אָפּגעריסענע פון פאַרשיידענע שבטים.

מען זאָגט יאָקבי זיי שטאַמען פֿון די ערב רב פֿון דער גזע כּפּתּרים.

בכלל, זאָגט בנימין, זיינען די איינוואוינער דאָרט ערליכע לייט, גוטע מענטשן, זיי פּלעגן מיך אויפֿנעמען תּמיד מיט אַ שמייכעלע און משונה הנאה האָבן מיט מיר זיך אָפּצוגעבן, מען האָט געזען באַשיימפּערליך, אַז זיי זיינען מיט מיר שטאַרק צופֿרידן. איך ווינטש זיי פֿונם גאַנצן האַרץ, אַז גאָט און לייט זאָלן פֿון זיי אייביק אויך אַזוי צופֿרידן זיין, אָמן."

„אַ חידוש נפֿלא, — דערציילט ווייטער בנימין, — דאָרט אין דער סביבה באַגעגנט מען אַ מאָל פּאַרשוינען, וואָס זיינען אַביסל ווי חזירעוואטע, מען דערקענט עס זיי באַלד אין דעם אָנבליק. די זאַך אַליין איז קיין נייס ניט אויף דער וועלט, נאָך דער אַלטער מתּתיהו דעלעקארטי העט העט אין די פֿריערדיקע יאָרן ברענגט אין זיין ספֿר „צל עולם" בזה הלשון: „אין בריטאניה איז דאָ אַ פֿאָלק מיט איין עק פֿון הינטן ווי ביי בהמות, אויך זיינען נאָך דאָ ווייבער, הויכע גרויסע ווי די ריזן און זיי זיינען באַוואַקסן מיט שטשיטינעס (חזירהאָר) ווי די חזירים. אין צפֿרת האָט זיך געוויזן אַ פֿאָלק מיט הערנער, אויף יענע בערג זיינען דאָ קרומע ווייבער און די, וואָס איז מער קרום, איז אַלץ שענער".

טעטעריוקע, — זאָגט בנימין, — איז גרויס מיט שיינע מויערן און לאַנגע גאַסן. אָנקוקנדיק זי ביים ערשטן מאָל, דאַכט זיך אויס, זי לעבט, עס קאָכט דאָרט און רוישט, נאָר דערנאָך, אַז מען ווערט אַביסל איינגעוואוינט, זעט מען, אַז זי איז אין תּוך אַריין אַ מין גרויסע טונעיאדעווקע. די איינוואוינער דאָרט עסן, לייגן זיך שלאָפֿן, שטייען אויף ווי געוויינטליך אַלע טאָג אין איין צייט, די צייט ווערט גערעכנט דאָרט נאָך דעם עסן, פֿונם אָנבייסן אַ שטייגער ביז וואַרמעס און פֿון וואַרמעס ביז וועטשערע. מהמת אָנבייסן, וואַרמעס און וועטשערע זיינען דריי קרעטשמעס אין זייער לעבן, וואָס אַהינצו גאַרט מען זיך צודערשלעפּן אויף אַ פּאַפּאַס. מען זאָגט יאָקבי טעטעריוקער לופֿט מאַכט בטבע פֿויל, אָפּהענטיק און שלעפּעריק, ווען עס פֿאַלט אַהינצו אַריין עפּעס אַ מענטש מיט קוראַזש, מיט אַ חשק עפּעס צו ווירקן, נעמט עס אין אַ קורצער צייט ביי אים צו

אי דעם קוראַזש, אי דעם חשק, און עס בלייבט אים מער נישט בער ווי דער חשק צו עסן, ש׳אָפּן און אויפֿצושטיין בכדי ווי׳ צו עסן און צו שלאָפֿן.

בנימין האָט אָנגעגומען אַ יצר הרע זיך צו באַקענען מיט די באַרימטע געלערנטע און שריפֿטנשטעלער, וואָס אין טעטעריווקע, עפּעס איז ער דאָך אויך אַ שטיקל קענער, אַ חקרן, וואָס קוקט אַ־ריין אין די קליינע אותיותלעך און ווייס וואָס איז אַזוינס אַ ייִדי־שער חקירה־ספֿר, פֿון וואַנען די דאָזיקע לייט האָבן געשעפּט זייער תּורה, זייער ידיעה אין די שבֿע חכמות, היינט ווי שיקט זיך עס, קומען אַהער און זיך נישט זען מיט זיין סאָרט מענטשן?! חוץ דעם האָט זיך אים געוואָלט טאַקע איבערשמועסן מיט זיי וועגן זיין נסיעה, אַזעלכע לייט וועלן אים דאָך פֿאַרשטיין און קאָנען אָפּשאַצן דעם ווערט זיינעם, ער האָט געהאָפּט, זיי וועלן אים נאָך געבן הסכּמות און אים הייבן ווי אויף דרוקעס.

נאָר צו וועלכן פֿון זיי בנימין איז געקומען, האָט ער אים אַלץ געטראָפֿן—אָדער ער עסט אָדער ער שלאָפֿט! איינמאָל איז אים געראָטן צו טרעפֿן איינעם פֿון די לייט — אַ ווילדער שרייבער משונה, אַ באַרימטער בריה — ווי ער איז געזעסן אָנגעלענט אויף אַ באַנקבעטל אין אַן אָפּגעזונדערט חדרל.

— גוט מאָרגן!

— גוט יאָר!? וואָס וויל אַ ייִד?

— עס, אַזוי, אַביסל שמועסן!

אַהין אַהער, עפּעס פֿלאַטשיק דער עסק. דער בריה איז עפּעס ווי צעקראָכן, קוים וואָס ער רירט מיט די ליפּן, די נשמה ליגט אים אויף דעם שפּיץ נאָז און עס קלעפּן זיך אים די אויגן. בנימין מינ־טערט אים, רעדט איבער אים ווי ער קאָן, נאָר אומזיסט די מי, ער איז קאַלט ווי אייז. ערשט דערנאָך האָט ער זיך אַביסל אויסגעטשו־כעט, אַ שטאַרקן געגעץ געטאָן און אַריינגערופֿן דאָס ווייב.

— ווען וועט מען שוין גיין עסן?—האָט ער זי אַ פֿרעג געגעבן און אויסגעקנאַקט די ביינער מיט אַ געשמאַקן געגעץ.—לאָז מען שוין געבן עסן, וואָרים איך וויל, האָט ער געזאָגט, איך וויל אַביסל צו־לייגן מיך שלאָפֿן....

הכלל, טעטעריוּוקע איז אַ גוּטע ספּאַלניע. אַלצדינק שלאָפט דאָרט רוּהיק. אי דאָס געלערנטקייט, אי דער האַנדל, אי די ביינק, אי די פּראָצעסן (לאָדעבּישן) אוּן אַלע מיני געשעפטן. ווי מען זאָל זיי נישט פּריווּן וועקן, קאָן מען זיי אַלץ נישט דערוועקן. אפילו ווען עטליכע מענטשן פאַרקלייבּן זיך אַמאָל אין איינעם נעמט זיי באַלד אָפּ דאָס לשון, זיצן, גענעצן און קוּקן איינער דעם אַנדערן אָן ווי די גולמס, און די גאַנצע געזעלשאַפט ווערן אַנטשלאָפן. ערשט ווען מען דערלאַנגט די וועטשערע, רירט זיך אין זיי אַן אבר, זיי ווערן לעבּעדיק, נעמען זיך געשמאַק צוּ דער אכילה, עסן אָפּ — אוּן אַ גוּטע נאַכט, זיי גייען א היים שלאָפן...

אוּנזער בּנימין האָט עס געפילט שפּעטער אוֹיף זיך אַליין, ער האָט דערנאָך אין טעטעריוּוקע נישט מער געטאָן ווי געגעסן אוּן געשלאָפן און דער חשק פון דער נסיעה איז אים עפּעס ווי פאַרגאַנגען. ער איז געווען אין אַ גרויסער סכנה פאַרפאַלן צוּ ווערן דאָרט, אַזוי ווי אַ שיף, וואָס כאַפּט זיך אַריין אין דעם שטילן ים, אוּן אָפּשלאָפן דאָרט זיין לעבּן בּיז אַצינד, ווען מיט אים זאָל זיך נישט געווען מאַכן אַ מעשה, וואָס האָט ווי אַ שטורמווינט, אוֹיף זיין גליק און אויף דער וועלטס גליק, אים מיט גוואַלט אַרויסגעטריבּן פון דאַנען ווייטער צוּ זיין נסיעה.

די שנאה פון איציק פשטן צוּ בּנימינען האָט וואָס אַ טאָג אַלץ מער געוואַקסן. ער האָט די לעצטע צייט ווי אַ זלודניע זיך איינגעגעסן אין בּנימינען און זיך גענומען שטאַרק מפלפל צוּ זיין מיט אים איבּער זיין נסיעה, אים לייגן שטיינער אוֹיפן האַרץ, אַז דענסטמאָל, ווען דאָ אוֹיף דער דאלאָניע וועט וואַקסן האָר, וועט ער קומען צוּם סמבטיון, און זען די רויטע יידלעך, ווי ער זעט זיין אויער.

בּנימין אָבּער האָט זיך נישט געלאָזט שפּייען אין דער קאַשע און אויסגעדרוּנגען, אַז ס'איז דאָ אין דער וועלט אַ בּורא, וואָס פאַרלאָזט נישט די, וואָס האָבּן אין אים אַ בּטחון. נישקשה, ער וועט, אם ירצה השם, מיט גאָטס כּח דערגיין אַהינצוּ, שונאים אוֹיף צע־שפּרינגעניש, אוּן אַז בּנימינען פלעגט טענהדיק זיך צעשפּילן די גע־בּליטן, פלעגט ער ווערן פלאַם־פייער און אין דערמיט שמוּעס אַריינ־

וואַרפֿן אויף אַ קול: פּיפּערנאָטער, לינדנוואָרם, אייזל, מויל־אייזל וכדומה! דאָס האָט געהייסן אַזוי פֿיל ווי: בילט אויף די ציין, אָט בין איך שוין העט ווייט, אָט בין איך שוין דאָרט אין דער מדבר און גיי און גיי און גיי...

איציק פֿלעגט דריי מאָל אויסשפּייען און זאָגן: ער איז פּשוט משוגע, חסר דעה, מען באַדאַרף אים פֿירן צום טאָטער. און האָט צום סוף אַזוי ווייט געבראַכט, אַז קוים האָט בנימין זיך געוויזן אויף דער גאַס זיינען אים וווייסע חברה נאָכגעלאָפֿן ווי נאָך אַ משוגענעם מיט שטיינער, אים געמאַכט אַ אורא און געשריען: פּיפּערנאָטער, לינדנוואָרם!

איינמאָל, אַז בנימין מיט סענדערלען זיינען פֿאַרנאַכט געגאַנ־גען ביידע אין גאַס, איז חברה זיי באַפֿאַלן ווי די היישעריקן און זיי שטאַרק דאָקוטשעט, אַזוי אַז זיי האָבן געמוזט אַנטלויפֿן מיט הינ־טערגעסלעך. אין איינעם פֿון די ענגע געסלעך, האָבן זיי, לויפֿנדיק באַרג אַראָפּ איבער אַ לאַנגער, שמאָלער קלאַטקע, זיך באַגעגנט דאָרט סאַמע אויף דערמיט מיט אַ מענטשן, וואָס איז זיי געקומען אַקעגן. אויסמיידן זיך דאָרט איז נישט געווען קיין שום מעגליכ־קייט, סיידן אַראָפּשפּרונגען און צעשלאָגן דעם קאָפּ אָדער ווייניק־סטנס זיך אויסברעכן אַ פֿוס. און בנימין מיט סענדערלען זיינען גע־בליבן שטיין מיט אַראָפּגעלאָזענע נעזער.

— אַ־אַ, שלום עליכם בנימין! — האָט יענער פֿאַרשוין, וואָס איז געקומען אַקעגן, אַ זאָג געגעבן מיט אַ פֿאַרדראָס אי מיט אַ געלעכ־טער אין איינעם. — אַ גוטע באַגעגעניש כלעבן, אַזוי ווי געוואונטשן!

— שלום עליכם, עליכם שלום, רב אייזיק דוד! — האָט בנימין געענטפֿערט נישט מיט זיין קול שטאַרק צעמישט.

— דער דאָזיקער פֿאַרשוין איז געווען רב אייזיק דוד רב אהרן יאָסיליס שרה זלאַטעס, דער חכם פֿון טונעיאַדעווקע.

— שיינע מענטשן! — האָט רב אייזיק דוד געמאַכט מיט תרעומות. — מען פֿאָרט אַוועק פֿון דער היים בגנבה גלאַט אַוועק, פֿאַר וואָס, פֿאַר וועמ? ווייס איך? אלצדינק מוז דאָך זיין עפּעס מיט אַ גאַנג, מיט אַ דרך הטבע. וואָס הייסט גלאַט אַוועק און מאַכן ווייבער, נעבעך, אָן אַ שום גאַנג, פֿאַר וויסטע עגונות, מאַכן ווייבער! ווייס איך? סטייטש, אדרבה, שוין אַוועקגעשטעלט אַלצדינק אין דער

זײט, פֿרעג איך אײך נישט מער, נאָך אַמאָל טאַקע, אדרבה, סטײטש סטײטש!! פֿאַרקערט, זאָגט וואָס טוט איר דאָ? איך מײן טאַקע דיך אויך, סענדערל, נישקשה, איך זע דיך ווי דו שטײסט פֿון הינטן. דײן ווײב, סענדערל, וועט דיר נישקשה געבן, גוט מכבד זײן וועט זי דיך דײן ווײב, ווי אַ הערינג, אַזוי אין כּעס איז זי, וואָלט זי דיך צעריסן דײן ווײב. דאָס האַרץ אָבער האָט איר געזאָגט, אַז דאָ מוזט איר אוודאי זײן, האָט איר געזאָגט דאָס האַרץ, דײן ווײב, און זי האָט געוואָלט נישט אַנדערש פֿאָרן נאָר אַהער האָט זי געוואָלט, נאָר מיט מיר, דײן ווײב.

— האַ, ער איז דאָ!—האָט אַ געשרײ געטאָן אַ ײדענע, וואָס איז אונטערגעקומען פֿון הינטן צו רבֿ אײזיק דודן.

סענדערל האָט אין קול דערקענט זײן בחורטע, ער איז געוואָרן טויט ווי די וואַנט און געבליבן אָן אַ נשמה פֿאַר שרעק. ער האָט מיט בײדע הענט זיך אָנגעכאַפּט אין בנימינס פּאָלע, ער זאָל נישט אַראָפּפֿאַלן פֿון דער קלאַטקע, אַזוי האָט אים זיך דער קאָפּ פֿאַרדרײט. עס האָט אים זיך געדאַכט, אַז נעמט אים שוין אָן זײן ווײב און פּעטש שיטן זיך אים ווי האָלץ.

— קוקט נאָר אָן די נפֿשות, די שײנע נפֿשות. אָ, די כּפּרה זאָלן זײ בײדע ווערן! הא, וואו איז ער דאָרט ערגעץ מײן ימח־שמוניק? לאָזט מיך נאָר צו אים צו אַביסל, לאָזט מיך, איך וועל אים ווײזן וואָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבן!—אַזוי האָט אין אײן אָטעם געשריגן סענדערלס ווײב און געשטופּט רבֿ אײזיק דודן.

— נאָר אָן געשרײ, אָן רעש,—האָט רבֿ אײזיק דוד זי געבעטן.—האָט נאָר צײט. אַז איר האָט אַזוי פֿיל געוואַרט, וואַרט זשע נאָך אַביסל. קײן עגונה מיט גאָטס הילף וועט איר דאָך שוין קײן עגונה נישט זײן. און ווײטער ווי זאָגט מען עפּעס, האַ? אויך די אײגענע מעשׂה, אַ ײדענע בלײבט טאַקע אַ ײדענע. דאַכט זיך אַ קלוגע און פֿאָרט אַ ײדענע. לאָמיר שמועסן די אײגענע זאַך פֿאַרקערט. מילא, מה רעש! ס'איז נישט מער גלאַט פֿאַרדראָסיק: גלאַט אַוועק, פֿאַר וואָס, פֿאַר וועמען? אַלצדינג מוז דאָך זײן עפּעס מיט אַ גאַנג, פֿאַרשטײט איר מיך? נאָר אַז ס'איז שוין אַזוי, איז דאָך שוין טאַקע אַזוי. תּײגט ווײַבאַלד ס'איז אַזוי, איז דאָך טאַקע די קשיא: צי וואָס נאָך

שרייען? דער תּירוץ איז אָבער, איך בעט אייך איבער, ווי אַן אייגענע מוטער; אַ יידענע מחילה בלייבט אַ יידענע.

רב אייזיק דוד האָט זיך ערשט צעוויגט און געוואָלט, ווי זיין שטייגער איז, דעם שמועס זיינעם איבערשמועסן ווידער פאַרקערט, דערנאָך ווייטער אַ מאָל פאַרקערט און אַריינגעבן דרינען אַ ביסל פעפער מיט ציבעלע, נאָר פון ביידע זייטן קלאַטקע זיינען געשטאַנען אַסך מענטשן, וואָס זיינען דערווייל אָנגעקומען. זיי האָבן פון דערווייטן זיך שטאַרק געבייזערט דאַרויף, וואָס יידן האָבן זיך אָנידערגעשטעלט דאָ שמועסן, גלייך ווי עס גייט זיי נישט אָן די גאַנצע וועלט, און לאָזן קיינעם נישט אַריבערגיין. די קלאַטקע איז אַזוי שמאָל געווען, אַז צוויי מענטשן האָבן דאָרט זיך נישט געקאָנט מיידן. די, וואָס פון איין זייט, האָבן תמיד געמוזט וואַרטן ביז יענע פון דער אַנדערער זייט וועלן פריער אַריבער. דעריבער האָט סענדערלס ווייב מיט רב אייזיק דודן געמוזט צוריק גיין צו יענער זייט קלאַטקע, פון וואַנען זיי זיינען אָנגעקומען, דעסגלייכן סענדערל מיט בנימינען האָבן אויך צוריק געקערט זיך צו דער אַנדערער זייט און ערשט דערנאָך האָט, פון דער דאָזיקער זייט טאַקע, דער עולם אָנגעהויבן איבער צוגיין די קלאַטקע.

— איך בעט דיך סענדערל, וואָס שטייען מיר דאָ אַזוי, און וואַרטן? — האָט זיך אָנגערופן בנימין, וואָס איז פריער צו זיך געקומען.—עפּעס שטייען מיר דאָ, אַזוי גלייך ווי מען בינט צו אַ יונגל מיט איין עק פאָדים אין מויל און מיט דעם אַנדערן צום פיסל פון טיש. נאַרעלע, איצט האָבן מיר צייט ניצול צו ווערן.

— גערעכט, ווי איך בין אַ ייד!—האָט סענדערל אַ זאָג געטאָן פריילעך, ווי איינער, וואָס רייסט זיך אַרויס פון דער קלעם.—גיכער, גיכער, בנימין! אויב דו ווילסט, איך זאָל נישט אַריינפאַלן אין אירע הענט. דאָס איז נישט קיין קלאַטקע, נאָר זכות אבות האָבן דאָ פאַר אונז זיך געלייגט....

אונזערע פאַרשוינען האָבן געמאַכט געשווינט אַ פּליטה און אין עטליכע מינוט זיינען זיי שוין געווען ווייט ערגעץ אין אַן אַנדער עק שטאָט. זיי האָבן נישט געמאַכט לאַנג שיהות, פאַרנומען באַלד זייערע פעקלעך און זיך געזעגנט מיט טעטריוּוקע.

דאָס נײַנטע קאַפּיטל

אורא, רויטע יידעלעך

— היי, וויאָ, וויאָ! — האָט אויף דער קעלניע פון אַ בויד הייזע־ריק געשריגן אַ שמייסער, און איז שיער מיטן דישעל נישט אַרויפ־געפאָרן אויף צוויי ווייבעלעך, וואָס זיינען געשטאַנען אין דערמיט גאַס, סאַמע די לעבעדיקסטע פון גלופסקער גאַסן, ביידע מיט טאָר־בעלעך שפּייז: פליייש, רעטעכלעך, ציבעלע, קנאָבל אונטערן אָרעם, און האָבן איינע דער אַנדערער איינגערוימט סודות אי אויסגעגאָסן דאָס האַרץ שרייענדיק אויף אַ קולכל, אַז מען האָט אים געקאָנט הערן ווייט פאַר אַ מייל.

די ווייבעלעך זיינען אין מיטן שמועס זיך צעלאָפן, איטליכע אין אַן אַנדער זייט גאַס, און זיך געשטעלט פון דערווייטנס צו ענ־דיקן זייער שמועס, אַריבערשרייענדיק מיט אַ ניגון איבער בוידן, דראָזשקעס, טעליגעס און פורלעך האָלץ, וואָס האָבן זיך געצויגן איינע הינטער דער אַנדערער אין אַ גאַנץ לאַנגער שורה, אַזוי אַז אַ היפּשע צייט איז ריין אוממיגלעך געווען די גאַס איבערצוגיין.

— חסיא ביילע! נו, ווערסטו היינט ביי דער נאַכט קומען אַהינ־צו — צו דער קאָרטנוואַרפערין?

— מיין בעל־הביתטע, וויל מיך היינט מכבד זיין מיט ראָש־טשינען ברויט און איבערגעריבן גרייפלעך. איך וועל מיך אָבער אויס־דרייען און קומען.

— זע נאָר, זע, חסיא ביילע! וואָס איז דאָרט אַזאַ צונויפ־לויפעניש?

— שאַ, אָט גייט די מעקלערין. איך וועל זי אַ פרעג טאָן. סימע דוואָסיע! סימע דוואָסיע! וואָס לויפט מען דאָרט עפּעס אַזוי?

— ווייס איך? עפּעס רויטע יידעלעך, עפּעס האָב איך געהערט שרייענדיק רויטע יידעלעך.

— וואָס עס זיינען אָנגעקומען רויטע יידעלעך! אַי־אַי־אַי־! מען

מוז דאָך גיין אָנקוקן אויף חידושים.—האָבן אַלע מיט אַ מאָל אַ געשריי געטאָן און זיך געלאָזט לויפֿן הענדום פענדום צום רעדל מענטשן.

— אוראַ, פּיפּערנאָטער, לינדנוואָרם! אוראַ רויטע יידלעך?—האָבן צווישן דעם רעדל מענטשן געשריען אַ גאַנצע כאָפּטע ווייסע חברה.

די דאָזיקע רויטע יידלעך, דאָס זיינען געווען אונזערע פֿאַרשוינען, בנימין מיט סענדערלען, וואָס אין אַ קורצער צייט נאָך יענער מעשה, וועלכע עס האָט מיט זיי זיך געטראָפֿן אויף דער קלאַטקע, זיינען זיי אָנגעקומען קיין גלופּסק און האָבן דאָרט במשך פֿון אַ פֿאָר וואָכן שטאַרק קונה שם געווען. עס האָבן זיך געפֿונען אַ סך ערליכע יידן, וואָס האָבן פֿון זיי פּשוט אָנגעקוואָלן.

טאָלצע און טריינע, צוויי געוויסע אַלטע יידענעס, כשרע נשמות, וואָס פֿלעגן, ווי איטליכן איז באַקאַנט, אַלע טאָג פֿאַר נאַכט שבתדיק זיך אָנטאָן מיט דער יופּע אי מיט דעם שטערנטיכל און אַרויסגיין אונטער דער שטאָט באַגעגענען משיחן, אָט זיי זיינען דאָס געווען די גליקליכע אין איין פֿאַרנאַכט צו באַגעגענען אויף יענער זייט ראָגאַטקע אונזערע פֿאַרשוינען ביים אָנקומען זייערן פֿון טעטעריווקע און אין אַ גוטע שעה אַריינצופֿירן זיי אין גלופּסק. באַלד טאַקע ביי דעם ערשטן באַגעגעניש האָבן שוין די ביידע עפּעס זיך דערוואוסט אַלצדינג, וועמען גאָט האָט זיי דאָ באַשערט. טאָלצע מיט טריינען האָבן פֿאַרוואונדערט זיך אָנגעקוקט, איינע די אַנדערע זיך געשטאָרכעט. „נו טריינע? — נו טאָלצע?—האָבן זיי זיך געשושקעט, — דאָס האַרץ אָבער האָט אונז גלייך געזאָגט, אַז דאָס זיינען עפּעס ניט קיין גלאַטע מענטשן”. טאָלצע און טריינע האָבן זיך געשמאָלצן אין אונזערע פֿאַרשוינען, זיי זיינען עפּעס ווי יונגער געוואָרן, עס האָט זיי זיך געפֿרייט דאָס האַרץ, הערנדיק פֿון דער נסיעה, זיי האָבן געקוקט אויף זייערע באַשערטע און זיך אַלץ געשטורכעט מיט אַ שמייכעלע: נו טריינע? —נו טאָלצע?... טאָלצע האָט זיי אונטערגעאַרבעט זאָקן, טריינע האָט זיי פֿאַרלאַטעט העמדער, צוגענייט בענדלעך און זיינען געווען גליקליך, איבערגליקליך, אַקוראַט ווי כלה־ווייס, אַ מאָל אין די יונגע יאָרן.

הכ״ל, אונזערע פֿאַרשוינען האָבן אין גלופּסק אויף זיך געפֿו-

נען מבינים. אַזעלכע לייט, ווי זיי, קאָן טאַקע נאָר איין גלופּסק שאַצן און פאַרשטיין זייער טייערן ווערט.

אַהין, אין גלופּסק אַריין, איר יידישע קינדער! וואָס וואַלגערט איר זיך גפשות, שיינע מענטשן, און ווערט ווי בטלנים פאַרפאַלן אין די קליינע שטעטלעך אונטערן אויוון?! אין גלופּסק אַריין!

אין גלופּסק אַריין!

אָט ווי אַזוי אונזער בנימין שילדערט די שטאָט גלופּסק:

„אַז איר קומט אָן קיין גלופּסק דורך דער טעטעריוזקער גאַס, זאָלט איר מוחל זיין איבערשפּרינגען דאָרט איין בלאָטע, ווייטער אַ ביסל די צווייטע, נאָך ווייטער אַביסל די דריטע, סאַמע די גרעסטע, וואָס אַהינצו לויפן אַריין, מחילה, רינשטעקלעך אין בעלי־בתּישע פאָמייניצעס און ברענגען מיט זיך אָן פון כל טוב. איטליכן טאָג עפּעס אַן אַנדער מין סחורה, אַנדערע סאָרטן חפצים פון אַלערליי קאָלירן און פאַרשיידענע מיני ריחות, ווי עס פּאַסט צום ענין, — און דורכדעם איז זעהר גרינג צו טרעפן דעם טאָג. גיסן זיך אַהין, אַ שטייגער, געלע לוזשקעלעך פון זאַמד, מיט וועלכן מען וואַשט די פאָלן, און טראָגן מיט זיך אָן לישקעס פון פיש, דרויב־פּיסלעך, קעפּלעך פון הינער, אַביסל האָר מיט פאַרברענטע שטיקלעך קאַפּי־טעס, זאָלט איהר האָבן אַ סימן היינט איז פרייטאָג, נעמט אַ בעזעם מיט אַ ראַשקע און לויפט, זייט מוחל, אין מרחץ אַריין. טראָגן זיך אַהינצו אָן שאָלעכץ פון אייער, פון ציבעלעס, פון רעטאַך, סוכאזשי־לעס פון לעבער מיט עקן פון הערינג און גרויסע אויסגעהוילטע מאַרך־ביינער, — אהא, גוט שבת אייך, יידישע קינדער! זאָל אייך וואויל באַקומען נאָכן קוגל. זעט איר אָבער דאָ רינשטעקלעך קוים קוים, וואָס זיי רירן זיך, עס שלעפּן זיך דאָרט פאַרברענטע שטיקלעך קאַשע, פאַרדאַרטע שטיקלעך טייג, אַ צעריסענע שמאַטע מיט אַ צע־פּאַלענעם וויכעטש, איז אַ סימן — דאָס איז היינט זונטאָג, דער וואַסער־פירער האָט נאָך ניט געבראַכט קיין וואַסער, קוים וואָס מען האָט אויסגעזויגן אַביסל פון דער פּאַס אויף אויסצוואַשן ווי ס'איז כאָטש די טשאָלנטטעפּ מיט די מאַקרעטעס. און אַזוי אין אַלע איבעריקע טעג פון דער וואָך האָט איטליכע לוזשע איר באַזונדער פּנים, איר באַזונדער געשטאַלט מיט איר באַזונדער ריח.

אוּן אַז איר זיינט בשלום איבערגעקומען אי די דאָזיקע ב׳אָטע אויך, ווּעט אי׳ר, רבותים, גיין פֿאַרביי אַ היפּשן בערגל מיסט, דאָס איז אַן איבערגעבליבן זכר פֿון אַן אָפּגעברענט הייזל, וואָס אויבן שטייט געוויינטליך אַ בהמה, איז גאַנץ רוהיק זי׳ך מעלה גרה, מאַכט מיט דעם מויל און קוקט תּמעוואטע אויף דעם גאַנצן עולם יידן, וואָס לויפֿן אונטן, ווי די פֿאַרסמטע מיט אַלערהאַנט שטעקנס, שטעקלעך אי פּאראסאָנען. טוּט דערביי אַ מאָל אַ סאָפּע, אָדער אַ קיהישן זיפֿץ, טאַקע נאָר גלייך ווי זי וואָלט געזיפֿצט און גערעכצט, מישטיינס געזאָגט, אויף דעם דאָזיקן עולם, אויך אויף איר ש׳ימזול, וואָס זי איז נעבעך אַריינגעפֿאַלן אין יידישע הענט... איבערקומענדי׳ק אי דעם בערגל, ווּעט איר גיין גלייך, גלייך, אַלץ גלייך, אפֿשר ווּעט איר, לא יעלה ולא יבוא, זיך אַ זעץ געבן אין די שפּיצעכדיקע שטיינער פֿונם ברוק, וואָס ליגן צעזייט, צעשפּרייט משונה ווילד, און חס ושלום פֿאַלן, — זאָלט איר מוחל זיין אויפֿשטיין, אויב איר ווּעט קאָנען, און אַלץ טאַקע גיין, גיין, באם איר האָט נאָר נישט אויסגעבראָכן קיין פֿוס חלילה, ביז איר ווּעט קומען אויף עפּעס אַ מין פּלאַץ. דאָרט אויף דעם פּלאַץ ווּעט איר געפֿינען דעם תּמצית פֿון גלופּסק.

אוּן ווען ס׳איז נאָר אַ סברה טעטעריווקער גאַס אָנצורופֿן דעם מאָגן פֿון גלופּסק, קאָן מען נאָכדעם שוין מיט רעכט זאָגן, אַז דער דאָזיקער פּלאַץ איז איר האַרץ, וואָס דאָרט קלאַפּט זיך תּמיד טאָג אי נאַכט, און וואָס דאָרט איז איר חיות, דאָס גאַנצע לעבן. דאָרט שטייען קלייטן, קלייטע׳עך, שאָפּקעס און די באַקאַנטע גנבה=שאָפּקעלעך, וואו בעלי=מ׳אכות זעצן דאָרט אָפּ דעם יתור: שטיקלעך מאַטעריע, טאסמעס, בענדלעך, סאַמעט און שטיקלעך פּעלץ. דאָרט רי׳דעוועט זיך שטאַרק, עס שווי׳בלט און גריבלט, אַ געדיכטער עולם אָן עין=הרע: יידן שטופּן זיך און כאַפּן נעבעך פֿון איטליכן זייט דישלעס פֿון וואָגגס און פּארקעס. דאָרט הערט מען תּמיד אַ קול: הייסע באַבקעס, יידעלעך! אַהער, הייסע רעטשאַניקעס, קנאָבל, ציבעלעס, יידי׳שע קינדער!—פֿון אָפּגעריסענע יינגלעך, וואָס גייען אַרום און שרייען מיט עפּעס אַ משונה ניגון. דאָרט כאַפּט מען אַ מאָל פֿאַרנאַכט אַ דאַוון, מען איז מחדש גאַנץ הויך די לבנה און מען

שרייט דערבײַ צו איטלעכן, וואָס גייט נאָר פֿאַרבײַ: שלום עליכם
פֿעטער! דאָרט שטייען טרעגערס ארומגעגאַרטלט מיט גראָבע שטריק,
אויסגעדינטע סאָלדאַטן מיט אַלטע כאָלעוועס און אויסגעריבענע
שינעלן, טאַנדעטניקעס מיט אַלטע תּחתּונים, קאַפּטנס, לייבלעך און
נאָך אַ ־ערליי שמאַטעס, אין מיטן שטייט דער פֿאַני סטאַראָזש און
עסט געשמאַק אַ שטיק יידישן קוילעטש, וואָס ער באַקומט שבת
פֿאַר די ליכט אָפּשנייצן און היט זיך, להבדיל, ווי אַ שמורהניק,
בשעת ער גיט אַ ביס, עס זאָל חלילה קיין ברעקל ניט אַראָפּפֿאַלן.
קעשענע־גנבים דרייען זיך דאָרט אַרום צו מאַכן די קונץ. עפּעס אַ
פֿאַרשמירט מיידל מיט צעשויבערטע, צעפּאַטלטע האָר שפּרינגט פּלו־
צים פֿון דער העלער הויט אַרויס, רעוועס, בעט אַ נדבה אויף אַ
צעריפּעטן קול, כאַפּט אָן פֿאַר דער פּאָלע און שרייט, כאָרכלט וויינענ־
דיק, גלייך ווי איר וואָלט זי געקוילעט און צוגענומען ביי איר געלט.
אַ פּעקל ווייסע חברה לויפֿט דאָרט מיט אַ אוראַ נאָך עפּעס אַ משוגע־
נעם, וואָס זינגט טרויעריקע לידלעך, האַלב יידיש, האַלב פּויליש, און
טראָגט אויפֿן קאָפּ אַ צעקנייטשט קאַפּעלושל, דאָרט שטייט אַ בחור מיט
עפּעס אַ מין קעסטעלע, יידן קוקן אַ הינצו אין לאָך, און ער רעדט
ווײַטער מיט פּיסקעס זיין געוויינטליכן פּזמון: „דאָס איז לאָנדאָן,
דער פּייפּס פֿאָרט דאָ רייטנדיק אין רויטע הויזן און אַלע שטייען
פֿאַר אים אָן אַ היטל! איצט זעט איר, ווי נאַפּאָלעאָן מיט זיינע פֿראַנ־
צויזלעך שלאָגן זיך מיט דעם פּרייס און די פּרייסן צעלויפֿן זיך
ווי די טאַראַקאַנעס! אָט אַציינד קומט פֿאָר, ווי איינע פֿאָרט אין איי־
נעם מיט דעם תּוגר אין איין קאַרעטע, דער גראָספּעציר האַלט די
בייטש און טרייבט אָן. די פֿערד האָבן זיך איבערגעשראָקן, אויסגע־
קערט די קאַרעטע דער תּוגר נעבעך איז געפֿאַלן, זיך אַ גוטן זעץ
געטאָן! נו אַ סוף! געגוג שוין צו קוקן פֿאַר אַ האַרטן גראָשן.” דאָרט
זיצן שורות־ווייס אויסגעזעצט יידענעס מיט מולטערס, פֿול אָנגעלייגט
מיט בינדלעך קנאָבל, מיט אוגערקעס, קאַרשן, אַגרעסן, ווייַמפּער־
לעך, ארץ ישראל־עפּעלעך, כל־נדרי־באַרלעך און מיט נאָך אַנדערע
זאַכן, אין דער זייט שטייט אויף הינערשע פֿיסלעך אַן אַלטע איינגע־
הויקערטע בודקע, אָן טיר און פֿענסטער, וואָס כּפֿי אַלטע גרייז־גרויע
יידן דערציילן איז אַ מאָל דאָרט געשטאַנען א בודאָטשניק און די:

גאַנצע שטאָט איז דאַמאָלס געלאָפֿן אָנקוקן די בודקע מיט דעם סאָלדאַט אויף חידושים. נעבן דער אַלטער בודקע, מיט וועלכער גאַנץ גלופסק איז זיך מיחס, ווי מיט עפּעס אַן אַלטן קרעפּאָסט, דאָרט אונטער עפּעס אַ מין דעכל באַדעקט מיט עטליכע פֿאַרשימלטע ברייטלעך, מיט איבערגעפֿוילטע שטרוי און ראָגאָזשעס, אָנגעשפּאַרט אויף פֿיר קרומע אויסגעבויגענע סלופּעס, זיצט דוואָשע די סעדכע, אַרומגע־רינגלט פֿון אַלע זייטן מיט מולטערס. ביי איר געפֿינט זיך תּמיד איר גרויסער פֿייער־טאָפּ, וואָס ווינטער זיצט זי אויף אים, ווי אַ קוואָטשקע אויף די אייער, דעם גאַנצן טאָג כּסדר, נאָר וואָס זי כאַפּט אים אַ מאָל פֿון אונטער זיך אַרויס אונטערצובלאָזן די קוילן און אַרויסנעמען פֿונם אַש געבראָטענע קאַרטאָפֿליעס.

פֿון יענע יידן, אַזוי גייט אַרום צווישן עולם אַ גאַנץ אַלטע אגדתא, פֿון יענע יידן, וואָס שלמה המלך האָט געשיקט אויף שיפֿן קיין אופֿיר נאָך גאָלד און אַנדערע מיני אויסלענדישע סחורות, זיינען אַ סך, מחמת כּמה טעמים, איבערגעבליבן דאָרט. זיי האָבן מיט דער צייט געעפֿנט אין אינדיע זעהר טייערע קלייטן אי גרויסע קאָנטאָרן, און דאָס מזל האָט זיי אַ לאַנגע צייט שטאַרק געדינט. דערנאָך אָבער האָט זיך איבערגעדרייט דאָס רעדל און אונזערע סוחרים האָבן זיך געשטעלט און געמוזט עוקר זיין. אַ טייל פֿון זיי זיינען פֿאַרפֿאַלן גע־וואָרן אין דעם מדבר, אַ טייל זיינען בשלום אַריבער די גרענעץ, האָבן זיך געזעצט אין אָקרענטן און געזעגלט אויף דער פּיאַנטיזג־ניל־עוועקע, וואָס איז אין יענער צייט אַריינגעפֿאַלן גלייך אין ים אַריין, אַזוי האָבן זיי געזעגלט, געזעגלט ביז פּלוצים איז אויפֿגעשטאַנען אַ שרעקליכער שטורמווינט, די כוואַליעס האָבן זיך אויפֿגעהויבן ביז דעם הימל, האָבן צעשלאָגן די אָקרענטן און אַרויפֿגעוואָרפֿן די מענ־טשן אויפֿן ברעג. דאָרט האָבן זיי אויסגעבויט אַ שטאָט און זי אַ נאָמען געגעבן גלופסק.

די חוקרי קדמוניות האָבן פֿון דער דאָזיקער אַגדתא געמאַכט אַ גאַנצן פּירוש און אויסגעדרונגען מיט טויזנטער שאַרפֿע שפּיצלעך, אַז דריינען ליגט אַ שטיק אמת. די ראיות, וואָס זיי ברענגען דאַרויף, זיינען: דער פּאַסאָן פֿון די הייזער, וואָס איז עפּעס משונה ווילד גאָר אויף דעם אַלטן שניט, ווי מיט טויזנטער יאָרן צוריק, אַז מענטשן

זיינען נאָך געזעסן אין געצעלטן און זיך געוואַלגערט אין לעבער. פֿיל הייזער זיינען דאָ אין גלופסק, וואָס זעען באמת אויס נאָר ווי לעבער און אַ סך האָבן אַ פּנים ווי די געצעלטן פֿונם טאַטער. פֿון זייער אָנבליק פֿון זייער שטיין זעט אויס, ווי זיי זיינען איינער מיט דעם אַנדערן עפּעס נישט שוה בשוה,—דו שטייסט אַריינגערוקט, ווייל איך מיר שטיין, דיר אויף צו להכעיס, אַרויסגערוקט; דו שטייסט פּאַפּערעק און איך וויל מיר שטיין קאַפּויר; דו ווילסט אין דרויסן אַ טרעפּל און איך דווקא אַ לייטערל, ווער עס באַדאַרף וועט נישט קראַנק זיין קלעטערן; און אַז דו האָסט שוין יאָ עפּעס משונה הויך פֿאַרריסן דיין פֿאַרלאַטעט דעכל, נו, האַלט איך מיר מיין דעכל דווקא אַראָפּגערוקט. געשמאַ׳ע דיר פֿאַרפֿול! וועמען עס געפֿעלט נישט, לאָז זיך צו מאַכן די אויגן.... קורץ, דאָס אַלצדינק איז מרמז אויף אַלטע גאַנץ אַלטע צייטן.

אין דער שטאָט אַליין געפֿינען זיך אַקעגן אַ דרייסיק פֿערציק לוזשעס, שוין מיט לעוואַדעס אינאיינעם, זיי פֿאַראייניגן זיך דורך היילן מיט די אָפּגרונטן פֿון דער פּיאַטיגנילעווקע און אין געוויסע צייטן, בפֿרט נאָך פֿאַר אַ פֿאַר-פּסח, צעשפּילן זיי זיך שרעקליך שטאַרק און פֿאַרפֿלייצן די גאַסן מיט אַזאַ טיפֿער, שיטערער בלאָטע, אַז ביי די הויך געוואַקסענע מענטשן אַפֿילו ווערט גייענדיק פֿאַר-שלומפּערט דאָס היטל. גלופּסק ווערט אין די פֿינסטערע נעכט באַלייכט פֿון אַ קליינער לאַמטערנע, זי ווערט אויך באַוואַכט פֿון אַ פּאָר בודאָטשניקעס. פֿון דעסטוועגן פֿאַלט מען דאָרטן פֿאָרט ביי דער נאַכט און מען ברעכט האַלז אין לייב, און גנבות טרעפֿן זיך דאָרט אויך זעהר אָפֿט, כאָטש ס׳איז דאָ אַזאַ שמירה. דערפֿון איז טאַקע געדרונגען, אַז מען קאָן זיך כלל נישט איינהיטן, מען קאָן זיך נישט באַוואָרענען, וואָס ס׳איז באַשערט דאָס איז באַווערט, עס העלפֿן גאָר נישט דעם מענטשנס חכמות מיט זיינע אַלע תחבולות. דרום, זאָגט בנימין, באַדאַרפֿן מיר צומאַכן די אויגן און גיין תמיד אויף גאָטס באַראָט מיט דעם בטחון, מסתמא וועט ער זיינע מלאכים געביטן אונז צו היטן און אויף די הענט אונז צו טראָגן. עס פֿאַלט נישט דער שפּאָן ביז ס׳איז עפּעס דראָן. באַדאַרף מען מער, זאָגט ער, ווי איך האָב באַוואָרנט מיין טלית-און תפֿילין-זאַק. איך

האָבּ אי:ם אַנידערגעלייגט אי:ן בּית=המדרש אויף דער פּאָלעצע. וואָס
קאָן שוין דאַכט זיך זיין מער אַ זיכערער אָרט ווי: דאָ? פון דעסט=
וועגן, אַז גאָט האָט נישט געוואָלט אָפּהיטן, האָט מען אים אין
איינעם מיט די: איבעריקע אונזערע זאַכן פון דאַנען אויך אַוועק=
געגנבעט״!

דאָס צענטע קאַפּיטל

חידושים ונפלאות אויף דער פּיאַטיגנילעווקע.

אויף דעם טייך פּיאַטי:גני:לעווקע, אַז אונזערע פּאַרשוינען
האָבן דאָס ערשטע מאָל אַ קוק געגעבן, זיינען זיי נבהל ונשתומם
געוואָרן. זיי האָבן אַזאַ מין טייך נאָך קיינמאָל אין די אויגן נישט
געזען! סענדערל האָט געזאָגט, דאָס מוז אַוודאי זיין דער גרעסטער
טייך אין דער גאַנצער וועלט. וואָרי:ם אַנדערש האָט אים גאָר אין
קאָפּ זי:ך נישט געלייגט, אַ קאַטאָוועס אַזאַ טייך, וואָס איז אפשר
אַ הונדערט מאָל גרעסער פון טונעיאַדעווקער, נאָר סענדערל איז
געווען אַ פּראָסט מענטשל, מער פון טונעיאַדעווקע האָט ער נישט
געוואוסט, אי:ן די קליינע אותיותלעך אַריינקוקן האָט ער נישט גע=
קאָנט, דעריבער אי:ז אַלצדי:נק, וואָס נאָר עפּעס נישט אַזוי ווי אין
טונעיאַדעווקע, בּיי אים געווען אַ חידוש נפלא און פלעגט מיינען,
אַז דערמיט עקט זיך שוין טאַקע די וועלט. בּנימין אָבער, וואָס
פי:ל געלערנטער פון אים, וואָס האָט אין זיינע מיני הקי:רה ספרי:ם
שוין געכאַפּט, ווי מען זאָגט, אַ לעק פון די שבע חכמות, וואָס האָט
געוואוסט אַביסל די בּאַשרייבונג פון גן=עדן התחתון, פון די משונה
ווילדע בּאַשעפעני:ש אין הינדיא וכדומה נאָך אַזעלכע מיני זאַכן,
הגם ער פלעגט בּיים ערשטן מאָל אָנקוקנדיק עפּעס אַ נייעס זיך
אויך שטאַרק חידושן אין הארץ, נאָר ער פלעגט דערבּיי מאַכן
אַזאַ מי:נע מי:ט אַ שמייכעלע, גלייך ווי: איינער זאָגט: עט, נאַרישקייטן,
דאָס אי:ז נאָך גאָר נ:שט אַקעגן יענץ, וואָס אי:ז נאָך דאָ... ער האָט

סענדערלען באַוויזן, אַז די פּיאַטיגביַלעווקע איז פשוט בלאָטע אַקעגן דעם ירדן, וואָס איז פּיל מאָל גרעסער פון איר, זי וואָלט דעם שור הבר נישט געקלעקט אַפילו אויף איין צאָן, און פונעם נאָמען ירדן איז טאַקע אויך אַזוי די משמעות, וואָרים, ירדן איז דאָך דער טייטש: אַ גוזמאָ, אַ סך, אַ ירדן!

— ווייסט דו, סענדערל, וואָס מיר איז איינגעפאַלן?—האָט בנימין געזאָגט נאָכדעם, אַז ער איז געשטאַנען איינמאָל שטאַרק פאַרטראַכט לעבן דער פּיאַטיגבילעווקע. — מיר איז איינגעפאַלן צו לאָזן זיך פון דאַנען מיט דעם וואַסער.

— גאָט איז מיט דיר! — האָט סענדערל זיך אַ כאַפּ געטאָן פאַר גרויס שרעק. — דערמאָן זיך נאָר, בנימין, אַז אונזער טייך נעמט אַלע יאָר צו אַ מענטשן, הייגט מי יודע וויפיל מענטשן מוז דער דאָזיקער טייך אַ יאָר צונעמען. האָב רחמנות אויף אונזער לעבן, אויף דיין ווייב און קינדער, בנימין!

— בטחון, בטחון, סענדערל! בטחון איז אַ יידישע זאַך.

— נאָר פאַר וואָס ווילסטו דווקא מיט דעם וואַסער, — האָט סענדערל געפרעגט, — אַז מיר קאָנען דאָס אייגענע אויך מיט דער יבשה.

— איך האָב דערויף אַ סך טעמים, — האָט בנימין געענטפערט,— איין מאָל וועט, ווי מיר דאַכט זיך, די נסיעה מיט דעם וואַסער זיין אי בענטער אי גיכער. מיר באַדאַרפן זען אָנקומען אַהין ווי צום גיכסטן. וואָס פריער איז אַלץ בעסער. פאַר וואָס? דאָס ווייס איך שוין, דאָס איז שוין מיין זאַך, מיך קוועטשט, סענדערל, מיך קוועטשט זעהר שטאַרק. עס פּיקט מיר אָט דאָ, דאָ אין קאָפּ, איך וואָלט שוין געוואָלט דאָרט זיין מיט לייב און לעבן. ווען עס זאָל מעגליך זיין, וואָלט איך ווי אַ פויגל אין דער לופט אַהינצו געפלויגן... צווייטנס, אַז בנימין פון טודעלאַ האָט בימיו זיך געלאָזט אויף זיין נסיעה, איז ער תחילת אויך געפאָרן מיט דעם טייך עברא, אַזוי שטייט בפירוש געשריבן אין זיין ספר. מסתמא, אַז ער איז פאַרצייטן געפאָרן מיט דעם טייך און נישט מיט דער יבשה, באַדאַרף דאָך טאַקע זיין דווקא אַזוי און נישט אַנדערש, מסתמא האָט ער געוואוסט וואָס ער טוט און איז אַזוי פיל קלוג געווען ווי

מיר אַלע כלעבן. רב בנימין איז אַ קדמון, אַ פריערדיִקער פאַר אונז, מוזן מיר אים הערן גאָר אָן קשיות...

— אויב אַזוי,—האָט סענדערל געמאַכט,—איז שוין טאַקע רעכט. ביי מיין יידישקייט, בנימין!

— און דריטנס, — איז בנימין אַריינגעפאַלן סענדערלען אין די רייד, — שאָדט טאַקע כלל נישט מיר זאָלן זיך געוויינען צו פאָרן מיט דעם וואַסער איידער נאָך עס וועט אונז שפּעטער אויסקומען צו פאָרן אויפן ים אוקיאָנוס. איך וואָלט נאָך אַפילו געזאָגט, אַז איידער מיר וועלן זיך אָפּפאַרטיקן דאָ אין גלופּסק וואָלט אסור גאָר נישט קרום געווען צו פּריוון גלאַט אַזוי דורכפאָרן זיך אַ ביסל אויפן טייך. דאָרטן, דאָרטן, זעסט דו, שטייט איינער מיט אַ שיפל, אָט כלעבן לאָמיר צוגיין און אים עפּעס געבן, וועט ער מיט אונז אַ ביסל פאָרן.

אין עטליכע מינוטן אַרום זיינען אונזערע וואַנדערער באַהאַרצט אַריין אין אַ שיפל און האָבן זיך געשיפט איבער די פּיאַטיגנילעווקע. תחלת האָבן זיי אַפילו זיך געשראָקן, סענדערלען האָט זיך פאַרדרייט דער קאָפּ און ער האָט געצאַפּלט מיט די הענט און פיס. — אָט אָט, האָט ער געמיינט, קערט זיך דאָס שיפל אום און ער פאַלט אַריין אין די טיפע אָפּגרונטן פונם טייך. ס'איז אַן עק פון זיין לעבן און זיין ווייב בלייבט אַן אייביקע עגונה, — נאָר דערנאָך איז אים געוואָרן אַ ביסל בעסער.

— נישקשה, סענדערל,—האָט בנימין אים געטרייסט, אַז זיי זיינען אַרויס אויפן ברעג.—זאָל דיך נישט אַרן, וואָס דער קאָפּ דרייט זיך און עס ווערט עפּעס נישט גוט. דאָס איז די ים-קראַנקהייט, וואָס איטליכער מוז זי ליידן, אַז ער פאָרט דעם ערשטן מאָל אויפן ים. דעם צווייטן מאָל, וועסט דו זען, וועט זיין בעסער און דו וועסט שוין גאָר נישט פילן.

פון יענער צייט אָן פלעגן אונזערע פאַרשוינען זעהר אָפט פאָרן אויפן טייך און דערפון גרויס תענוג האָבן. זיי זיינען ביי זיך געוואָרן אַזוי שטאַרק, אַז איבערשיפן זיך דעם ים, האָט זיך זיי געדאַכט, איז אַ שפּיל.

בנימין פלעגט דורך סענדערלען זיך אַריינלאָזן אין אַ שמועס

מיט דעם לאָדאָטשניק און אים פֿאַרוואַרפֿן מיט שאלות, ווי אַ שטייגער: פֿרעג נאָר, סענדערל, דעם קאַפּיטאַן, וויפֿיל מייל האָבן מיר פֿון דאַנען ביז דעם ים? פֿרעג אים, אויב ס'איז דאָ עפּעס ווּיספּעס? וואָס פֿאַר אַ מינג לייט וואוינען דאָרט? צי וואוינען צווישן זיי יידן? וועמען צאָלן זיי מס און צי ווייסן זיי פֿון אַ ג׳ות? אָדער אַ שטייגער אַזוי: פֿרעג, סענדערל, אויף אַ ציקאַוועשטש דעם ערל וועגן די בערג ניסבון און דעם כופֿר אל טורך? צי ווייסט ער עפּעס מכּוח די עשרת השבטים? אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפֿשר האָט ער עפּעס געהערט. וכדומה נאָך און נאָך אַזעלכע שאלות פֿלעגט אַלץ בנימין הייסן פֿרעגן.

נאָר דאָס ביסל גויעש, וואָס סענדערל האָט זיך אויסגע־לערנט ריידן, גייענדיק מיט זיין ווייב תּמיד אויפֿן מאַרק, איז קאַרג געווען פֿאַר אַזעלכע הויכע ענינים. דינגען זיך פֿאַר אייער, ציבע־לעס, קאַרטאָפֿל, דאָס האָט ער נאָך ווי עס איז געקאָנט, אָבער אויסטענהן זיך מיט אַ קאַפּיטאַן איבער געלערנטע זאַכן, דאָס האָט ער לחלוטין נישט געקאָנט. ס'איז געווען צער בעלי חיים ווי סענדערל נעבעך פֿלעגט זיך מוטשען אין אַזאַ שמועס, ער פֿלעגט ריידן מיט הענט און מיט פֿיס, אַרבעטן אויף אַלע כּלים און אָפּגיין מיט שווייס, אַז איין גאָט האָט געמעגט אויף אים רחמנות האָבן. זיין קאַפּיטאַן פֿלעגט שפּייען, טענהן, אָנקוקן אים בייז פֿון איין זייט, און בנימין פֿלעגט אים דורען אַ קריזש, שטורכען און קוקן אים אין מויל אַריין פֿון דער אַנדערער זייט.

— ווין טשערוואָני זשידקי, ווין פּיטאַיע, — פֿלעגט סענדערל אַרויסגיין מיט אַזאַ שפּראַכע אַ שטייגער, וויגקענדיק מיט דער האַנט אויף בנימינען.

— איז טשערוואָני זשידקאָוו יאַ זנאַ לייבקו, שמולקו, באָגאַ־טיע זשידקי, — אַזאַ תּשובה פֿלעגט סענדערל באַקומען פֿון זיין קאַפּיטאַן.

— ני לייבקע, ני ני! ווין טשערוואָני זשידקי פּיטאַיע, טאַ־מאָטשקאַ, ווי זאָגט מען עפּעס, ני, טאַמאָטשקאַ, לעבן בערגעלע ניסבון.

— ניסבאָנאַ, זשידקאָ ניסבאָנאַ ?

— זאָג אים סענדערל, — פּלעגט בנימין שרייען,—זאָגן זאָלסטו אים אַ באַרג! מאָל אים אויס ווי דו קאָנסט.

סענדערל פּלעגט צונויפשטעלן הויך די הענט, אויסצומאָלן דערמיט אַ בערגעלע און שרייען דערביי: העט, העט וויסאָקאָ!

— טפו!—פּלעגט דער ערל אויסשפייען. אויסבאַטלען אויף סענדערלען חלומות און אים אָפּשיקן צו אַלדע שוואַרצע יאָר.

פון זיינע נסיעות אויף דער פּיאַטיגנילעווקע דערציילט בנימין חידושים, וואונדערליכע זאַכן, וואָס האָט אין דער וועלט אַ רעש אָנגעמאַכט. מיר וועלן דערפון דאָ נאָר אַ מקצת אַרויסשטעלן.

שיפנדיק זיך איינמאָל אויף דער פּיאַטיגנילעווקע, האָט בנימין דאָרט דערזען אין דערמיט טייך אַ גאַנץ גרויס אָרט, וואָס איז געווען גרין באַוואַקסן און מיט זיין גרינקייט די אויגן פאַרנומען. ער האָט געמיינט, דאָס איז אַ וויספּע, באַוואַקסן מיט גראָז אי מיט שמעקעדיקע קרייטעכצער. אַז ער האָט אַרויסגעשטעלט אַ פוס און שוין געוואָלט אַ שפּרונג געבן אויף דער וויספּע, האָט דער קאַפּיטאַן פון שיף אים פּלוצים אַ כאַפּ געטאָן פון הינטן מיט אַ געשריי און אַ שליידער געגעבן אים צוריק אין דעם שיפעלע מיט דעם גאַנצן כח, אַזוי, אַז ער איז אַ היפּשע צייט געבליבן ליגן שטאַרק פאַרדולט. ער האָט מער נישט געהערט ווי אַרום דעם שיפעלע קאָכט, רעשט זיך, גלייך ווי עס ראַנגלט זיך מיט עפּעס. און עס גייט מיט גרויס מי זיין וועג. און אַז ער איז שפּעטער צו זיך געקומען, האָט אים דער ערל געזאָגט, ער איז געווען אין אַ גרויסער סכנה דערטרונ־קען צו ווערן אין דעם גרינקייט, וואָרים דאָס גרינקייט איז נישט קיין וויספּע ווי ער האָט געמיינט, נאָר דאָס איז גאָר דער צווים, וואָס די פּיאַטיגנילעווקע צוויטעט אַלע יאָר.

„איך אָבער, אַזוי שרייבט בנימין, האָב מיך נישט געקאָנט לאָזן איינריידן, אַז דאָס זאָל זיין צווים, אמת טאַקע אַ ריח עפּעס האָט עס געהאַט, נאָר זינט איך לעב האָב איך נישט געהערט, און אויך אין מיינע ספרים נישט באַגעגנט, אַז וואַסער זאָל צוויטן. ווען עס זאָל צוויטן וואָלט דאָך דאַרויף באַדאַרפט וואַקסן דערנאָך עפּעס אַ מין פּרי. איך האַלט נאָך אין דער סברה, אַז דאָס איז דער משונה גרויסער ים־פיש כלייג״א, פון וועלכן ס׳איז דאָ זעהר

אַ שיינער שמועס אין דעם ספר צל עולם מיט די דאָזיקע ווערטער:
„דער שרעקליך גרויסער פיש באַדעקט זיך מיט גראָז און מיט ערד ביז ער זעט אויס ווי אַ גרויסע וויספע, און אַמאָל מיינען די, וואָס זעגלען אין ים, אַז דאָס איז אַ שיינער באַרג, זיי שטעלן זיך דאַרויף, טוען וואָס זיי באַדאַרפן. קאָכן מאכלים, און אַז דעם פיש ווערט וואַרעם פונם פייער, טונקט ער זיך אונטער אין די אָפּגרונטן און אַלע, וואָס האָבן אויף אים געלאַגערט, ווערן דערטרונקען”.

לוסטיק און פריילעך זיינען איינמאָל נאָך מיטאָג אונזערע פאַרשוינען געגאַנגען נישט ווייט פון דער שטאָט, האָבן געלאַכט, געשפּאַסט, געקוקט איינער דעם אַנדערן אין די אויגן אַריין און עפּעס זעהר שטאַרק הנאה געהאַט. עס האָט אויסגעזעהן נאָר ווי אַ פאַרליבט פּאָר פאָלק באַ״ד נאָך דער חתונה, וואָס שפּאַצירט זיך פריי אויף דעם גרינעם גראָז און קוויקט זיך מיט איטליכס וואָרט, מיט איטליכן קוק. נאָר וואָס, זשע איז מיט אונזערע פאַרשוינען עפּעס אַזוי די שמחה געוועזן? פּאָרט וואָס האָט זיי עפּעס אַזוינס משונה הנאה געטאָן, אַזש זיי האָבן געשפּרונגען, אונטערגעזונגען און געמאַכט אָנשטעלן ווי די ריינע משוגענע? אָט וואָס, רבותים, בלי נדר מאָרגן איז ביי זיי ביידע געבליבן צו פאַרלאָזן גלופּסק און אין אַ גוטער שעה צו זעגלען העט אַהין...

און ווי זיי גייען זיך דאָ אַזוי לעבעדיק פריילעך קומט זיי אונטער פלוצלים אַ פורל, אויפן וואָגן זיצן צוויי יידלעך, איינער טרייבט אָן און דער אַנדערער זיצט אָנגעבויגן אויף דער זייט, דאָס היטל איז אים פאַרריקט און האַלט אין מויל אַ שטרויעלע; זעהר גוטע סמנים, אַז דאָס יידיש קעפּל טראַכט דענסטמאָל עפּעס אַן איבערהסברהלע און דרייט זיך משונה שטאַרק. ___

די צוויי יידן האָבן אָנגעקוקט אונזערע לוסטיקע פאַרשוינען, זיי באַטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס און זיך אַריינגעלאָזט דערנאָך מיט זיי אין אַ שמועס. די ערשטע שאלה איז ווי דער שטייגער איז געוועזן: פון וואַנען זיינען עס יידן? דערנאָך מה שמיכם? און דערנאָך דאָס איבעריקע צעטל שאַלות, וואָס יידן פרעגן געוויינטליך איינער דעם אַנדערן ביים ערשטן באַגעגעניש. מער האָבן אונזערע פאַרשוינען נישט באַדאַרפט. זיי האָבן געעפנט אַ מויל און זיך גענו-

מען דערציילן אַלצדינג, ווי מען זאָגט, וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג. די יידן האָבן זיך אָנגעקוקט מיט אַ שמייכעלע, זיך געשושקעט אַביסל, און דער ייד מיטן פּאַרריקט היטל אי מיט דעם שטרויעלע אין מויל האָט דערביי געמאַכט: עט, נישקשה, עס וועט אָפּ-ויפּן, נאָר אין ערגסטן פּאַל איז נאָך עטליכע ממתקים..

— ווייסט איר וואָס? — האָבן די יידן צום סוף זיך אָנגערופן, — אונזער שטאָט מעג כלעבן אויף די זכיה האָבן צוזען ביי זיך אַזעלכע צוויי פיינע מענטשן. מיר בעטן אייך זעהר שיין, אָט כלעבן טוט אונז אָן דעם כבוד און זעצט זיך, זייט מוחל, באַלד טאַקע מיט אונז אויף, נישט לאַנג געטענהט. מיר זיינען אייך ערב, אַז מען וועט אייך ביי אונז זעהר שיין צונעמען מיט עסן מיט טרינקען און מיט וואָס נאָר מעגליך.

— מיר וואָלטן עס אייך בנאמנות צוליב געטאָן, — האָט בנימין געענטפערט, — נאָר ביי אונז איז געבליבן מאָרגן בלי נדר פון דאַנען זיך צו לאָזן מיט דעם וואַסער.

— האָט נישט קיין פּאַראיבל, — האָבן די יידן געזאָגט, — איר רעדט כלעבן נאַרישקייטן, אויף מיר אַ וואַסער די פּיאַטיגבילעווקע! זי איז מחילה, אַ פאַרצוויטעטע פאַרשימלטע לוזשע. ביי אונז האָט איר דעם דניעפּער, וואָס פּאַלט גלייך אין ים אַריין. פון אונז וועט איר טאַקע, אם ירצה השם, גיך און געשווינט קומען אַהין אין אייער רו אַריין, עקשנט זיך נישט כלעבן, היידאַ אַרויף אויפן וואָגן.

— וואָס זאָגסטו סענדערל? — האָט בנימין זיך אָנגערופן, — לאָמיר אפשר טאַקע די יידן צוליב טאָן און פאָרן.

— וואָס פאַר אַ דאַגה איך האָב, — האָט סענדערל געענטפערט, — אַז דו ווילסט פאָרן זאָל זיין פאָרן.

עס האָט נישט געדויערט לאַנג, זיינען אונזערע פאַרשוינען שוין געזעסן אין וואָגן שטאַרק צופרידן אויף דעם כבוד, וואָס מען פאַרבעט זיי צוגאַסט און האָבן זיך פירגעשטעלט גדולות. אַ וועג האָבן זיי געהאַט זעהר אַ פריילעכן. די יידן האָבן אויף זיי געהאַט אַן אויג און פשוט געהיט זייער טריט, האָבן זיי צוגעפילעוועט מיט עסן און טרינקען, אַזוי ווי אַ קימפּעטאָרין. אונזערע פאַרשוינען האָט זיך אַזוינס אין זייער לעבן ניט געחלומט.

אויף דעם צווייטן טאָג פֿאַרנאַכט זיינען זיי אָנגעקומען בשלום קיין דנעפּראָוויץ. די יידן זיינען מיט זיי פֿאַרפֿאָרן אויף אַ סטאַנציע און געמאַכט פֿאַך זיי אַ גוטע וועטשערע.

— היינט זענט איר פֿון אַ וועג מיד, שלעפֿעריק, — האָבן די יידן געזאָגט, — בכן איז גלייכער איר זאָלט זיך לייגן פֿאַר פֿרי אויסרוען. מאָרגן, אם ירצה השם, אַז איר וועט אויפֿשטיין געזונט, פֿריש און שטאַרק, וועל'ן מיר אייך פֿירן צו עטליכע גרויסע לייט, פֿאַרוואַרפֿן פֿאַר אייך אַ גוט וואָרט, און אַז זיי וועלן אייך אויפֿנעמען, זענט איר שוין פֿאַרזאָרגט מיט אַלע אייערע הצטרכות און וועט קאָנען גיך און באַלד מאַכן אייער ווייטע נסיעה. אַ גוטע נאַכט!

— אַ גוטע נאַכט, אַ גוט יאָר! — האָבן אונזערע פֿאַרשוינען געענטפֿערט. באַלד טאַקע האָבן זיי אָפּגעלייענט קריאת־שמע, געגענעצט, געקראַצט זיך, ווי דער שטייגער איז, און זיך געלייגט מיט אַ פֿריילעך געמיט שלאָפֿן.

דאָס עלפֿטע קאַפּיטל

ווי מען פֿירט אונזערע פֿאַרשוינען אין באָד

— גוואַלט וידוי, כאַטש אָפּזאָגן וידוי! — האָט סענדערל פֿונם שלאָף נישט מיט זיין קול געשריגן און אויפֿגעוועקט מיט זיין געשריי בנימינען.

בנימין איז נישט טויט נישט לעבעדיק אַראָפּגעשפּרונגען פֿון זיין געלעגער, האָט אין דער גיך אָפּגעגאָסן נעגלוואַסער און איז צוגעלאָפֿן צו סענדערלען זען, וואָס טוט זיך מיט אים אַזוינס.

אין דרויסן האָט אָנגעהויבן צו גרויען אויף טאָג און אומעטום איז געווען שטיל, מען האָט נאָר געהערט אַ כראָפּען פֿון שלאָפֿעדיקע מענטשן אין דעם גאַנצן שטוב. איטליכער האָט געכראָפּעט אויף זיין שטייגער: דער אויף אַ קול פֿון אַ באַנדורע, יענער אויף טרומייט, איינער האָט עס געמאַכט שטיל בקיצור, דער אַנדערער האָט עס

געצויגן העכער, העכער אויף דריי גאָרן, דערנאָך אויסגעלאָזט מיט אַ דריי, מיט אַ בייזער, ווי איינער פרעגט אַ שטאַרקע קשיא, און צוגעפּויקט מיט די באַקן. אינאיינעם איז עס געווען אַ נאָזקאָנצערט, אין וועלכן די נעזער האָבן געטריי געאַרבעט אויף אַלע כּלים און צוגעשפּילט לכּבוד די באַרימטע דנעפּראָווצער וואַנצן בשעת זיי האָבן געשמאַק געגעסן די שלאָפנדיקע און געטרונקען זייער ב״וט — יידיש בלוט!

— וואָס שרייסט דו אַזוי סענדערל? — האָט בנימין אים גע־פרעגט, צוגייענדיק צו זיין געלעגער.

— אי—אי גיכער, לאָמיר גיכער אַנטלויפן! — האָט סענדערל געשריגן נאך אַלץ פאַרדולט.

— גאָט איז מיט דיר סענדערל! וואָס רעדסט דו?

סענדערל האָט אַקעגן אַ פּאָר מינוט אָנגעקוקט בנימינען ווי צעמישט, דערנאָך זיך אויסגעריבן די אויגן און געזאָגט מיט אַ זיפץ:

— אוי, עס האָט מיר זיך געחלומט זעהר אַ שרעקליכער חלום! הלוואי דערפון זאָל זיך גאָרנישט אויסלאָזן.

— עט, מאַלע וואָס אַ מענטשן חלומט זיך אַמאָל, — האָט בנימין נעמאַכט. — מיר האָט זיך היינט אויך געחלומט, עפּעס אַ פּיפּערנאָ־טער קומט צו מיר געשווינט צו, קוקט מיך שטאַרק אָן און זאָגט צו מיר: איהר זענט עס רב בנימין פון טונעיאַדעווקע? קומט, זייט מוחל, מיט מיר אַהין, אַהין, אַלכּסנדר מוקדון שטייט דאָרט מיט זיין חיל און חלשט מיט אייך זיך צו באַקענען. איך גיב מיך אַ לאָז, דער פּיפּערנאָטער לויפט פאָראויס, איך נאָך אים. „איר לויפט, אָן עין־הרע, געשווינט ווי אַ פייל אויסן בויגן, איך קאָן אייך גאָר נישט אָניאָגן", הער איך עמיצן שרייענדיק הינטער מיר, איך קער מיך אום און דערזע: אלכּסנדר מוקדון. אדוני מלך! —שריי איך,— און איך כאַפּ מיך אויף... אָט שפּיי, כּלעבן, דריי מאָל אויס, סענדערל, און פאַרגעס דיין חלום. וואָס האָט דיר אַזעלכעס זיך געחלומט?

— טפו, טפו,—האָט סענדערל בתמימות דריי מאָל אויסגעשפּיגן און דערציילט זיין חלום:

— מיר האָט זיך געחלומט, ווי איך גיי מיר גלאַט אַזוי אויף ־ער גאַס און פאַרגיי מיר העט ווייט. פּלוצלים גיט מען מיך פון

הינטן אַ כאַפּ און מען וואַרפט מיך אין אַ זאַק אַריין, מען טראָגט מיך, טראָגט, ביז מען האָט מיך ערגעץ עפּעס פאַרטראָגן. איך פיל ווי עמיצער בינדט דעם זאַק אויף און דערלאַנגט מיר אַ פּאַטש, טאַקע וואָס אַ פּאַטש הייסט, אַז צוויי ציין זיינען מיר אַרויסגעפאַלן. „דאָס האָסטו דו דיר ערשט איין אַדאַרויף, הער איך ווי מען זאָגט, אין גאַנצן וועל איך דיר סיליקן שפּעטער". איך גיב אַ בליק, מיין ווייב אין אַ ספּאָדיק שטייט מיר אַקעגן שטאַרק אין כעס, די אויגן ברענען איר ווי אַ העליש פייער און פונם מויל נעצט איר אַרויס אַ שוים. „וואַרט נאָר אַ ביסל, וואַרט, תכשיט מיינער,—זאָגט זי מיט אַ בייזן געלעכטער,—איך וועל גיין נעמען די קאָטשערע און דיר ווייזן וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבן". ווי זי גייט נעמען די קאָטשע=רע, אַז מיינער כאַפּט די פיס אויף די פּלייצעס און אַוועק, אַוועק. איך לויף, איך לויף און קום צו לויפן אין עפּעס אַ קרעטשמע. אין דער קרעטשמע איז פינצטער, גליטשיק, נישטאָ קיין נפש. איך לייג מיך אין אַ ווינקל, מאַך צו די אויגן און שלאָף. ווי איך שלאָף, קומט דער זיידע רב סענדערל עליו השלום צו מיר צוגיין, זעהר אומעטיק, מיט פאַרוויינטע אויגן און זאָגט: „סענדערל, מיין קינד, שלאָף נישט! ווי גאָט איז דיר ליב, סענדערל, שטיי אויף! שטיי אויף, סענדערל, סענדערל און לויף פון דאַנען אַוועק! אַוועק סענ=דערל, וואוהין די אויגן טראָגן, דו ביסט אין אַ סכנה!" איך וויל אויפשטיין, אָבער איך קאָן מיך נישט רירן, גלייך ווי מען האַלט מיך צו. איך נעם מיך צום קאָפּ און טאַפּ אויף מיר אָן עפּעס אַ קאָפּקע. הע, הע, איך בין גאָר נישט סענדערל, איך בין מחילה גאָר אַ יידענע אָן אַ סימן באָרד, טראָג עפּעס אַ מין ייפּע. איך ליג אין אייגע צרות, ליג און ליג, ביז גאָט העלפט מיר, איך גיב מיך אַ ריס מיט גוואַלט און שטיי אויף. איך לויף צו גיך צו דער טיר, זי איז פאַרשפאַרט, איך קלאַפּ, קלאַפּ און קלאַפּ, אומזיסט די מי. פלוצלים שפּרינגט די טיר זיך אויף און ווי איך שטעל אַרויס אַ פוס, כאַפּן מיך גזלנים און פירן מיך אַוועק עפּעס אין אַ הייל. דאָרט נעמען זיי אַרויס אַ חלף און ווילן מיך קוילען. ווי זיי האַלטן דעם חלף מיר אויפ'ן האַלז, שריי איך: גוואַלט! לאָזט מיך כאָטש אָפּזאָגן ווידוי! אָט דאָס האָסט דו דיר, בנימין, מיין חלום, הלוואי

ער זאָל זיין צו גוטן.

— שפּיי אויס, סענדערל, נאָך דריי מאָל, — האָט בנימין אים איין עצה געגעבן, און שלאָג דיר דיין חלום פונם קאָפּ אַרויס. איבע־ריקנס, אויב דו ווילסט, שטיי אויף, ס׳איז שוין טאָג און זאָג עטלי־בע קאַפּיטל תהילים.

סענדערל איז מיט אַ זיפץ אַראָפּ פון זיין געלעגער, האָט אָפּגעגאָסן נעגלוואַסער, אָנגעטאָן זיין כאַלאַטל, אַרויסבאַקומען זיין תהילים עברי טייטש, און האָט מיט אַ אומעטיקן ניגון אָנגעהויבן.

אַז סענדערל האָט אָפּגעזאָגט תהילים איז שוין געוואָרן רעכט טאָג, אַלע מענטשן אין שטוב זיינען שוין אויפגעשטאַנען. אַ גרויסער סאַמאָוואַר ווי אַ קעסל האָט שטאַרק געקאָכט אויפן טיש און דער עולם האָט געטרונקען טיי. בנימינען און סענדערלען האָט מען אויך געגעבן צו גלעזלעך וואַרעמס, זיי האָבן אַביסל זיך דערפרישט און פריילעכער געוואָרן.

די שטוב, וואָס פריער אַביסל איז זי געווען אַ ספּאַלניע, דערנאָך אַ טשיינע, איז פּלוצים געוואָרן אַ קלייזל. עס האָבן זיך פאַרקאַטשעט אַרבל, זיך אַנטפּלעקט נאַקעטע יידישע אָרעמס: רויטע, גלאַטע, דאַרע, פעטע, שוואַרצע, ווייסע, טונקעלע פון אַלערליי קאָלירן און געשטאַלטן, איטלעכער איז אַריין אין טלית און תפילין און געגעבן אַ דאַוון.

אונזערע צוויי יידן האָבן געדאַוונט געשמאַק, זיך געפייסטעט, געקרימט, געמאַכט חנד׳עך און פּיסקעלעך ווי אמת צעבראָכענע יידן, זיי האָבן אַוועקגעטענעט מיטן רבונו של עולם אַלץ: טאַטעניו! פאָטערניו! און שיהות געמאַכט אין דאַוונען מער פון אַלע אַנדערע. נאָכן דאַוונען האָבן זיי גענומען צו קעלעשעקלעך שליש, אַ זופּ געטאָן פריער, זיך פּאָסמאַקעוועט און אויף דער נאָז זיינען אַרויס־געטרעטן רויטגלאַנצנדיקע ווייםפּערלעך, דערנאָך האָבן זיי געמאַכט צום גאַנצן עולם: לחיים, לחיים, און צוגעווינטשעוועט: דער אויבער־שטער זאָל שוין רחמנות האָבן אויפן כלל ישראל נעבעך! האָבן פאַרגלאָצט דערביי די אויגן, געטאָן אַ שטילן זיפץ און אַריינגעגאָסן אין זיך דאָס קעלעשעקל אַ סימן, דאָס זיינען נישט געווען קיין פּראָסטע יידן, נאָר פרומע, כשרע, שיינע יידן.

איינער פֿון די דאָזיקע שיינע יידן איז דערוויייל אַוועקגעגאַנגען אין דער שטאָט און האָט זיך דאָרט פֿאַרזאָמט אַקעגן אַ פּאָר שעה. אַז ער איז צוריקגעקומען, האָט דער חבר זיינער אים אַריינגעקוקט אין פּנים, וואָס האָט באַשיימפּערליך געלויכט, און ביידע זיינען געוועזן זעהר צופֿרידן. זיי האָבן געהייסן גרייטן צום טיש, זיך געגאַנגען וואַשן און איבערגעקוקט פֿריער די קוואָרט, ווי דער שטייגער איז פֿון שיינע יידן, האָבן געבעטן אונזערע פֿאַרשוינען זאָלן אויך זיך וואַשן און מוחל זיין זעצן זיך מיט זיי אין איינעם עפּעס איבערצובייסן. ביים טיש זיינען זיי געוועזן לוסטיק, האָבן געלויבט די בעל הביתטע פֿאַר אירע גוטע מאכלים. זיי האָבן זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס, גערעדט מכח דעם כּלל יידן, ווי ס'איז שוין טאַקע צייט זיי זאָלן נעבעך אויפֿגעריכט ווערן, פֿאַר וואָס קומט אזא פֿאָלק, אזא טייער פֿאָלק זאָל נעבעך אזוי פֿארשווארצט ווערן? זיי האָבן זיך צעלאָזט אין די שבחים פֿון די כּנסת ישראל, געלויבט אין טאָג אריין דאָס יידיש קעפּל.—וואָס קענען דאס יידן נישט? אלע חכמות פֿון דער וועלט, ווי דער טעלעגראף, אייזנבאן און נאָך אזעלכע זאכעניש געפֿינט מען נאָך גאַנץ לאנג ביי יידן, נאָר דאס אלצדינק אָבער איז נאך פֿון די קלייניקייטן, דער עיקר איז נאָר עפּעס אנדערש, דאָס פּינטעלע, אָט וואָס דער עיקר איז...

זיי האָבן זיך אַרויפֿגעכאַפּט אויף די אפּיקורסים, אויף די היינטיקע מאָדנע געלערנטע, פֿאַרשאָלטן זיי דאָס געביין, געשפּיגן קלעק אויף זיי אין גאַנצן און אויף די שקאָלעס, וואָס מען לערנט דאָס טרפֿה־פּסול אָן אַ היטל.

—באַלד וועט טאַקע זיין אַ פּרק משניות אַ רענדל און אַ פּראָשעניע אָנשרייבן אַ גילדן. אוי, איז היינט אַ וועלט, אַ שיינע וועלט כּלעבן!...

אַזוי האָבן זיי אַלץ גערעדט און זיינען איבערגעגאַנגען דערפֿון אויף אַ שמועס מכּח דער נסיעה פֿון אונזערע פֿאַרשוינען.

— מיר ווינטשן אייך,—האָבן זיי געזאָגט,—השם יתברך זאָל חסד טאָן און ממלא זיין דאָס אַלצדינק, וואָס מיר באַגערן אין אייך צו זען.

בנימין איז געוועזן אויף דעם זיבעטן הימל פֿון אַזאַ ברכה, דערצו איז ער נאָך געוועזן, ווי זאָגט מען עפּעס, אַביסל פֿאַרלעקט,

ער האָט געעפֿנט אַ מויל און גערעדט פֿאַר פֿייער אי פֿאַר וואַסער.

— ווייסט איר וואָס רב בנימין, רב סענדערל? — האָבן די יידן געזאָגט צעצויגן, נאָכדעם אַז זיי האָבן זיך אויפגעהויבן פֿונם טיש, — מיר וועלן זיך נוהג זיין בפשטות ווי פּראָסטע יידן, אַזוי ווי אונזערע עלטערן האָבן זיך נוהג געווען. נאָך אַ וועג וועלן מיר זיך אַלע גיין אין מרחץ אַריין, צעפּאַרען די ביינער. איר וועט זיך מעגן דאָרט אָפּשערן אָדער אָפּגאָלן, איר וועט כלעבן ווערן גאָר אַנדערע מענטשן, און נאָכן מרחץ וועלן מיר זיך נעמען צו אונזערע עסקים. אַזוי טאַקע בנאמנות, אַזוי וועט בפשטות טאַקע זיין גוט. אָט לאָמיר זיך נוהג זיין ווי אונזערע זיידעס פּאַרצייטן!

פֿון אַ מרחץ זאָגט זיך אַ ייד קיינמאָל נישט אָפּ, דאָס וואָס אַ שיינק פֿאַר די פּויערן, אַ טייכל פֿאַר גענז און קאַטשקעס, דאָס איז אין הונדערט גראַדן נאָך מער די באָד פֿאַר אַ יידן. דעם טעם, וואָס אַ ייד פֿילט אין אַ באָד, קאָן עס קיין אומה ולשון גאָר נישט פֿילן. די נשמה יתרה, שבת און יום טוב, פֿילט אין זיך נישט אַזוי אַ ייד, ווען ער שווענקט זיך פֿריער נישט אָפּ אין באָד, אָן דעם איז ער עפּעס אַלטגעבאַקן, נישט פֿריש. קוקט אָן אַ יידן פֿרייטאָג, קומענדיק פֿונם מרחץ, ער בליט, ער איז יינגער מיט עטליכע יאָר, דער יידישער פּונק ברענט אין אים און לייכט אַרויס פֿון זיינע אויגן, אַלע זיינע געפֿילן זיינען עפּעס שאַרפֿער, פֿרישער. עס זינגט זיך אים עפּעס אויפֿן האַרץ, ער גיט קאָנצערט אין טראָפּ, קנאַקט ווי אַ סאָלאָחיי שיר השירים, צעפּיעסטעט זיך דאָרט ווי אַ קינד, צעפֿלאַקערט זיך, צעהיצט זיך און איז האַלב אויף יענעם עולם... אין באָד קומט אַ ייד ווי אין אַ פֿאָטערלאַנד, ווי אין אַ פֿרייער מדינה, וואו איטליכער האָט אַ גלייכע דעה, וואו עס שטייט פֿאַר אים פֿריי צו דערגרייכן גלייך מיט אַנדערע אַ הויכע שטופּע — אַרויפקריכן אויף דער אויבערשטער באַנק, דערמונטערן זיין פֿאַר־אומערטע נשמה, כאָטש אויף אַ שעה אויסגלייכן זיינע ביינער און אראָפּוואַרפֿן פֿון זיך זיין פּעקל דאגות און יסורים. אָט וואס אַ באָד איז ביי יידן!

דעריבער איז דער פּלאַן פֿון אין מרחץ גיין אונזערע פּאַרשוי־נען געווען שטאַרק לרצון, זיי האָבן נישט געמאַכט קיין גרויסע הכנות

און אין עטליכע מינוט ארום זיינען זיי שוין געגאַנגען מיט די צוויי שיינע יידן.

אונזערע פאַרשוינען האָבן זיך פירגעשטעלט א באָד ווי געוויינ־טליך א מרחץ איז אין די יידישע שטעטלעך, עפעס אַ מין בנין, שוואַרץ, פאַרשמירט פון דרויסן, באַרג אַראָפּ ערגעץ אין אַ העק, מיט אַ שווערן צוטריט אַהינצו אויף שמאָלע צעבראָכענע קלאַטקעס. און אַז די יידן זיינען צוגעקומען צו אַ שיינעם דריי גאָרנדיקן מויער, סאַמע אין דער מיט גאַס, און געזאָגט: אָט דאָס איז די באָד", האָבן זיי פאַרריסן די אויגן און געקוקט "שרעקליך פאַר־וואונדערט. איר זענט נאָך טאַקע גאָר אמתע פּריצן,—האָבן די יידן פון זיי געשפּאַסט, קומט, זייט מוחל, אינעווייניק, וועט איר נאָך עפעס שענערס זען!

אַריינקומענדיק אין דעם פאָרצימער, האָט אונזערע פאַרשוינען פאַרשיינט אין די אויגן דער געמאָלטער פאָל מיט די אויסגעשפריי־טע סטעזשקעס. עס האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז זיי זיינען אין דעם פאַרצויבערטן שלאָס, וואָס אין בבא מעשה און אין טויזנט מיט איין נאַכט. באַלד וועלן פּרינצעסינס, בת־מלכות זיי מקבל פנים זיין, באַר אָנשטאָט די בת־מלכות איז צוגעגאַנגען צו זיי אַ סאָלדאַט מיט אייבעלעך און האָט שיין פיין זיי געלאָזט בעטן זיך אויסצוטאָן.

—טוט זיך, זייט מוחל, אויס,—האָבן די שיינע יידן צו זיי געזאָגט, מיר וועלן דערווייל אַריינגיין אַהין באַצאָלן באָד־געלד, נישקשה איר וועט דאָ האָבן אַ גוט שוויצבעדל.

אַז אונזערע פאַרשוינען האָבן זיך אויסגעטאָן, האָט דער סאָלדאַט ביי זיי אַוועקגענומען די זאַכן און זיי אַריינגעפירט אין אַ חדר אַריין. דער חדר איז געווען אויסגעמעבלט מיט בענקלעך, אַרום אַ גרויסן טיש זיינען דאָרט אויף שטולן געזעסן מענטשן פיין אָנגעטאָן. אונזערע פאַרשוינען האָבן זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן, זיי איז שטאַרק קשה געוואָרן, וואו גיסט מען דאָ אויפן שטיין און וואו וועלן זיי דאָ שוויצן?

— צי טוט זשידאָווסקי באַביאַ?—האָט סענדערל אַ פרעג געטאָן, באָכדעם, אַז בנימין האָט אים אַ שטורך געגעבן און אים געהייסן בישט מאַכן דאָ קיין פיל שיחות און פרעגן.

איינער פון די לייט, וואָס אַרום טיש, איז צוגעגאַנגען, האָט אָנגעקוקט אונזערע נאַקעטע פאַרשוינען, וואָס זיינען נעבעך געווען דאַר, אויסגעדייווערט, אָן אַ לויט פלייש, נאָר הויט און ביין, און געמאַכט מיט זיי עפּעס אַ שמועס אויף מאָסקאָוויטעריש.

— האַ, וואָס זאָגט ער דאָ עפּעס, סענדערל? — האָט בנימין געפרעגט.

— איך זאָל דאָס אָנהויבן פאַרשטיין אַ וואָרט! — האָט סענדערל געענטפערט און געמאַכט מיט די אַקסלען. נאָר איינמאָל מישטיינס בעזאָגט אַ לשון! עפּעס זאָגט ער אַלץ: בילעט, בילעט.

—אַ=אַ, נאַרעלע,—האָט בנימין זיך אָנגערופן,—וואָס פאַרשטייסט דו דאָ נישט נאַרעלע? דאָס איז דער בעדער, ער פרעגט ביי אונז אַ בילעט, וואָרים אין אַזאַ באָד מוז מען גיין אויף בילעטן. זאָג אים, אַז די יידן האָבן שוין דאָך דאָ פריער באַצאָלט פאַר אונזערע בילעטן.

— יאַק=זשע פאַני, טייע זשידקי אָווזשע דאַלי טוטעשקא זאַ...

האָט סענדערל אַ רעד געגעבן און איז פלוצים געבליבן ווי דערוואָרגן, נישט געקאָנט אויספירן, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן.

— זאַ בילעט פאַני סטייטש זשידקי להבדיל פאַני זאַפּלאַטיל! — איז בנימין אַרויס אויף זיין לשון און האָט דערקלערט די זאַך גאַנץ קלאָר, קורץ און שאַרף.

דער דאָזיקער מענטש, וואָס איז פריער צוגעגאַנגען צו אונזערע פאַרשוינען, האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און מען האָט זיי באַ'ד אַריינגעפירט ווייטער אין אַ חדר, וואָס דאָרט איז מען, כּפי זייער מיינונג, מחויב געווען אַ פּנים צו שוויצן געשמאַק...

אַז מע האָט בנימינען מיט סענדערלען שפּעטער אַ ביסל מיט אַ צייט אַרויסגעפירט אויף דער גאַס, איז שווער געווען זיי צו דערקענען, אַזוי פאַרענדערט זיינען זיי נעבעך געוואָרן: אָפּגעגאָלט פון פאָרנט, אָן בערד אָן פּאות, די אויגן פאַרדרייט, גאָר גלעזערנע, אויף דעם שטערן קאַלטע גרויסע טראָפּן שוייס, אַ וואָלקן אַ כמאַרע אויפן גאַנצן פּנים, איינגענורעט, איינגעהויקערט מיט אַ ציטער איבער דעם גאַנצן לייב און אַרום זיי סאָלדאַטן.

אויפן הימל האָט זיך אָנגערוקט אַ שוואַרצע פינסטערע כמאַרע.

אַ בליץ האָט מיט אמאָל באַלייכטעט די דאָזיקע קאָמפּאַניע, באַלד דאַרויף האָט אַ דונער־געגעבן שרעקלעך שטאַרק, אַז אַלע זיינען פֿאַרציטערט געוואָרן. עס האָט זיך אויפֿגעהויבן אַ שטורעמווינט, רעדלעך שטויב האָבן זיך געטראָגן ווי די רוחות, פֿאַרכאַפּט אויפֿן וועג מיסט, שטרוי, בלעטלעך אי שטיקלעך פּאַפּיר, אַלע אין איינעם האָבן געטאַנצט עפּעס אַ משוגענעם טאַנץ און זיך געדרייט, געדרייט אַלץ אין דער הויך אַרויף, ארויף... די טשערעדע פֿונם פֿעלד איז געלאָפֿן אומרוהיק מיט אַ געשריי און אַ רעווען, ווי אַ סטאַיע הונגעריקע וועלף וואָלטן זיי נאָכגעיאָגט. עס האָט געשטורעמט, געבליצט, געדונערט, גלייך ווי דער אויבערשטער איז שטאַרק אויפֿגעבראַכט געוואָרן אויף דער זינדיקער ערד און אויף אַלצדינג, וואָס דאָ גייט פֿיר, ער האָט זיך אָנגעכאַפּט ביים קאָפּ, געבליצט מיט זיינע צאָרנדיקע אויגן, געהילכט און געשריגן: אַי, אַי,—מיט זיין דונערדיק קול. עס האָט צום לעצט אַ זעץ געטאָן משונה אַ שרעקלעכער דונער, פֿון הימל האָט אַראָפּגעקאַפּעט, ווי טרערן גרויסע, טראָפּנס רעגן, וואָס אין זיי האָבן זיך אויסגעמישט טראָפּן נויט, שווייס און בלוטיקע טרערן פֿון אונזערע בידנע, אומגליקליכע פֿאַרשוינען...

אַך, בנימין און סענדערל האָבן גאָר ניט געוואוסט, אַז נישט דווקא אין דער מדבר איז אַ סכנה צו רייזן מחמת די ווילדע שלעק, עקדעשן, פּיפּערנאָטערן און חיות רעות, וואָס דאָרט, נאָר דאָ, אין די מקומות, דאָ איז ערשט די גרעסטע סכנה! יענע צייט, ווען אונזערע פֿאַרשוינען האָבן געוואַנדערעוועט, איז געווען די שווערע, פֿינצטערע ביטערע צייט—די צייט, ווען איין ייד האָט געזוכט צו דערטאַפּן דעם אַנדערן און

ווי אַ לייב אין זיין נאָרע געלויערט האָט ער,
געלויערט צו כאַפּן דעם בעזפּאַספּאָרטנע אַהער

און אים אָפּגעבן פֿאַר אַ פּאָימענע, אַ קרבן פֿאַר זיינע, אָדער פֿאַר יענעמס קינדער! אַך, אונזערע פֿאַרשוינען, נעבעך, האָבן נישט געוואוסט, אַז זיי געפֿינען זיך שוין טאקע אין דער מדבר צווישן ווילדע באַשעפֿעניש און חיות רעות, און די צוויי שיינע, כשרע יידן זיינען גאָר פּיפּערנאָטערן.

דאָס צוועלפטע קאַפּיטל

זעלנער זיינען, נעבעך, אונזערע נוסעים געוואָרן

איטליכער קאָן זיך משער זיין די שלעכטע לאַגע פֿון אונזערע בידנע פּאַרשוינען, ווי פֿינצטער און ביטער זיי איז נעבעך געווען, מיר פֿאַרשפּאָרן עס צו שילדערן.

די ערשטע צייט זיינען זיי געווען ווי צעמישט און האָבן לחלוטין נישט פֿאַרשטאַנען וואָס מיט זיי טוט זיך אַזוינס. אַלצדינק איז פֿאַר זיי געווען פֿרעמד, אי די סבאָרנע, אי די סאָלדאַטן, אי דער לשון און די אַלע זאַכן, וואָס מען האָט זיי געהייסן טאָן. דער שינעל איז אויף זיי געהאָנגען ווי אַ טאָרבע, ער האָט אויסגעזען טאַקע נאָר ווי אַ ייפּע, און דאָס היטל, מישטיינס געזאָגט, איז געלעגן אויף זייער קאָפּ נאָר ווי אַ קאָפּקע. אָנקוקנדיק זיי, האָט זיך געדאַכט, עפּעס איז עס אין גאַנצן נאָר אַן אָנשטעל, עפּעס האָבן צוויי ייִדן זיך פֿאַרשטעלט און מאַכן חוזק פֿון די אַלע זעלנער, קרימען זיי זיך נאָך און ווייזן פֿאַר איטליכן גאַנץ פּריי ווי נאַריש, מישטיינס געזאָגט, זיי אַלע זיינען מיט זייער אַלץ מיטאַנאַנדער. אַז אָך־און־ווייי צום ביקס, נעבעך, וואָס ער איז אַריינגעפֿאַלן צו אונזערע פּאַרשוינען. ביי זיי אין די הענט האָט ער גאָר ניט געהאַט דאָס פּנים, אַקוראַט ווי אַ קאָטשערע. אין די הענט פֿון אַ מאַנסביל, וואָס פּאָרעט זיך אין קיך ביים פּריפּעטשעק. ביי דער אוטשעניע פֿלעגן זיי אָפּאַרבעטן אַזעלכע שטוקעס מיט די הענטלעך און די פֿיסלעך, אַז ס'איז געווען נאָר אַ ריינע קאָמעדיע. אין קלעפּ, פֿאַרשטייט זיך, זיינען זיי נישט זשעדנע געווען, נאָר וואו איז דען, זאָגט מען אין דער וועלט, עפּעס אַ צרה, וואָס דער מענטש זאָל מיט איר נישט געוואוינט ווערן?

אונזער סענדערל האָט ווייטער, ווייטער טאַקע אָנגעהויבן מיט זיין לאַגע זיך צוגעוואוינען, פֿלעגט זיך גוט צוקוקן צום מושטיר פֿון די זעלנער און פּריוון נאָכמאַכן זייערע אַלע שטוקעס אויף זיין

שטייגער. ס'איז געווען אַ פרייד צו־צוזען, ווי סענדערל פלעגט אָפּט פאַר זיך אליין איבערחזרן דעם מושטיר, זיך אויסציען גלייך ווי אַ סטרונע, פאַררייסן דאָס קעפל, אָנבלאָזן די פּיסקלעך ווי א גבור, היי־בן פיסלעך און גיין א מארש נאָר טאקע ווי אַן אָנגעבלאָזענער אינדיק, פלעגט זיך דרייען, דרייען און לסוף פאַרפּלאָנטען די פּיסלעך און פאלן. נאָר אקעגן זשע בנימין אָבער, ער האט מיט אַזעלכע זאַכן בשום אופן נישט געקאָנט זיך געוואוינען.

די נסיעה אַהין אין יענע ווייטע מקומות, וואָס האָט ווי אַ זלודנע זיך איינגעגעסן אין בנימינס קאָפּ, וואָס איז אים געוואָרן די צווייטע נאַטור, וואָס צוליב איר האָט ער אַוועקגעוואָרפן ווייב און קינדער, די דאָזיקע נסיעה האָט אים נישט געלאָזט רוען קיין רגע, האָט אים געבוירעט, געפיקט דעם קאָפּ, זי האָט אין אים גע־בורטשעט און אלץ געשריען: גיי ווייטער! גיי ווייטער, ווייטער!

דערווייל איז אַוועקגעגאנגען אַזוי דער ווינטער און אונזער בנימין נעבעך האָט זיך שטאַרק געמוטשעט.

איינמאָל, אין אַ שיינעם טאָג נאָך פסח, אַז סענדערל האָט בינו לבין עצמו זיך געמושטירט, איז בנימין צו אים צוגעגאנגען מיט אַזאַ שמועס:

— כלעבן סענדערל, דו ביסט אַ יינגל! דו שפּי־סט זיך און מאַכסט עפּעס אַזעלכע קונצן ווי אַ קונדעס. וואָס קאָן דערפון, איך בעט דיך, דער תכלית זיין? פאַרגעס נאָר נישט, אַז דו ביסט ברוך־השם אַ באַווייבטער, דערצו נאָך אויך עפּעס אַ ייד. היינט צו וואָס פאַרנעמסט דו זיך מיט אַזעלכע זאַכענישן און ־ייגסט דרינען דעם גאַנצן קאָפּ דיינעם אַריין? ־מאי נפקא מינה, צי מיט דער לינקער צי מיט דער רעכטער פוס קרוגאָם, ווי זיי רופן עס דאָרט עפּעס, וואָס מאַכט עס אויס?

— ווייס איך? — האָט סענדערל געענטפערט, — מען הייסט קרו־גאָם — זאָל זיין קרוגאָם, וואָס פאַר אַ דאגה איך האָב.

— און אונזער נסיעה, זאָג נאָר, האָסט דו שוין פאַרגעסן? געוואַלט, אונזער נסיעה, אַהין, אַהין... לידנוואָרם, מויל־אייזל, פּי־פּערנאָטער! — האָט בנימין גערעדט צעקאָכט.

— מארש, מארש, מאַרש! — האָט סענדער־ געמאַכט אוז

נעהויבן פּיסלעך.

— אַז אָך און ווײ צו דיר, סענדערל, און צו דײַן מאַרש־פּע, מעגסט זיך, כּלעבן, שעמען! זאָג מיר נאָר בעסער, קונדעס אײנער, ווען מיר מאַכן אונזער נסיעה?

— פֿון מײנעט וועגן, אָך! — האָט סענדערל געענטפֿערט, אַבי מען וועט אונז נאָר לאָזן.

— וואָס טויגן מיר זײ און וואָס באַדאַרפֿן זײ אונז האָבן?— האָט בנימין זיך אָנגערופֿן.—אַדרבה, זאָג סענדערל אַלײן בײ דײן יידישקײט, אַז באם דער שונא זאָל חס ושלום קומען, ווען דען אַזעלכע צוויי אירע, ווי מיר, זיך קאָנען שטעלן אים אַקעגן? און אַז דו ווועסט אים טויזנט מאָל זאָגן: גײ דיר אַוועק, אלא ניט, מאַך איך פוי, פוי! וועט ער דיך הערן? פֿאַרקערט, ער וועט דיך נאָר אָנכאַפּן און דײן גליק וועט זײן, אַז דו ווועסט לעבעדיק פֿון זײנע הענט אַרויס. גלויב מיר כּלעבען, ווי איך זע זײנען מיר דאָ אין גאַנצן איבעריק, זײ וואָלטן גערן געווען אונזערער פּטור צו ווערן. איך האָב אַלײן געהערט, ווי דער עלטסטער האָט זיך אײנמאָל אויסגע־דריקט, אַז מיר זײנען טאַקע נאָר אַן אָנשיקעניש, ווען עס זאָל אין אים געווענדעט זײן, וואָלט ער אונז שוין לאַנג אַרויסגעטריבן צו אַלדע שוואַרצע יאָר. און באמת טאַקע, וואָס טויגן מיר זײ? איך זאָג דיר, סענדערל, בפּירוש, אַז דאָס איז גאָר לכתּחילה געווען אַ קרומע זאַך נישט קײן גלײכער שידוך. מיר טויגן זײ נישט און זײ טויגן אונז ניט. די יידן, וואָס האָבן אונז אין זײערע הענט אַרײנגעגעבן, האָבן זיכער געמוזט זײ דערצײלן אויף אונז, אַז מיר זײנען ווילדע גבורים און קענען טכסיסי מלחמה, טאַקע וואָס קענען הײסט. מילא, וואָס זײנען מיר שולדיק, אַז די יידן האָבן זײ אָפּגע־נאַרט? למאי אונז האָבן די יידן אויך מיאום אָפּגענאַרט. מיר זײנען דאָך נאָר מיט דער דעה אַהער געקומען עפּעס צונויפֿצומאַכן און לאָזן זיך ווײטער אין וועג אַרײן. די יידן, סענדערל, די יידן זײ אַלײן זײנען דאָ טאַקע אין גאַנצן שולדיק, קײנעם באַדאַרף מען אין דער זאַך ניט באַשולדיקן נאָר די יידן. די יידן, און נאָך אַמאָל די יידן!...

— מילא, וואָס ווילסט דו, בנימין, זאָלן מיר טאָן? — האָט סענ־

דערל געפֿרעגט.

— איך וויל, — האָט בנימין געענטפֿערט, — [illegible] זיך לאָזן ווייטער אויף אונזער נסיעה. אויס כּלה און ווייטער אַ מויד! מיר דאַכט זיך, אַז קיינער וועט אונז דאָס נישט פֿאַרווערן, הן על פּי דין והן על פּי יושר טאָר קיינער אונז ניט פֿאַרהאַלטן, אַי וואָס, דו האָסט מורא טאָמער וועט מען אונז פֿאָרט נישט לאָזן, איז דערצו אַ פּראָסטע תּרופֿה, מיר זאָלן פֿון דאַנען שטילערהייט אַוועקגיין, וועמענס עסק איז דאָס ביי אונז צו וויסן? געזעגענען זיך באַדאַרפֿן מיר מיט קיינעם נישט.

— איך מיין אויך אַזוי, אַז געזעגענען זיך איז אַן איבעריקע זאַך, האָט סענדערל געמאַכט, לעהיי, אַז מיר זיינען פֿאַר אַ יאָרן אַוועקגעגאַנגען פֿון דער היים און קיינעם נישט, אַפֿילו ווייב און קינדער, נישט געזאָגט כאָטש נאַ... טעבי!

פֿון דעם דאָזיקן שמועס אָן האָבן אונזערע פֿאַרשוינען אָנגעהויבן טראַכטן ווידער פֿון זייער נסיעה און זיך אַלץ מישב געווען ווי צו מאַכן פּליטה. אין בנימינען האָבן זיך שטאַרק צעשפּילט די געביטן, ער איז געווען שרעקליך אומרוהיק, ער איז געווען אַזוי פֿאַרטיפֿט אין זיינע געדאַנקען, אַז ער האָט נישט געהערט, נישט געזען, וואָס אַרום אים טוט זיך. איז פֿאַרביי אים דורכגעגאַנגען עפּעס אַן עלטסטער, האָט ער מחמת צעטראָגנקייט נישט אַראָפּגענומען דאָס היט׳; האָט ער געכאַפּט אַ פּאַטש אָדער אַ זעץ אין דער פּאָטיליצע, האָט ער אַפֿילו זיך נישט פֿאַרקרימט, גלייך ווי נישט אים מיינט מען; האָט מען צו אים גערעדט עפּעס אין ענייני המושטיר, איז אים נישט אַריין אַפֿילו אין דער לינקער פּאה, ער האָט געהערט דאָס וכדומה אַזעלכע זאַכן אַקוראַט ווי אין טשערנאָוויטש די מגי׳ה. ער האָט אין זינען געהאַט נישט מער ווי די נסיעה און דער קאָפּ זיינער איז געפֿלויגן ווייט, ווייט!

איינמאָל שפּעט ביי נאַכט, אַז אַלע זעלנער אין דער קאַזאַרמע האָבן געשמאַק געשלאָפֿן, איז בנימין אויף די שפּיץ פֿינגער צוגעגאַנגען צו סענדערלס געלעגער.

— סענדערל, דו ביסט פֿאַרטיק? — האָט בנימין שטילערהייט געפֿרעגט.

סענדערל האָט אַ שאָקל געטאָן מיט דעם קאָפּ, אָנגענומען בנימינען פֿאַר דער פּאָלע און זיינען ביידע, שאַ קיטש, אַרויסגעגאַנגען אויפֿן הויף.

אין דרויסן האָט געבלאָזן אַ וואַרים ווינטל, שטיקער שוואַרצע אי ברויך־בלויע וואָלקנס האָבן זיך געטראָגן אין דער הויך, און זיך געצויגן איינע נאָך די אַנדערע, גלייך ווי טויזנטער טשיכאַקעס גייען דאָרט מיט אָנגעלאָדענע פֿורן סחורות, און יאָגן זיך באַצייטנס אָנצוקומען אין הימל אויף דעם יריד, די לבנה איז ווי אַ פּריקאַשטשיק אויך געגאַנגען מיט דעם דאָזיקן משונה לאַנגן צוג, פֿלעגט אויף אַ מינוט נאָר אַרויסשטעקן דעם קאָפּ, אַ קוק טאָן, וואָס טוט זיך אין דרויסן, דערנאָך ווייטער אויף אַ היפּשע צייט זיך באַהאַלטן און געלעגן איינגעגנורעט דאָרט ערגעץ אונטער אַ וואָלקדיקן לאַנטוך, שוואַרץ אָפּגעשמירט ווי מיט סמאָלע.

אונזערע פֿאַרשויבען האָבן אין דער פֿינצטער זיך געלאָזט גיין איבער דעם הויף און שטילערהייט צוגעגאַנגען צום פּלייט. זיי זיינען אַרויפֿגעקראָכן אויף אַ באַרג מיט האָלץ און פֿון דאָרט איז זיי שוין גרינג געווען אַרויפֿצוקלעטערן אויפֿן פּלייט. פּלוצלים האָט סענדערל זיך אַ כאַפּ געטאָן און געזאָגט בנימינען אין אויער אַריין:

— אַך, בנימין, איך האָב פֿאַרגעסן די טאָרבע, זאָל איך מיך אומקערן נעמען די טאָרבע?

— חלילה! — האָט בנימין געמאַכט — אומקערן זיך איז אַ מיאוסע זאַך, אַז גאָט העלפֿט אַ מענטשן, העלפֿט ער אים אויך אויף אַ טאָרבע.

— עס קומט מיר איצט פֿיר, — האָט סענדערל געזאָגט, — וואָס דער זיידע רב סענדערל עליו השלום האָט מיך געוואָרנט אין חלום: שטיי אויף, סענדערל, האָט ער געזאָגט, און לויף פֿון דאַנען אַוועק, וואוהין די אויגן טראָגן! הלוואי זיין זכות זאָל אונז אַצינד ביישטיין, ער איז געווען טאַקע מיטן פֿולן מויל אַ ייד, גאָר אָן שום מלאכות, די באָבע עליה השלום פֿלעגט אַלץ דערציילן..

נאָך איידער סענדערל האָט זיך גענומען צו דערציילן, וואָס זיין באָבע פֿלעגט אַלץ דערציילן פֿון זיין זיידן, האָט זיך געלאָזט הערן אַ קול פֿון אַ זעלנער, וואָס איז דאָרט אין דער זייט געשטאַנען

אויף דער וואַך.

אונזערע פאַרשוינענע האָבן זיך צוגעטוליעט צום פּלייט, איינ־געהאַלטן דעם אָטעם, געלעגן שטיל קיין ריר זיך נישט צו טאָן און אויסגעזען, ווי צוויי גרויסע אַלטע שמאַטעס. שפּעטער אַביסל, אַז ס׳איז ווידער געוואָרן רוהיק שטיל, האָבן די דאָזיקע שמאַטעס אַרויסגעוויזן אַ סימן פון לעבן און פּאַמעליך זיך אַראָפּגעלאָזט פונם פּלייט. זיי זיינען געקראָכן אויף די הענט און די פיס און זיך גע־רוקט פּאַמעליך אַלץ ווייטער ווייטער, ביז גאָט האָט זיי געהאָלפן אויסצומיידן דעם זעלנער, וואָס אויף דער וואַך, און אַרויסצוקריכן אין אַ געסל. אונזערע פאַרשוינענע האָבן זיך אויפגעשטעלט אויף די פיס, געשטאַנען אַ ביסל צו כאַפּן דעם אָטעם און זיך אָנגעקוקט פריילעך מיט פייערדיקע אויגן.

— די באָבע עליה השלום פלעגט אַלץ דערציילן, — האָט סענדערל אָנגעהויבן צו ריידן — ווי דער זיידע רב סענדערל, עליו השלום, פלעגט בחייו אַלץ דענקען פאָרן קיין ארץ־ישראל, פאַרן טויט האָט ער זיך אויפגעזעצט און געזאָגט מיט די ווערטער: אויב איך האָב נישט זוכה געווען ביי גאָט פאָרן קיין ארץ ישראל בין איך בטוח, אַז איינער פון מיינע קינדער וועט דאָרט זיין. דאָס האַרץ מיינס זאָגט מיר איצט, אַז דאָס האָט ער געמיינט מיך. הלוואי פון מיין מויל אין גאָטס אויערן אַריין!

קוים וואָס סענדערל האָט אַרויסגערעדט דעם וואונטש זיינעם, האָט פּלוצלינג איינער אויף מאָסקוויטערש זיי א פרעג געגעבן: ווער איז דאָ?—און אַז ער האָט נישט באַקומען קיין ענטפער איז ער גע־שווינט צוגעגאַנגען און ווייטער געפרעגט.

די לבנה האָט, צום שלימזל, אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ פון אונטער אַ פינצטערן שטיק כמאַרע און באַלויכטן אונזערע ביידנע פאַרשוינען, וואָס זיינען געשטאַנען אָן לשון, טויט ווי די וואַנט, און דעם עלטסטן זייערן, וואָס האָט זיך שרעקליך געביייזערט, געמאַכט מיט די הענט און זיי נעבעך געגעבן איין טאַטן אַריין.

אין עטליכע מינוט אַרום זיינען אונזערע פאַרשוינען געזעסן ווי אַרעסטאַנטן דאָרט אויף דער הויפּטוואַכע!

ס׳איז גאַר נישטאָ אַזעלכע ווערטער צו באַשרייבן די שרעק־

ליכע יסורים, וואָס אונזערע פֿאַרשוינען האָבן געפֿילט זיצנדיק אין
געפֿענגעניש. זיי זיינען נעבעך אַראָפּ שטאַרק פֿונם פּנים און געוואָרן
פּשוט אויס מענטשן. סענדערל כאָטש פֿלעגט נאָך שלאָפֿן און, שלאָ=
פֿנדיק, האָט ער ווייניקסטנס עטליכע שעה נישט געפֿילט די ביטערע
צרות, ער פֿלעגט נאָך אַמאָל האָבן אַ גוטן חלום, דער זיידע רב
סענדערל האָט עפּעס אָנגעהויבן עפּטערס זיך צו זען און געטריבן
מיט אים שפּאַס. בנימין אָבער האָט דאָס אויך נישט געהאַט, עס
האָט פֿון אים זיך אָפּגעטאָן דער שלאָף. ער איז געווען משונה
צעטראָגן און דאָס בלוט האָט אין אים געקאָכט ווי אַ קעסל, ער
האָט געזען דורך דעם פֿענסטער, די זון שיינט גאָר מחיה, דאָס גרי=
נע גראָז וואַקסט און שפּראָצט,ביימער צוויטען וואונדער שיין, מענ=
טשן גייען, לויפֿן אהין און אהער, און פֿייגל פֿליען פֿריי אין הימל.
איצונד איז די רעכטע צייט צו וואנדערוועז, נאָר ער זיצט אָבער
פֿארשפּארט און קאָן זיך נישט לאָזן אויף זיין נסיעה. ער פֿלעגט אזש
אונטערשפּרינגען פֿאר גרויס עגמת נפֿש, זיך כאַפּן ביים קאָפּ, ארומ=
לויפֿן צעדולט און שרייען, רעדן מיט גאַל: גוואַלט! וואָס האָב איך
זיי געטאָן? גוואַלט, גוואַלט! וואָס האָבן זיי צו מיר?...

דאָס דרייצנטע קאַפּיטל

אוים כּלה, ווייטער מויד

אין דער וואָיענער קאַנצעלאַריע זיינען שפּעטער מיט עטליכע
טעג נאָך דער מעשה מיט אונזערע פֿאַרשוינען געזעסן אַ סך אָפֿי=
צירן אין דער פּאָלנער פֿאָרמע, צווישן זיי דער גענעראל
מיט דעם פּאָלקאָווניק. אין דער זייט לעבן דער טיר זיינען געשטאַנען
צוויי זעלנער מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ. די אָפֿיצירן האָבן געקוקט
אויף די זעלנער, זיי באַטראַכט פֿון קאָפּ ביז די פֿיס, דערנאָך
צווישן זיך עפּעס גערעדט און אַביסל אונטערגעשמייכלט.

— הערסט דו, סענדערל, — האָט איין זעלנער שטילערהייט
געזאָגט, בשעת די אָפֿיצירן האָבן צווישן זיך געשמועסט, — איך
זאל וויסן מיין טויט זאָל דאָ אַפֿילו זיין, מוז איך זיי אַרויסזאָגן

דעם גאַנצן אמת. איך בין שטאַרק אָנגעלאָדן.
— פֿון מײַנעטוועגן, בנימין, זאָג דיר זײַ דעם אמת, — האָט דער אַנדערער זעלנער זיך אָנגערופֿן, — אויב דו ווילסט אַזוי זאָל זײַן אַזוי, וואָס פֿאַר אַ דאגה איך האָב.
— איר זײַט עס די לײַט, וואָס האָבן שפּעט בײַ דער נאַכט זיך אַרויסגעגנבֿעט פֿון דער קאַזאַרמע?—האָט דער גענעראַל געפֿרעגט.— איר ווייסט וואָס קומט פֿאַר אַזאַ שולד?
— אָ־וואַ, אָ־וואַ! — איז בנימין אויף גאָטס באַראָט אַרויס מיט אַ שפּראַכע, האַלב יידעש פּאָלעווינע רייסיש, און אַנידער־געלייגט אַ שמועסל, אַז חייקל זאַאיקע דער בעל דבֿרן פֿון טונעיאַ־דעווקע האָט געמעגט כּ׳לעבן זיך באַגראָבן ניין אײלן אין דער ערד.
דער גענעראַל האָט אַוועקגעקערט דעם קאָפּ מיט אַ געלעכטער, אַ מאַך געגעבן מיט דער האַנט און ז'ער פּאָל׳אָווניק האָט אָנשטאָט אים אָנגעהויבן צו ריידן.
— איר האָט זיך שטאַרק פֿאַרזינדיקט, איך קומט מיאוס צו באַ־שטראָפֿן פֿאַר אַזאַ שולד.
— וואַשע בלאַגאָראָדיע! — האָט בנימין אויסגעשאָסן אויף אַ קול, — כאַפּן מענטשן אין מיטן העלן טאָג און פֿאַרקויפֿן זיי ווי הינער אויפֿן מאַרק דאָס מעג מען, און אַז זיי, נעבעך, ווילן ניצול ווערן, דאָס רופֿט מען אָן שולד! אויב אַזוי איז דאָך טאַקע הפֿקר אַ וועלט, און איך פֿאַרשטיי שוין אָסור ניִשט, וואָס הייסט אַזוינס מעגן און ניִשט מעגן! אַדרבה, לאָמיר פֿרעגן דאָ טאַקע מענ־טשן זאָלן זיי זאָגן ווער איז שולדיק. אַ שטייגער ווי וואָלט געווען, אַז מען זאָל אייך כאַפּן ערגעץ אויפֿן וועג און מיִט גוואַלט אַרײַנ־שטופּן אין זאַק אַרײַן, נו, וואָלט איר חלילה שולדיק געווען, ווען איר וואָלט מיט אַ מצות־כּח פֿונם זאַק אַרויס? איך זאָג אייך בפּירוש דאָס איז געווען לכתּחילה אַ געניײטע זאַך, אַ גענאַרעריי, שולדיק זײַנען דאָ נאָר די יידן, מי יודע וואָס, זיי האָבן נאָך אָנגערעדט, מיר זײַנען אייך מוסר מודעה — זאָג, סענדערל, זאָג! וואָס שטייסט דו ווי אַ גולם? גיי אַרויס מיִט דעם אמת אויף גאָטס באַראָט, נאָר אָן מורא און זאָג מיִט מיִר אינאיינעם: — מיר זײַנען אייך מוסר מודעה, אַז פֿון טכסיסי מלחמה האָבן מיר ניִשט געוואוסט, מיר

ווייסן נישט און מיר ווילן נישט וויסן, מיר זיינען ברוך־השם באַוויבטע, האָבן איִן זינען עפּעס גאָר אַנדערש און מיט אַזעלכע זאַכעניש קאָנען מיר לחלוטין זיך נישט אָפּגעבן. זיי גייען אונז אַפילו גאָר אין קאָפּ נישט. היינט מילא, וואָס טויגן מיר אייך? מיר דאַכט זיך, אַז איר באַדאַרפט אַליין וועלן אונזערער פטור צו ווערן.

און באמת איז בנימין טאַקע זעהר גערעכט געווען, מען איז נאָך לאַנג טאַקע גערן געווען זייערער פטור צו ווערן, אַז די ע׳טסטע האָבן זיך גענומען צוגעקוקט צו אונזערע פאַרשוינען, צו זייער הילוך, צו זייערע פּאָסטעמקעס, צו זייער שמועס און צו זייערע מאַרשן, האָבן זיי שוין זיך אָנגעשטויסן מיט וועלכע נפשות זיי האָבן צו טאָן און פלעגן נישט איינמאָל זיך האַלטן ביי די זייטן לאַכנדיק. דער כּיון פון דער איצטיקער סאָבראַניע אָפיצירן איז געווען צו נעמען אונזערע פאַרשוינען אויפן פאַרהער, און פריִוון זען מיט וועמען זיי האָבן אַן עסק. בנימין מיט סענדערלען האָבן דאָ זיך פאַרהערט און ברוך השם שטאַרק אויסגענומען, נאָך מער ווי געוואונטשן, אַזוי אַז די אַלע אָפיצירן האָבן עפּעס משונה הנאה געהאַט פאַר געלעכטער.

— נו, דאָקטאָר,—האָט דער גענעראַל געמאַכט צו אַן אָפיציר, וואָס האָט זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס און מיט אונזערע פאַרשוינען זיך שטאַרק אָפּגעגעבן.

דער דאָקטאָר האָט אַנידערגעלייגט אַ פינגער אויפן שטערן און געמאַכט, שאָקלענדיק מיטן קאָפּ, גלייך ווי ער וואָלט געזאָגט — דאָ פעלט אַ ק׳עפּקע!

דער שפּיץ איז געווען, נאָכדעם, אַז די אָפיצירן האָבן צווישן זיך גערעדט און עפּעס געשריבן, האָט מען געהייסן אָפּלאָזן אונזערע פאַרשוינען פריי פונם דינסט.

— גייט אייך, — האָט מען צו זיי געזאָגט, — גייט אייך געזונטערהייט!

בנימין האָט זיך זעהר שיין געזעגנט מיט אַ פאַרבייג און זיך געלאָזט אַוועקגיין. סענדערל האָט ווי אַ זעלנער געהייבן פיסלעך און געגאַנגען נאָך אים מיט אַ מאַרש.

ע נ ד ע